

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ - TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Evropská politika sousedství a její dopady ve vybraných zemích

European Neighbourhood Policy and its Impact on Selected Member States

Student: Bc. Veronika Čerbáková
Vedoucí diplomové práce: Ing. Radomír Káňa, Ph.D.

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Veronika Čerbáková**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6210T004 Eurospráva
Specializace: 00 Eurospráva
Téma: **Evropská politika sousedství a její dopady ve vybraných zemích**
European Neighbourhood Policy and its Impact on Selected Member States

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Vnější vztahy Evropské unie
3. Evropská politika sousedství a její postavení mezi ostatními politikami EU
4. Implementace Evropské politiky sousedství ve vybraných zemích – Egypt a Ukrajina
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

CARDWELL, Paul James. *EU external relations and systems of governance*. 1. vyd. Abingdon: Routledge research in EU law, 2009. ISBN 978-0-415-54380-4.

SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-352-3.

LAURSEN, Finn. *The EU as a foreign and security policy actor*. Dordrecht: Republic of Letters, 2009. ISBN 978-90-897-9029-3.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

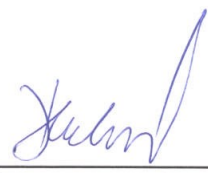
Vedoucí diplomové práce: **Ing. Radomír Kaňa, Ph.D.**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 27.04.2012

prof. Ing. Karel Skokan, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlášení

„Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou diplomovou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně. Všechny použité zdroje informací jsou uvedeny v seznamu použité literatury.“

V Ostravě 14.7. 2012

Bc. Veronika Čerbáková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu této diplomové práce, panu Ing. Radomíru Káňovi, Ph.D., za odbornou pomoc při psaní práce a za cenné rady a připomínky, které mi během psaní práce poskytl.

Obsah

1	Úvod	1
2	Vnější vztahy Evropské Unie	3
2.1	Zásady a cíle vnějších vztahů EU	3
2.2	Institucionální podpora vnějších vztahů EU	3
2.2.1	Změna v institucionální struktuře po přijetí Lisabonské smlouvy	6
2.3	Právní subjektivita EU jako důležitý prvek při formování vnějších vztahů	9
2.3.1	Typy smluv uzavíraných s třetími zeměmi	9
2.4	Bezpečnostní dimenze vnějších vztahů EU: SZBP a SBOP	12
2.4.1	Obsah a cíle společné zahraniční a bezpečnostní politiky	13
2.4.2	Institucionální zajištění a úloha jednotlivých aktérů SZBP	14
2.4.3	Nástroje SZBP	16
2.4.4	Společná bezpečnostní a obranná politika	17
2.4.5	Financování SZBP a SBOP	18
2.5	Financování vnějších politik EU	19
2.6	Globální rozměr vnějších vztahů Unie	23
2.6.1	EU v mezinárodních organizacích	25
3	Evropská politika sousedství a její postavení mezi ostatními politikami EU	27
3.1	Cíle EPS a rozsah poskytované pomoci	28
3.1.1	Jižní a východní dimenze EPS	30
3.1.2	Jižní dimenze	31
3.2	Východní dimenze	37
3.3	Rámec programování Evropské politiky sousedství	43
3.3.1	Financování programů a projektů EPS	44
3.3.2	Způsobilost k čerpání finančních prostředků a druhy opatření	45
3.3.3	Zásady hodnocení programů a projektů	46
3.4	Finanční nástroje Evropské politiky sousedství	47
3.5	Revize EPS a finanční výhled na programovací období 2014 až 2020	48
4	Analýza pokroku vybraných zemí v EPS	50
4.1	Egypt v Evropské politice sousedství	50
4.1.1	Počátek smluvních vztahů mezi Společenstvími a Egyptem	54
4.1.2	Vývoj finanční pomoci mezi léty 1995 až 2013	56
4.1.3	Analýza dosažených výsledků po vstupu Egypta do Evropské politiky sousedství	58
4.2	Ukrajina v Evropské politice sousedství	65
4.2.1	Počátek smluvních vztahů Společenství a vstup Ukrajiny do EPS	67
4.2.2	Vývoj finanční pomoci mezi léty 1991 až 2013	69
4.2.3	Hodnocení hospodářské a politické situace Ukrajiny před vstupem do EPS ...	71
4.2.4	Analýza dosažených výsledků po vstupu Ukrajiny do Evropské politiky sousedství	73
4.2.5	Komparace Egypta a Ukrajiny na základě předešlých tvrzení	80
5	Závěr	86
	Seznam použité literatury	89
	Seznam použitých zkratk a symbolů	94
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	Chyba! Záložka není definována.

1 Úvod

Evropská politika sousedství v současnosti tvoří komplexní nástroj, pomocí něhož Evropská unie koordinuje a podporuje spolupráci se zeměmi ve svém sousedství. Nutnost vytvořit jednotný přístup k těmto zemím vzešel z největšího rozšíření Unie v roce 2004, které posunulo unijní hranice dále na východ a jihovýchod. Cílem této politiky je posílit ekonomický a sociální rozvoj těchto zemí a nepřímo tím zvýšit stabilitu a bezpečnost celého regionu.

Ačkoli Evropská unie s těmito zeměmi uzavřela dohody o spolupráci již dříve, vstup do Evropské politiky sousedství jim umožnil hlubší integraci do unijních struktur a snadnější přístup k finančním a technickým prostředkům Unie.

Ústředním cílem diplomové práce je na základě analýzy, identifikovat a charakterizovat přínosy a nedostatky ve vybraných zemích v souvislosti s přistoupením k výše uvedené politice. Dílčím cílem pak je porovnání dosažených výsledků v rámci vybraných zemí a zhodnotit, zda vynaložené finanční prostředky jsou užity efektivně.

Na základě těchto cílů jsem si stanovila dvě hypotézy:

- Evropská politika sousedství přispěla k růstu objemu dvoustranné obchodní výměny mezi EU a vybranými zeměmi a usnadnila export produktů na unijní trh.
- Finanční prostředky poskytnuté v rámci Evropské politiky sousedství nemají přímý vliv na zlepšení sociálních podmínek občanů těchto vybraných zemí.

Tématicky je diplomová práce rozdělena do tří kapitol. První kapitola se bude věnovat obecně vnějším vztahům Unie, do nichž Evropská politika sousedství spadá, a to i přesto, že ve Smlouvě o EU (Lisabonské smlouvě) je umístěna samostatně. V samotném úvodu první části bude definována institucionální podpora vnějším politik, včetně přidělených pravomocí a vzájemných vztahů. Následující subkapitoly shrnou typy vnějších smluv a oblastí politik, ve kterých je Unie pravomocná tyto smlouvy se třetími zeměmi uzavírat. Součástí této kapitoly bude i přehled finančních nástrojů vnějších politik a Společná zahraniční a bezpečnostní politika, která doplňuje vnější vztahy o bezpečnostní prvek.

Druhá kapitola diplomové práce bude zaměřena na proces utváření Evropské politiky sousedství a definování cílů a finančního rámce. Podstatnou část zde bude tvořit její rozdělení

na jižní a východní dimenzi. Poznatky a principy fungování budou později využity v praktické části práce.

V poslední kapitole byly pro analýzu dopadů Evropské politiky sousedství vybrány dvě země: Egypt z jižní dimenze a Ukrajina reprezentující východní dimenzi. Obě země čerpají pomoc Unie a očekává se, že jim tyto prostředky pomohou pozvednout jejich ekonomickou a sociální úroveň. V poslední kapitole proto bude Egypt a Ukrajina podrobena politické, sociální a ekonomické analýze, jejímž smyslem bude prokázat nebo vyvrátit, zda bylo dosaženo pokroku či nikoliv. Závěrem kapitoly bude provedena komparace výsledků těchto dvou států.

Při zpracování první a druhé kapitoly diplomové práce bude použita metoda historické analýzy a analýzy statistických dat. Praktická část práce bude vyžadovat použití metod komparace, syntézy a dedukce.

2 Vnější vztahy Evropské Unie

Obsah pojmu „vnější vztahy“ není právem EU definován. Jedná se o souhrn právních vztahů EU ke třetím zemím a mezinárodním organizacím, a to v rozsahu stanovených pravomocí. Evropská unie udržuje v menší či větší intenzitě vztahy téměř s celým světem. Nejde jen o vztahy obchodní, ale spadají zde i investice, hospodářská spolupráce, energetika, věda a výzkum, ochrana životního prostředí, rozvojová a humanitární spolupráce, politické otázky lidských práv či boje proti terorismu.

Primární právo dnes ve svých smlouvách používá nejen pojem „vnější vztahy“, ale i „vztahy s okolním světem“, „vnější činnosti EU“, „mezinárodní vztahy“ nebo „zahraniční politika“. Právo EU nevymezuje obsah těchto pojmů ani vztah mezi nimi. Ačkoli se obecně jedná o ekvivalenty, „vnější vztahy“ však představují nejširší pojem, zahrnující i pasivní část mezinárodních vztahů.

2.1 Zásady a cíle vnějších vztahů EU

Zásady a cíle vnějších vztahů EU jsou zakotveny v čl. 3 a 21 Smlouvy o EU. Dalším obecným ustanovením pro vnější vztahy je čl. 22 SEU o základních rozhodovacích principech ve vnějších vztazích. Politiku sousedství je třeba hledat již v čl. 8, tedy zcela mimo politiku přidružení (čl. 217 SFEU), k níž má obsahově nejbližší. Naprostá většina vnějších politik je pak upravena v čl. 205 až 222 SFEU.

Cíle vnějších vztahů dle čl. 3 Smlouvy o EU zahrnují prosazování zájmů a hodnot EU, ochranu občanů EU, mír, bezpečnost, globální udržitelný rozvoj, solidaritu a vzájemnou úctu mezi národy, volný a spravedlivý obchod, vymýcení chudoby, ochranu lidských práv a dodržování mezinárodního práva. Tyto cíle spočívají na zásadách demokracie, právního státu, univerzálnosti a nedělitelnosti lidských práv a základních svobod, úcty k lidské důstojnosti, zásadách rovnosti a solidarity a dodržování zásad Charty OSN a mezinárodního práva. Unie usiluje o rozvíjení vztahů a budování partnerství se třetími zeměmi a mezinárodními, regionálními nebo světovými organizacemi, které sdílejí tyto zásady.

2.2 Institucionální podpora vnějších vztahů EU

Vnější vztahy se dotýkají většiny oblastí spadajících do pravomocí EU, a proto se jimi zabývají všechny primární orgány EU, zejména Rada a Komise. Úlohou **Evropské rady** je vymezit strategické směry vnějších vztahů a také jmenovat se souhlasem Komise

Kvalifikovanou většinou vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku. Rozhodnutí Evropské rady o strategických zájmech a cílech Unie se vztahují na společnou zahraniční a bezpečnostní politiku, ale i na jiné oblasti vnější činnosti Unie. Mohou se týkat vztahů Unie s některou zemí či regionem, nebo být zaměřeny tematicky. Vymezují jejich trvání a prostředky, které mají poskytnout Unie a členské státy.

Tyto strategie jsou poté postoupeny Radě, resp. **Radě pro zahraniční věci**. Na svých zasedáních ve složení ministrů pro zahraniční věci se Rada zabývá veškerou vnější činností Unie, včetně společné zahraniční a bezpečnostní politiky, zahraničního obchodu a rozvojové spolupráce. Prioritou Rady je, v souvislosti s článkem č.16 SEU, zajistit ve spolupráci s Komisí soudržnost vnější činnosti EU napříč škálou nástrojů, které má Unie k dispozici. Unie dbá na soudržnost mezi jednotlivými oblastmi své vnější činnosti a mezi těmito oblastmi a svými ostatními politikami. Rada a Komise, jimž je nápomocen vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, zajišťují tuto soudržnost prostřednictvím vzájemné spolupráce.

Demokratickou legitimitu zahraničním vztahům uděluje **Evropský parlament**, který zajišťuje, aby veškeré legislativní akty byly v souladu s hodnotami Unie a s očekáváním občanů. Oblast vnějších vztahů spadá pod Výbor pro zahraniční vztahy, Výbor pro mezinárodní obchod, Výbor pro rozvoj a Podvýbory pro lidská práva a pro bezpečnost a obranu. Ve světě působí také mnoho delegací EP (např. Delegace pro vztahy s Arabským poloostrovem, Delegace pro vztahy s Palestinskou legislativní radou, Delegace pro vztahy se zeměmi Maghrebu a Arabskou Maghrebskou unií), které svou činnost zaměřují na udržování a posilování kontaktů s parlamenty partnerských států a zejména na podporu zásad svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a zásad právního státu [1].

Pro praktické fungování vnějších vztahů má však klíčový význam Komise a jejich pět generálních ředitelství, jejichž činnost je úzce spjata s vnějšími vztahy EU. V oblasti vnějších vztahů tedy působí:

- *Generální ředitelství pro rozvoj a spolupráci EuropeAid* - Nově vzniklé Generální ředitelství EuropeAid vzniklo sloučením GR pro rozvoj a Úřadu pro spolupráci, čímž vzniklo v oblasti rozvojové spolupráce jednotné kontaktní místo pro dárce jak v rámci EU tak mimo ni. Hlavním úkolem GR je zajišťovat poskytování rozvojové pomoci ve světě a spravovat programy zahraniční pomoci Komise, a to jak programy financované z rozpočtu EU, tak programy financované z Evropského rozvojového fondu. K

zajištění soudržnosti, doplňkovosti a koordinace provádění programů Generální ředitelství úzce spolupracuje s řadou partnerů, především s občanskou společností, mezinárodními organizacemi a vládami členských států.

- **Generální ředitelství pro vnější vztahy** - je zodpovědné za vnější vztahy Komise s mezinárodními organizacemi (Organizace Spojených národů, OBSE či Rada Evropy) a se všemi partnerskými státy Unie. Dále dohlíží na dodržování bilaterálních dohod a odpovídá za účast Komise na společné zahraniční a bezpečnostní politice. Po zavedení Evropské služby pro vnější činnost na ni ředitelství převedlo část své agendy a je plně odpovědné Vysokému představiteli Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.
- **Generální ředitelství pro humanitární pomoc a civilní ochranu** - za poskytování humanitární pomoci byla od roku 1992 odpovědná Humanitární kancelář Evropského společenství (ECHO, European Community Humanitarian Office), která se v roce 2004 stala součástí Generálního ředitelství pro humanitární pomoc, ke kterému se v roce 2010 připojila i oblast civilní ochrany. Toto sloučení umožňuje rychlejší a efektivnější poskytování pomoci a podpory obětem přírodních katastrof a válečných konfliktů v zemích mimo Evropskou Unii. Poskytovaná pomoc má podobu potravinových balíků, léků, zdravotnického vybavení či pohonných hmot, mezi poskytované služby patří lékařské týmy, pomoc s čištěním vody a logistikou. Ačkoliv ředitelství ECHO sídlí v Bruselu, disponuje pobočkami ve 38 zemích po celém světě a úzce spolupracuje s více než 200 nevládními organizacemi, agenturami Organizace Spojených národů a mezinárodními organizacemi jako Mezinárodní výbor Červeného kříže a Mezinárodní federace Červeného kříže a Červeného půlměsíce [2].
- **Generální ředitelství pro obchod** - je zodpovědné za implementaci Společné obchodní politiky a za vyjednávání bilaterálních a multilaterálních obchodních dohod, včetně dohledu nad jejich plněním. GŘ úzce spolupracuje se Světovou obchodní organizací a dalšími mezinárodními institucemi, čímž pomáhá dohlížet nad dodržováním globálních obchodních podmínek, včetně tarifních ujednání. V centru zájmu GŘ pro obchod je trvale udržitelný rozvoj a rozvojová politika, neboť ekonomický vývoj v partnerských státech se úzce dotýká unijního exportu a importu.

- **Generální ředitelství pro rozšíření** - hlavním úkolem Generálního ředitelství pro rozšíření je připravit kandidátské země na přistoupení k Evropské unii a zároveň připravit Unii na další rozšíření. Vzhledem k rozsáhlé agendě je toto ředitelství rozdělené do čtyř samostatných úseků:
 - ředitelství A definuje strategie politiky rozšíření;
 - ředitelství B spravuje agendu kandidátských zemí (Chorvatsko, Černá Hora, Makedonie, Turecko, Island);
 - ředitelství C vede jednání s Albánií, Bosnou a Hercegovinou, Srbskem a Kosovem;
 - ředitelství D spravuje Nástroj předvstupní pomoci IPA;
 - ředitelství E zahrnuje finance, audit a lidské zdroje.

Úkoly, které vyžadují spolupráci více generálních ředitelství pomáhá plnit **Společná služba ke správě pomoci nečlenským zemím**. Na ni ve své činnosti navazuje **Europe Aid Cooperation Office**, která od 1.1.2001 spravovala zejména programy typu PHARE, TACIS, MEDA.. V souvislosti s obnovou válkou postižených zemí západního Balkánu byla v roce 2000 založena **Evropská agentura pro rekonstrukci**, která měla za úkol správu programů Obnova a CARDS pro Kosovo, Srbsko a Černou Horu [3].

2.2.1 Změna v institucionální struktuře po přijetí Lisabonské smlouvy

Po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost jmenovala Evropská rada **Vysokou představitelkou Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku** Catherine Ashtonovou. Předsedá Radě pro zahraniční věci a řídí Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a Společnou bezpečnostní a obrannou politiku.. Zároveň zastává úlohu místopředsedkyně Evropské komise, což jí umožňuje zajišťovat soudržnost a koordinaci vnější činnosti Evropské unie. Vysokého představitele jmenuje Evropská Rada kvalifikovanou většinou se souhlasem předsedy Komise a Evropského parlamentu.

Předchozí úřad vysokého představitele pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku byl zaveden v roce 1999 Amsterodamskou smlouvou. Vysokým představitelem EU pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku byl od tohoto roku Javier Solana. Byl Radě

nápomocen v záležitostech týkajících se zahraniční politiky, a to tím, že přispíval k vypracování, přípravě a provádění politických rozhodnutí. Jménem Rady vedl politický dialog s třetími stranami. V jeho činnosti mu byl nápomocen komisař pro vnější vztahy.

Vysoký představitel Unie tedy vykonává v oblasti zahraničních věcí funkce, které dříve vykonávalo šestiměsíční předsednictví společně s vysokým představitelem pro SZBP a komisařem pro vnější vztahy.

Navíc po vzniku funkce vysokého představitele Unie došlo k překlenutí nejednotnosti, která v oblasti vnějších vztahů EU existovala již od Maastrichtské smlouvy. Část nástrojů tradičně chápaných jako součást zahraniční politiky byla začleněna do prvního pilíře EU fungujícího na komunitárním principu, zatímco tehdy nově vytvořená Společná zahraniční a bezpečnostní politika formovala druhý pilíř Evropské unie fungující na mezivládním základě. S funkcí vysokého představitele se toto institucionální rozdělení stírá a pro EU je to příležitost dosáhnout jednodušší koordinace rozličných nástrojů v oblasti vnějších vztahů.

Vysoký představitel dále zastupuje Unii v záležitostech společné zahraniční a bezpečnostní politiky a jménem Unie vede politický dialog s třetími stranami a vyjadřuje postoj Unie v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích. Vysoký představitel Unie přesto nemá monopol na vnější zastupování EU. Lisabonská smlouva totiž předsedovi Evropské rady klade za úkol zajišťovat na své úrovni vnější zastupování EU, aniž by přitom zasahoval do pravomocí vysokého představitele. Text však neupřesňuje, jak se má tato činnost mezi oba tyto činitele rozdělit, a ponechává tak praxi, aby rozhodla o roli každého z nich.

Vysokému představiteli v jeho činnosti pomáhá **Evropská služba pro vnější činnost (ESVČ)** a podle potřeby i příslušné útvary Rady a generální ředitelství Komise. ESVČ je založena Lisabonskou smlouvou a formálně upravena v čl. 27/3 SEU a v čl. 221 SFEU. Tento samostatný orgán, nezávislý na Radě i Komisi má za cíl prosazovat vnější zájmy EU, zejména rozhodnutí SZBP, pomáhat vysokému představiteli v oblasti SZBP, včetně jeho úkolů v rámci Evropské obranné agentury a Satelitního střediska EU, či řídit delegace EU. Evropská služba pro vnější činnost je dále vysokému představiteli nápomocna při zajišťování soudržnosti a koordinace vnější činnosti Unie i při přípravě politických návrhů a jejich provádění poté, co jsou schváleny Radou.

Vznik Evropské služby je důsledkem založení jednotné subjektivity EU Lisabonskou smlouvou, umožňující, aby EU měla jednotné zastoupení i na mezinárodní úrovni. ESVČ sídlí

v Bruselu a je složena z úředníků Rady, Komise, civilních a vojenských zaměstnanců i vyslanců diplomatických služeb členských států..

Evropská služba úzce spolupracuje s Komisí a má do určité míry možnost kontrolovat rozpočtové otázky spojené s jejím fungováním. Pro Evropskou službu pro vnější činnost je vyčleněn samostatný oddíl v rozpočtu EU, na nějž se uplatňují obvyklá rozpočtová pravidla a pravidla pro kontrolu. Vysoký představitel předkládá návrh rozpočtu Evropské služby pro vnější činnost a zajišťuje jeho plnění.

Formálně je tato služba podřízena vysokému představiteli a veškerá strategická rozhodnutí musí být konzultována s Evropským parlamentem.

Od přijetí Lisabonské smlouvy také změnil charakter unijních delegací ve třetích zemích. **Delegace** Komise se staly delegacemi Unie podřízenými vysokému představiteli a jsou součástí struktury Evropské služby pro vnější činnost. Delegace sestávají z řádných zaměstnanců Evropské služby pro vnější činnost a ze zaměstnanců z příslušných útvarů Komise. Komise má ve světě kolem 136 delegací, misí a informačních středisek v hlavních městech a 5 misí u hlavních mezinárodních organizací¹. Delegace má diplomatickou imunitu. Delegace EU úzce spolupracují s diplomatickými službami členských států a hrají podpůrnou úlohu v souvislosti s diplomatickou a konzulární ochranou občanů Unie ve třetích zemích. Dále provádí informační politiku EU, ale také dohlíží na provádění dohod o spolupráci či přidružení a koordinuje pomoc a úkony vycházející ze společných postojů a akcí [4].

Při formování zahraniční politiky sehrává nemalou roli i **předsedající země EU**, která má možnost po dobu šesti měsíců prosazovat svá stanoviska a zájmy na poli Unie. Oblast vnějších vztahů patří k největším výzvám pro každé předsednictví. Předsednictví tedy usiluje o sjednocení postojů všech členských zemí v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky. O tuto funkci se předsedající země dělí s Komisařem pro vnější vztahy a Vysokým zmocněncem pro společnou zahraniční a bezpečnostní politiku.

Každá předsedající země na začátku svého funkčního období předloží Radě EU a Evropskému parlamentu své priority, které zpravidla vycházejí z aktuální situace v Unii a dále zahrnují oblasti, které jsou z hlediska dané země prioritní. Priority jsou vždy stanoveny v souladu s 18-ti měsíčním programem Rady, který představuje programový rámec předcházejícího a následujícího předsednictví tak, aby byla zachována kontinuita.

S přijetím Lisabonské smlouvy došlo ke změně v oblasti předsednictví, neboť nově zavedla funkci předsedy Rady, kterého Evropská rada volí kvalifikovanou většinou na období

¹ OSN, OECD, UNESCO, FAO a Rada Evropy

2,5 let s tím, že může být zvolen dvakrát po sobě . Spolupracuje s předsedou Komise a na základě práce Rady pro všeobecné záležitosti zajišťuje přípravu a kontinuitu jednání Evropské rady. Ze smlouvy však vyplývá, že ačkoliv předseda Evropské rady zajišťuje vnější zastupování Unie v záležitostech týkajících se společné zahraniční a bezpečnostní politiky, nejsou tím dotčeny pravomoci vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku [5] .

2.3 Právní subjektivita EU jako důležitý prvek při formování vnějších vztahů

Od přijetí Lisabonské smlouvy je Evropská Unie právní subjekt, který má výslovné zmocnění k navazování vnějších vztahů pro všechny oblasti pravomocí přenesených členskými státy na EU. Unie má právní subjektivitu výslovně uvedenou v zakládajících smlouvách (čl. 47 SEU) a je nadána pravomocí uzavírat mezinárodní smlouvy a přijímat účast v jiných mezinárodních organizacích.

EU má obecnou pravomoc ke spolupráci se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi a k uzavírání vnějších smluv (čl. 216 SFEU). Výslovně má pak přiděleny speciální vnější pravomoci výlučné, sdílené i podpůrné. Ve výlučné pravomoci EU je z vnějších vztahů uzavírání některých smluv, společná obchodní politika, včetně vnějších aspektů celní unie (čl. 3/1 SFEU) a obchodních vnějších smluv (čl. 3/2 SFEU). Ve sdílení vnější pravomoci EU jsou rozvojová spolupráce, humanitární pomoc (čl. 4/4 SFEU), azylová politika (čl. 78/2 SFEU)), podpora spolupráce se třetími zeměmi a s příslušnými mezinárodními organizacemi v oblasti vzdělávání a sportu, odborného vzdělání, kultury a veřejného zdraví (články 165 - 168 SFEU). K podpůrným pravomocem řadíme cestovní ruch a kulturu. Tyto činnosti Unie pouze koordinuje a doplňuje.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika, politika přidružení a politika sousedství nejsou zařazeny do výslovného výčtu některého typu pravomocí, a proto se uplatní obecné pravidlo, podle něhož jsou tyto pravomoci sdílené (čl. 4/1 SFEU).

2.3.1 Typy smluv uzavíraných s třetími zeměmi

Vnější smlouvy jsou termín používaný pro mezinárodní smlouvy uzavírané mezi EU a třetími státy či mezinárodní organizací. Pojem „mezinárodní smlouvy“ a „dohody“ je zakotven i v primárním právu EU (čl. 3/2 a čl. 216 SFEU). V hierarchii práva EU se vnějším smlouvám přisuzuje místo mezi primárním a sekundárním právem. Přednost mezinárodních

smluv uzavřených Unií před sekundárními akty tedy znamená, že tyto předpisy musí být vykládány ve vzájemném souladu.

Dá se říci, že EU uzavírá v závislosti na svých politických zájmech a okolnostech několik typů vnějších smluv. Jedná se o *obchodní smlouvy*, *smlouvy o spolupráci*, *dohody o přidružení (asociační)*, *dohody SZBP* a *dohody v oblasti policejní a justiční spolupráce*.

Obchodní smlouvy jsou obsahově omezeny na otázky obchodu se zbožím a službami. Jejich uzavírání je ve výlučné pravomoci EU a jde jak o smlouvy bilaterální, tak multilaterální. Vnější obchodně politické vztahy, které mají formu mnohostranného jednání, probíhají zejména na poli Světové obchodní organizace (WTO) nebo Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD). Bilaterální a regionální obchodní vztahy zahrnují otázky společné obchodní politiky s jednotlivými třetími zeměmi, s regiony či regionálními sdruženími, jichž jsou tyto země členy.

Podle charakteru obchodních ustanovení se mezinárodní obchodní dohody dělí na *preferenční* a *nepreferenční*. Preferenční dohody obsahují výhodnější podmínky pro vzájemnou výměnu zboží, snadnější přístup na trh partnera a větší vlastní otevřenost. Společenství poskytuje formy různého obchodního zvýhodnění zejména těm zemím, s nimiž ji pojí historické vazby. Do této kategorie spadají dohody o vytvoření celní unie, uzavřené např. s Andorrou, San Marinem a Tureckem a dohody o vytvoření zóny volného obchodu. Touto formou jsou mj. upraveny vztahy s Evropským sdružením volného obchodu [3].²

Naproti tomu nepreferenční zacházení v režimu doložky nejvyšších výhod uplatňuje Evropská unie na dovoz ze států patřících mezi nejvyspělejší ekonomiky světa.³

Pro širší obsahový rámec jsou proto uzavírány **smlouvy o spolupráci**, jež často obsahují nejen ustanovení o liberalizaci obchodu, ale i o širší spolupráci v hospodářské či jiné oblasti. Jsou používány tam, kde má EU zájem navázat se třetí zemí užší vztahy, ovšem bez perspektivy pozdějšího přistoupení k EU. Patří sem jak *dohody o partnerství a spolupráci* se zeměmi bývalého SSSR, tak *dohody o stabilizaci a spolupráci* s některými balkánskými zeměmi.

Dále jsou to mnohé sektorové dohody, např. v oblasti vědecko-technické spolupráce, soutěžní politiky, apod. Významnou část těchto dohod ovšem tvoří dohody rozvojového charakteru, které ES/EU uzavírá se zeměmi ACP (země v Africe, Karibiku a Pacifiku). Původně se jednalo o bývalé francouzské kolonie, po vstupu Velké Británie se jejich počet značně rozšířil o bývalé britské kolonie a závislá území. Dnes tato skupina zahrnuje na 78

² Evropské sdružení volného obchodu – ESVO. Patří zde Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.

³ USA, Austrálie, Kanada, Japonsko, Nový Zéland, Hongkong, Taiwan, Korejská republika a Singapur.

zemí (48 afrických, 15 karibských a 15 zemí z oblasti Pacifiku). Obecně je rámec vztahů s těmito zeměmi dán EU - ACP dohodou o partnerství z Cotonou z roku 2000, uzavřenou na dobu 20 let. Na základě těchto smluv mají tyto země téměř volný přístup na evropské trhy bez cel a kvót a bez požadavku reciprocity. Zvláštní zacházení mají výrobky spadající pod společnou zemědělskou politiku.

Dohody o přidružení představují těsnější nečlenský vztah k EU, umožňující se podílet na mnoha programech EU. I zde je třeba rozlišovat dohody o přidružení s perspektivou přistoupení, například v případě Turecka, od asociačních dohod bez perspektivy přistoupení, jež spíše spadají do kategorie dohod o spolupráci. Asociační dohody neboli dohody o přidružení obsahují politické, ekonomické, obchodní a lidskoprávní závazky těchto zemí výměnou za beztarifní přístup na některé z evropských trhů a dohody o volném obchodu. Země západního Balkánu⁴ mají vztahy s EU upraveny tzv. *dohodami o stabilizaci a přidružení*, a země spadající pod Evropskou politiku sousedství tzv. *dohody o partnerství a spolupráci*.

V rámci *Společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU* uzavírá **smlouvy participační**, jež umožňují účast třetího státu na misi, dále **smlouvy upravující podmínky pobytu civilní nebo vojenské mise ve třetím státě**, a **bezpečnostní dohody**, jež umožňují stranám navzájem se seznamovat s utajovanými skutečnostmi. Tyto dohody standardně zavazují pouze orgány EU, nikoliv členské státy [6].

Lidská práva ve vnějších politikách EU

Evropská unie dlouhodobě prosazuje celosvětovou nutnost dodržování lidských práv a na tuto oblast putují nemalé finanční prostředky. Pokud má EU ve svých činnostech zajišťovat respektování lidských práv podle čl. 6 SEU, má na tomto základě i odpovídající legislativní pravomoc. Listina základních práv byla zakotvena do Smlouvy z Nice jako právně nezávazný dokument, později ji Lisabonská smlouva dala právní závaznost a postavení primárního práva. Souběžně probíhala implementace řady antidiskriminačních a jiných směrnic.

Celé vnější vztahy EU by měly spočívat na dodržování lidských práv. Článek 21/1 SEU hovoří o tom, že „činnost Unie na mezinárodní scéně spočívá na zásadách, které se uplatnily při jejím založení, jejím rozvoji a jejím rozšiřování a které hodlá podporovat

⁴ Albánie, Bosna a Hercegovina, Chorvatsko, Makedonie, Srbsko a Černá Hora

v *ostatním světě*“. Jedná se o zásady univerzálnosti a nedělitelnosti lidských práv a základních svobod, úcty k lidské důstojnosti, zásady rovnosti a solidarity.

Evropská unie systematicky uvádí klauzule týkající se lidských práv do všech dohod, které uzavírá s třetími zeměmi. Tyto klauzule podmiňují uplatňování dohod dodržováním lidských práv a mohou být pozastaveny, pokud je některá země porušuje.

2.4 Bezpečnostní dimenze vnějších vztahů EU: SZBP a SBOP

Problematika SZBP tvoří specifickou část vnějších vztahů Unie, která se postupně formovala již od počátku integračního procesu. První platforma zahraničně – politických vztahů měla podobu *Evropské politické spolupráce*, která vstoupila v platnost přijetím *Davignonovy zprávy* 27.10. 1970.

Ratifikací *Jednotného evropského aktu* v červenci 1987 došlo k pozměnění základajících smluv a Evropská politická spolupráce se stala součástí primárního práva Společenství. Členské státy se zavázaly společně formulovat zahraniční politiku, konzultovat své postoje, definovat společné aktivity a snažit se o užší spolupráci v rámci Západoevropské unie a NATO. Ustanovení o vztazích se třetími státy a o bezpečnostních otázkách však byly formulovány příliš obecně.

Smlouva o Evropské unii, podepsána 7.2.1992 v Maastrichtu, vytvořila nový koncept Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, který nahradil stávající EPS. SZBP se stala *součástí druhého pilíře* a stala se tak součástí primárního práva Unie. SZBP byla založena na mezivládních principech, bez možnosti přijímání legislativních aktů.. Maastrichtská smlouva zavedla v článcích 12 a 13 **společné postoje a společné akce**, o nichž rozhodovala jednomyslně Rada a rozhodnutí byla závazná pro všechny členské státy. Smlouva také zavedla jednotný institucionální rámec, který umožnil účast na SZBP Evropské Radě, Radě pro obecné záležitosti a vnější vztahy, Komisi, Parlamentu a Politickému a bezpečnostnímu výboru.

Amsterodamská smlouva podepsaná 2. 10. 1997 zavedla množství nových nástrojů a účinnější rozhodovací proces. Rozhodnutí jsou i nadále přijímány jednomyslně, nově je však zaveden nástroj **konstruktivní absence**, který umožňuje členskému státu zdržet se hlasování, aniž by tím blokoval rozhodovací proces.

Smlouva také rozšířila počet oblastí, v nichž může Rada rozhodovat kvalifikovanou většinou. Jedná se o společné akce nebo společné postoje či jakékoli další rozhodnutí na základě **společné strategie** kromě rozhodnutí s vojenskými nebo obrannými

důsledky. Evropská rada rozhoduje o společných strategiích, které Unie provádí v oblastech, kde existují důležité společné zájmy členských států. Ve společných strategiích jsou vymezeny cíle, doba trvání a prostředky, které Unie a členské státy poskytnou. Dále byla prohlášením připojeným ke smlouvě zřízena **Jednotka pro strategické plánování a včasné varování**, která měla za úkol určovat oblasti, na něž by se SZBP měla soustředit v budoucnosti a analyzovat vývoj a poskytovat včasné posouzení a varování. V prosinci 1999 byla zavedena funkce Vysokého zmocněnce pro SZBP. Nově se objevuje v čl. J. 15 **Politický výbor**, který sleduje mezinárodní situaci v oblastech společné zahraniční a bezpečnostní politiky, přispívá k vymezení politik podáváním stanovisek Radě a dohlíží na provádění dohodnutých politik, aniž je dotčena působnost předsednictví a Komise.

Dalšími nástroji zavedenými v Amsterdamské smlouvě byla tzv. **pojistné klauzule**, která zajišťuje zachování výhod pro národní zájmy vyplývající z principu souhlasu s danou otázkou, a možnost uzavírání mezinárodních dohod s jedním nebo více státy nebo mezinárodními organizacemi. Takové dohody uzavírá jednomyslným rozhodnutím Rada na doporučení předsednictví (čl. J.14).

Smlouva z Nice, která vstoupila v platnost 1.2.2003, zavedla nový mechanismus **Posílené spolupráce** mezi státy se shodnými zájmy, který byl později zapracován i do Lisabonské smlouvy. Rozhodnutí o povolení posílené spolupráce přijímá Rada na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem kvalifikovanou většinou a to až jako poslední prostředek, pokud shledá, že cílů této spolupráce nelze dosáhnout v přiměřené lhůtě Unií jako celkem, a za podmínky, že se jí účastní nejméně devět zemí. V lednu 2001 Rada svým rozhodnutím zřídila **Politický a bezpečnostní výbor**, které je Evropskou radou zmocněn k vykonávání politické kontroly a strategického řízení operace k řešení krizí (článek 25).

Přijetí Lisabonské smlouvy v prosinci 2009 znamenalo prozatím poslední revizi zakládajících smluv a zrušení pilířového uspořádání a do velké míry integrovala SZBP do vnějších činností EU. Společná zahraniční a bezpečnostní politika však i nadále podléhá zvláštním pravidlům a postupům.

2.4.1 Obsah a cíle společné zahraniční a bezpečnostní politiky

Společná zahraniční a bezpečnostní politika EU (SZBP) se snaží řešit konflikty a dosáhnout mezinárodní shody především pomocí diplomacie, kterou případně doplňují nástroje obchodní politiky, rozvojové pomoci a bezpečnostní a obranné politiky.

Cíle SZBP vycházejí z obecných cílů vnějších vztahů, tedy především budovat stabilní a bezpečné prostředí pro občany EU, chránit společné hodnoty, zájmy, nezávislost a celistvost EU, posilovat mezinárodní mír a mezinárodní bezpečnost v souladu se zásadami Charty Organizace spojených národů, rozvíjet a upevňovat demokracii, právní stát a podporovat dodržování lidských práv a základních svobod (převzato ze smlouvy o EU).

Dle Smlouvy o EU členské státy aktivně a bezvýhradně podporují zahraniční a bezpečnostní politiku Unie v duchu loajality a vzájemné solidarity a respektují činnost Unie v této oblasti.

2.4.2 Institucionální zajištění a úloha jednotlivých aktérů SZBP

Ačkoliv se v názvu objevuje slovo „společná“, nejedná se o politiku ve výlučné pravomoci EU tak, jak je tomu například u Společné obchodní politiky nebo Společné zemědělské politiky, neboť státy si v této oblasti ponechaly svou suverenitu. Primární právo nezařazuje SZBP ani do pravomocí sdílených či podpůrných (koordinovaných). Obecně ji však řadíme mezi pravomoci sdílené, což je dáno i tím, že Unie v minulosti uzavřela mezinárodní smlouvy v rámci SZBP, a že vysílá své civilní a vojenské mise do třetích zemí [3].

Zahraniční a bezpečnostní politika je jednou z oblastí, ve kterých si rozhodující pravomoci ponechaly členské státy, ačkoli Evropská služba pro vnější činnost a v menší míře Evropská komise a Evropský parlament jsou do rozhodovacího procesu zapojeny. Přestože jsou rozhodnutí prováděna Evropskou radou a Radou jednomyslně, přijímání legislativních aktů je vyloučeno.

SZBP je postavena na mezivládním přístupu, což znamená, že vyžaduje shodu vlád členských zemí. Při hlasování mají všechny členské země jeden hlas, tedy neexistuje vážení hlasů jako je tomu například v oblasti ekonomických agend EU. Zavedení nástroje konstruktivní absence však dává členskému státu možnost zdržet se hlasování, aniž by tím ohrozil schvalování daného rozhodnutí.

Na formulaci a provádění Společné zahraniční a bezpečnostní politiky se podílí primární a specializované orgány. Hlavní roli zde sehrává Evropská rada, která sdružuje představitele států a vlád, a která určuje strategické zájmy a cíle Unie ve vztahu k SZBP včetně SBOP.

Rada EU ve složení ministrů zahraničních věcí (FAC) vypracovává na základě těchto strategií společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a přijímá rozhodnutí nezbytná pro vymezení a provádění této politiky.

V rámci aparátu Rady funguje několik složek, které předjednávají rozhodnutí Rady. Jednání o konkrétních otázkách začíná na úrovni pracovních skupin, nad nimiž stojí Politický a bezpečnostní výbor a Výbor stálých zástupců COREPER. PBV zasedá v Bruselu ve složení služebně mladších velvyslanců členských zemí. Jeho úkolem je sledovat mezinárodní situaci v oblastech SZBP, dohlížet na provádění dohodnutých politik a poskytovat Radě svá stanoviska. Vedle těchto činností je pověřen politickým a strategickým řízením vojenských operací SBOP a udržováním styků Unie s NATO [7].

Hlasování v Radě se řídí principem jednomyslnosti s výjimkou oblastí definovaných v článku 31 Smlouvy o EU, který umožňuje hlasování kvalifikovanou většinou. Tyto výjimky se ovšem nevztahují na rozhodnutí související s vojenstvím a obranou. V oblasti SBOP se hlasování Rady řídí principem jednomyslnosti vždy. Procedurální otázky rozhoduje Rada prostou většinou hlasů.

Lisabonská smlouva rozšířila institucionální zajištění SZBP o funkci Vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, jemuž je nápomocna Evropská služba pro vnější činnost a zahraniční delegace. O těchto orgánech pojednává podrobněji subkapitola 2.2.

Mimo delegace zastupují Unii ve třetích zemích i Zvláštní představitelé, kteří hájí zájmy EU v problematických regionech a státech. Jejich úkolem je usilovat o rozvoj míru, stability a právního státu. Zvláštní zástupci působí pod vedením Vysokého představitele a volí je Rada kvalifikovanou většinou [5].

Role Evropského parlamentu je v oblasti bezpečnostní politiky slabá, je pouze konzultován a informován o otázkách SZBP a nepodílí se tedy na spolurozhodování s Radou. Evropský parlament přesto může Radě a Vysokému představiteli klást dotazy nebo jim podávat doporučení.

Pravomoci Komise v oblasti SZBP mají podobu účasti na rozhodovacím procesu a na správě rozpočtu SZBP. Prostřednictvím Vysokého představitele pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který je zároveň místopředsedou Komise, má právo vznášet dotazy na Radu EU a předkládat ji podněty a návrhy.

2.4.3 Nástroje SZBP

SZBP je prováděna prostřednictvím několika nástrojů upravených v zakládajících smlouvách EU. Ačkoliv se jedná o sekundární nelegislativní akty, jsou pro zúčastněné strany právně závazné.

- a) Obecné směry a strategické zájmy
- b) Rozhodnutí přijímána Radou:
 - akce, které má Unie provést,
 - postoje, které má Unie zaujmout,
 - podrobnosti provádění těchto dvou rozhodnutí
- c) posilování systematické spolupráce mezi členskými státy

Obecné směry a strategické zájmy Unie vytyčuje Evropská rada, na jejich základě Rada vypracovává a provádí SZBP.

Rozhodnutí Rady o akci jsou zaměřeny na operativní řešení zvláštních situací, kde je společný zásah Unie žádoucí. Rozhodnutí vymezuje cíle, rozsah, prostředky, které budou Unii poskytnuty, podmínky jejich provádění, a je-li to nezbytné, doba trvání. Společné akce zavazují členské státy při zaujímání postojů a při provádění jejich činnosti.

Rozhodnutí Rady o postoji EU se vztahuje ke konkrétní otázce zeměpisné či tematické povahy. Postoj EU je pro členské státy závazný a státy zajistí, aby jejich vnitrostátní politiky byly v souladu se společnými postoji. Při rozhodování o společných akcích a společných postojích je aplikováno hlasování kvalifikovanou většinou, při níž index hlasovací síly každého státu nabývá rozdílných hodnot dle vážení hlasů.

Kromě společného postupu může EU využívat i nástroj **Společného přístupu**, o němž může rozhodnout i Evropská rada. Členský stát má povinnost, dříve než podnikne jakékoli kroky na mezinárodní scéně nebo přijme jakýkoli závazek, který by mohl mít dopad na zájmy Unie, vést v Evropské radě nebo v Radě konzultace s ostatními členskými státy.

Systematická spolupráce členských zemí je realizována prostřednictvím vzájemných konzultací v Evropské radě a Radě, spoluprací diplomatických misí členských států a delegací Unie ve třetích zemích a při mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích [5].

Lisabonská smlouva začlenila do zakládajících smluv tzv. „**Doložku solidarity**“, která ačkoli je zařazena v kapitole o vnější činnosti Unie, svým charakterem je spíše zaměřena na

oblast vnitřní bezpečnosti. Cílem této doložky je zajistit, aby v případě, že bude některý členský stát cílem teroristického útoku nebo obětí přírodní nebo člověkem způsobené pohromy, Unie a její členské státy uvedly do pohotovosti veškeré nástroje, které mají k dispozici, včetně vojenských prostředků poskytnutých členskými státy.

2.4.4 Společná bezpečnostní a obranná politika

Společná bezpečnostní a obranná politika je nedílnou součástí Společné zahraniční a bezpečnostní politiky. Zajišťuje Unii civilní a vojenské prostředky, které může použít pro mise vedené mimo území Unie k udržení míru, předcházení konfliktům a posílení mezinárodní bezpečnosti v souladu se zásadami *Charty Organizace spojených národů*.

Rozhodnutí týkající se společné bezpečnostní a obranné politiky včetně těch, která se týkají zahájení mise, přijímá Rada jednomyslně na návrh vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku nebo z podnětu některého členského státu.

Od přijetí Lisabonské smlouvy se součástí SBOP stává ***Klauzule o kolektivní sebeobraně***, která zavádí povinnost členským státům poskytnout jinému členskému státu, který se stal cílem ozbrojeného napadení, podporu všemi dostupnými prostředky. Smlouva o EU také umožňuje členským státům navázat v rámci Unie ***Stálou strukturovanou spolupráci***, pokud se rozhodnou vést náročnější mise a jejich vojenské vybavení a schopnosti splňují vyšší kritéria.

SBOP je partnerem Severoatlantické aliance a jejich vzájemný vztah je potvrzen ve společné deklaraci o SBOP z roku 2002 a v dohodě „***Berlín Plus***“, která umožňuje Unii přístup ke kapacitám NATO. Cílem bylo, aby se NATO a EU neangažovaly ve stejných operacích, a tím zamezit zbytečným duplikacím, tedy platit stejnou operaci dvakrát. V praxi působí alianční a evropské mise společně zejména na Balkáně, kde obvykle NATO zajišťuje vojenskou bezpečnost a EU se soustředí na policii a soudnictví [8].

Vojensko-obranné instituce EU

Politický a bezpečnostní výbor – provádí každodenní rutinní rozhodnutí v rámci Rady EU. Jeho členy jsou velvyslanci členských států, kteří se scházejí zpravidla dvakrát týdně.

Specializovanou složkou PBV je ***Vojenský výbor*** složený ze zástupců náčelníků generálních štábů členských států, čímž je zajištěna větší odbornost v krizovém řízení. Poskytuje PBV vojenské poradenství a odhad finanční nákladnosti operací.

Vojenský štáb EU – jediná stálá integrovaná vojenská struktura v rámci SBOP, která slouží k dlouhodobému plánování a včasnému varování. Na jeho základě členské státy poskytují Unii své vojáky.

Evropská obranná agentura – samostatná agentura založená v roce 2004 se sídlem v Bruselu. Jejím úkolem je harmonizovat vyzbrojování armád členských států a koordinovat výzkum a vývoj v oblasti obranných systémů [9].

Operace SBOP

Mise SBOP jsou jedním z řady nástrojů, jež EU uplatňuje ve vztahu ke krizovým oblastem a rozvojovým regionům ve světě. Pod hlavičkou SBOP se od roku 2003 uskutečňují ***vojenské a policejní mise a mise na podporu právního státu (civilní mise)***. Vojenské mise jsou zaměřeny na dodržování míru, stabilizaci bezpečnostní situace v oblastech, kde hrozí propuknutí násilí a k výcviku ozbrojených sil postižených států. Policejní mise především pomáhají s výcvikem místních policejních jednotek v cílových státech, v případě potřeby je mohou i nahradit. Zabývají se také budováním celních kapacit a hraniční ostrahy. Operace na podporu právního státu mají za úkol upevnit a reformovat důležité instituce. Poskytují asistenci a výcvik úředníkům centrální a místní správy, vězeňské správě či soudcům. Civilní operace jsou hrazeny z rozpočtu EU, zatímco vojenské mise financují vždy zúčastněné členské státy.

Každá mise má vymezeny cíle, rozsah a obecné podmínky provádění. Její koordinaci zajišťuje *Vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku* ve spolupráci s *Politickým a bezpečnostním výborem*.

Mise EU se soustřeďují zejména na region Západního Balkánu, post-sovětský prostor a Blízký východ. Vzhledem k historickým vazbám je však značná pozornost věnována i subsaharské Africe [8].

2.4.5 Financování SZBP a SBOP

Společná zahraniční a bezpečnostní politika i SBOP jsou hrazeny jednak z *rozpočtu* EU, jednak z *příspěvků členských států*. Správní a operativní výdaje, které vznikají při provádění těchto politik, jsou hrazeny z rozpočtu EU s výjimkou výdajů na vojenské

a obranné operace. Jejich správcem je Evropská komise. Celkové výdaje na programovací období jsou rozděleny do dílčích položek a Komise má pravomoc převádět prostředky mezi jednotlivými položkami tak, aby bylo možné pružně reagovat na aktuální situaci ve světě.

Finanční rámec na období 2007 až 2013 vyčleňuje na SZBP a SBOP 1,74 miliardy EUR [10].

Veškeré výdaje na vojenské a obranné operace, včetně výdajů o jejichž mimorozpočtovém financování rozhodla Rada, jsou financovány z příspěvků členských států, v závislosti na velikosti jejich hrubého národního produktu. Rada také může rozhodnout o „jiném způsobu“ financování, používaných především na krytí výdajů operací SBOP.

2.5 *Financování vnějších politik EU*

Evropská unie realizuje řadu vnějších politik, které lze rozdělit na ***čistě vnější politiky*** a na ***tematické politiky obsahující vnější aspekty***. Za čistě vnější politiky můžeme považovat oblast rozšiřování a přidružení, rozvojovou a humanitární pomoc, sousedskou politiku, obchod a společnou zahraniční a bezpečnostní politiku. Vnější aspekty jsou významné především v oblasti ekologie, imigrace, cel a daní, transevropských sítí a v oblasti hospodářské soutěže. EU se angažuje i v dalších oblastech vnějších vztahů, v nich dominují pravomoci členských států. Jedná se například o oblast vědy a výzkumu. Od roku 2007 má EU k dispozici ucelený systém financování vnějších politik. Jeho základem jsou nástroje financované z rozpočtu EU a dělitelné na nástroje teritoriální a tematické. ***Teritoriální nástroje*** vytvářejí soustředný systém, zahrnující nástroj pro předvstupní pomoc pro kandidátské země, evropský nástroj sousedství a partnerství pro spolupráci s nerozvojovými státy a nástroj pro rozvojovou spolupráci určený pro tzv. non-ACP státy. ***Tematické nástroje*** umožňují EU reagovat na zvláštní potřeby či krizové situace. Patří sem Nástroj stability, Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti, Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva, Nástroj pro spolupráci s průmyslovými a jinými zeměmi s vysokými příjmy a Nástroj pro humanitární pomoc.

Vztahy mezi jednotlivými nástroji jsou upraveny v jednotlivých nařízeních, obecně se však řídí principy ***komplementarity, konzistence a subsidiarity***.

Celková částka prostředků vynaložených Evropskou unií na vnější spolupráci dosahuje zhruba **13 mld. EUR ročně**. Tyto prostředky pocházejí jednak z rozpočtu EU (kapitola 4 „*EU jako globální hráč*“, jež představuje 5,7 % rozpočtu) a z Evropského rozvojového fondu, který je tvořen dobrovolnými příspěvky členských států [10].

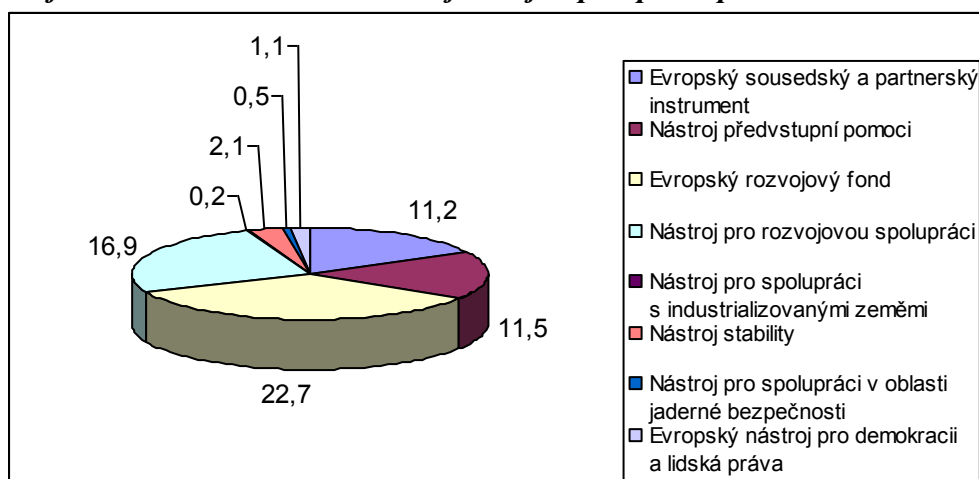
Přehled nejdůležitějších finančních nástrojů vnější spolupráce EU [11]

- *Evropský sousedský a partnerský instrument* (European Neighbourhood and Partnership Instrument, ENPI) – finanční nástroj k podpoře cílů EU v její politice sousedství, jenž slouží k financování programů a projektů v oblasti budování administrativních kapacit, bezpečnosti, životního prostředí, dopravy, energetiky, apod. Teritoriálně pokrývá oblast Středomoří, východní Evropu a jižní Kavkaz.
- *Nástroj předvstupní pomoci* (Instrument for Pre-Accession Assistance, IPA) – určen pro oblast politiky přidružení, který pomáhá kandidátským zemím a potenciálním kandidátům, ve snaze splnit kritéria členství v EU, harmonizovat standardy a politiky. V neposlední řadě IPA připravuje budoucí členské země na čerpání EU fondů.
- *Evropský rozvojový fond* (European Development Fund, EDF) - finanční nástroj rozvojové spolupráce se zeměmi skupiny ACP a tzv. zámořskými zeměmi a územími. EDF stojí mimo rozpočet EU a je plně financován z příspěvků členských států EU.
- *Nástroj pro rozvojovou spolupráci* (Development Cooperation Instrument, DCI) - cílem tohoto instrumentu je odstranění chudoby v partnerských zemích a regionech v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění Rozvojových cílů tisíciletí, podpory demokracie, dobrého vládnutí, právního státu a ochrany lidských práv. Tento finanční nástroj je určen pro 47 rozvojových zemí Latinské Ameriky, Asie a Jihoafrickou republiku.
- *Nástroj pro spolupráci s industrializovanými zeměmi* (Instrument for Cooperation with Industrialized Countries, ICI) – nástroj užívaný k podpoře hospodářské, obchodní či kulturní spolupráce s průmyslovými a vysokopříjmovými zeměmi. Jedná se především o Austrálii, USA, Bahrajn, Kanadu, Tchaj-wan, Hong Kong, Japonsko, Jižní Koreu, atd.
- *Nástroj stability* (Instrument for Stability) – určen pro projekty, jenž jsou zaměřeny na pomoc při řešení krizových situací, budování důvěry, přechodná administrativa a posílení vlády práva a justice.
- *Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti* (Nuclear Safety Cooperation Instrument, NSCI) - finanční nástroj určen na podporu opatření vedoucích k vyššímu

stupni technické bezpečnosti jaderných zařízení, ochraně proti radiaci a aplikaci účinnějších a efektivnějších záruk na ochranu nukleárních zařízení a materiálů ve třetích zemích. Instrument je převážně využíván pro Rusko a Ukrajinu, ale také pro Arménii a Kazachstán. V budoucnu se předpokládá jeho využití v Africe a Latinské Americe.

- *Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva* (European Instrument for Democracy and Human Rights, EIDHR) – specifický nástroj podporující dodržování lidských práv v nečlenských státech Unie, jenž byl založen v roce 2006.

Graf 2.1 Finanční alokace nástrojů vnější spolupráce pro období 2007 – 2013 (v mld. EUR)

Zdroj: Ministerstvo zahraničních věcí, vlastní zpracování

Mimo tyto finanční nástroje Evropská unie poskytuje i jiné tématické nástroje vnější spolupráce, které jsou spravovány Generálním ředitelstvím pro rozvoj a spolupráci EuropeAide při Evropské komisi. Jedná se o tyto programy:

Tabulka 2.1 Přehled tématických nástrojů vnější spolupráce EU 2007 - 2013

Název programu	Příjemci pomoci	Programovací období	Finanční alokace
Životní prostředí a udržitelný management přírodních zdrojů (Environment and sustainable management of natural resources including energy)	Všechny země kromě EU a industrializovaných států	2007 - 2010	470 mil. EUR
Nestátní aktéři a místní samospráva v rozvoji (Non-state actors and local authorities in development)	Všechny země včetně EU s výjimkou třetích industrializovaných států ⁵	2007- 2013	1.6 mld. EUR
Potravinová bezpečnost (Food security)	Všechny země kromě EU a nově industrializovaných států	2007 - 2010	925 mil.EUR
Migrace a azyl (Migration and asylum)	Všechny země kromě EU a nově industrializovaných států	2007 - 2013	384 mil. EUR
Investice do lidí ⁶ (Investing in people)	Všechny země kromě EU a industrializovaných států	2007 - 2013	1 mld. EUR
Restrukturalizace cukrové produkce (Restructuring of sugar production)	18 států ACP		180 ml. EUR
Nástroj rychlé reakce na rostoucí ceny potravin (EU food facility)	50 států Afriky, Karibiku, Asie, Latinské Ameriky a Golského regionu	2008 - 2010	1 mld. EUR

Zdroj: Evropská komise. Thematic instruments and programmes, vlastní zpracování

⁵ např. Kanada, USA

⁶ Jediný tematický program, který pokrývá téměř všechny oblasti definované v Cílech tisíciletí (vzdělání, zdraví, rovnost pohlaví, kultura, sociální soudržnost, zaměstnanost, ochrana dětí a mladistvých)

2.6 Globální rozměr vnějších vztahů Unie

Evropská unie již od svého vzniku v 50. letech navazuje obchodní a politické vztahy s takřka celým světem. První vazby byly spojeny s potřebou některých členských států uchovat si významné ekonomické postavení ve svých bývalých koloniích. Belgie (Kongo, Rwanda), Francie (Vietnam, Laos, Tunisko, Maroko, Alžírsko, atd.) a Itálie (Somálsko, Eritrea a Etiopie) během dekolonizace ztratily značnou část vlivu v řadě zemí subsaharské Afriky a ve vlastním zájmu chtěly alespoň část tohoto vlivu zachovat.

Proces vytváření hospodářských vztahů mezi těmito státy a Společenstvími měl přispět k jejich značnému ekonomickému a sociálnímu rozvoji. Tento počátek utváření vnějších vztahů se dnes změnil v rozvojovou spolupráci, která má široký záběr používaných nástrojů od obchodní výměny, přes technickou až po finanční pomoc. Příjemce této pomoci tvoří 78 zemí Afriky, Karibiku a Pacifiku.

V současnosti nelze opomenout blízké vztahy EU k **Rusku**. Ačkoliv je Ruská federace největší a pravděpodobně i nejdůležitější unijní soused, přála si stát mimo Evropskou politiku sousedství. Rusko si uvědomovalo své výsadní postavení, které je dáno především závislostí Evropy na ruském energetickém trhu, a vyžádalo si privilegovaný status ve vztahu k EU. V roce 2004 byla proto podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci a později i sektorové dohody v rámci tzv. čtyř společných prostorů“. Důležitým krokem bylo i vyjednání nového „Partnerství pro modernizaci“ v červnu 2010, jehož cílem je podporovat reformy, stimulovat hospodářský pokrok a zvyšovat konkurenceschopnost. Z ekonomického pohledu Rusko představuje pro zboží a služby Evropské unie rozsáhlý trh charakteristický významnou expanzí a vzrůstající kupní silou, což způsobuje, že Rusko je třetím největším obchodním partner Evropské unie. V tomto kontextu nelze opomenout enormní závislost Evropy na ruském plynu, která je u řady zemí, jako je Slovensko, Bulharsko a Řecko téměř stoprocentní.

Rusko také sehrává klíčovou roli při řešení konfliktů, které probíhají např. na Středním východě, v Afghánistánu nebo na západním Balkáně (Kosovo, Bosna a Hercegovina). Naproti tomu má Rusko tendenci ignorovat EU jako celek a vyjednávat přímo s klíčovými zeměmi. I v některých mezinárodních otázkách se názory těchto mocností rozcházejí. Jedná se především o uznání Kosova, jaderný program Iránu, rusko-gruzinský konflikt či konflikty v Jižní Osetii, Abcházii a Podněsteří [12].

Stejně jako Rusko i **Spojené státy** zůstávají důležitým partnerem USA. Konkrétní podobu těchto vztahů přineslo Transatlantské prohlášení z listopadu 1990, které ustavuje systém pravidelných konzultací. Pravidelné schůzky Evropského parlamentu na půdě

Kongresu se ovšem uskutečňují již od roku 1972 a díky tomu bylo zřízeno první stálé zastoupení EP ve světě. Pozdější vznik Transatlantské obchodní rady navíc zaručuje intenzivní spolupráci členů Komise a vlády USA. Pro vztahy těchto mocností je charakterizována vzájemná závislost, nejen z pohledu historického a kulturního, ale také jsou si navzájem klíčovými obchodními partnery. Jako problémové oblasti se z pohledu EU jeví především neúčast USA na plnění Kjótského protokolu, podpora geneticky modifikovaných potravin či celkový přístup k ochraně životního prostředí. Naopak USA kritizuje Unii za nedostatečnou finanční podporu vojenských aktivit v rámci NATO [13].

EU zvyšuje svou angažovanost také ve ***Střední Asii***. Zásadním dokumentem podporující spolupráci mezi EU a pěti státy tohoto regionu (Kyrgyzstán, Tádžikistán, Uzbekistán, Turkmenistán, Kazachstán) je *Strategie pro nové partnerství*, které vstoupilo v platnost v roce 2007. Strategie posiluje politický dialog prostřednictvím pravidelných setkání ministrů zahraničních věcí střední Asie se zástupci EU. Oblast spolupráce zahrnuje především lidská práva, vzdělání, energii, dopravu a ekonomické vztahy. Je zde zahrnuto i řízení hraničních oblastí a boj s drogami, které představují společné hrozby. Celou spolupráci posiluje i přítomnou evropských pracovníků a hodnotící zprávy o pokroku [3].

Vědoma si vzrůstající role v globálních řetězcích, navázala Unie v 70. letech vztahy také s ***Čínou***, které se ale plně se rozvíjely až po přijetí Dohody o obchodu a spolupráci z roku 1985. Role Číny na ekonomické i politické scéně dále roste a navíc EU je pro Čínu největším obchodním partnerem. Vysoké objemy dovozů však způsobují na straně EU deficit této vzájemné výměny, proto Unie vyjednává s Čínou novou Dohodu o partnerství a spolupráci, která by měla Čínu přimět k většímu otevření trhu pro unijní zboží, služby a investice. Dále Unie apeluje na Čínu, aby zvyšovala podíl obnovitelných zdrojů energie, což by znamenalo výzvu pro evropské firmy, které se zabývají investicemi do těchto technologií. Právě oblast životního prostředí a vysoký podíl emisí, které Čína produkuje, ale i porušování lidských práv, jsou pravidelným předmětem summitů EU-Čína [14].

Vzhledem k úzkým historickým vazbám na ***Latinskou Ameriku***, se EU snaží udržovat blízké vztahy i se zeměmi tohoto regionu. Dohody mají především bilaterální charakter, ale od roku 1999, kdy bylo podepsáno *Strategické partnerství*, probíhají politické dialogy i na úrovni regionální – zejména se skupinou RIO ⁷ a s MERCOSUREM⁸. EU definovala své priority vůči tomuto regionu v dokumentu s názvem „*EU a latinská Amerika: Globální hráči*

⁷ 23 států latinské Ameriky a Karibiku – státy latinské Ameriky, Dominikánská rep., Jamajka, Neloze, Guyana, Haiti a Kuba.

⁸ Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay a od roku 2006 i Venezuela

v *partnerství*“ z roku 2009. Na společných summitech se projednávají oblasti ekonomické, finanční a životního prostředí. v říjnu 2000 vstoupila v platnost komplexní dohoda o volném obchodu mezi EU a Mexikem. Dohoda se týká obchodu se zbožím a službami, se zvláštními kapitolami týkající se přístupu na trhy veřejných zakázek, hospodářské soutěže, práv duševního vlastnictví a investic [15].

2.6.1 EU v mezinárodních organizacích

Evropská unie dnes participuje v mnoha mezinárodních organizacích různého zaměření. Je to dáno i tím, že role těchto organizací ve světě roste. Podmínkou případného členství EU v mezinárodních organizacích je, aby se tak stalo při dodržování Smluv. To znamená, že cíle dané organizace musí být v souladu s cíli EU, a že přenesou pravomoci, které jí byly svěřeny členskými státy, na vhodnou organizační strukturu.

EU je oprávněna ke spolupráci s příslušnými mezinárodními organizacemi v rámci svých pravomocí. Smlouva o fungování EU dále výslovně uvádí oblasti spolupráce a konkrétní organizace. Mezi tyto oblasti patří rozvojová spolupráce, vzdělávání a sport, odborné vzdělání a kultura, výzkum či životní prostředí. Uvedené organizace poté jsou OSN, Rada Evropy, OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě), OECD, (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj), Evropská kosmická agentura a NATO. Tato spolupráce má zpravidla podobu uzavírání smluv, diplomatických styků, výměny informací a konzultací. EU navázala diplomatické styky s OSN v New Yorku, s FAO v Římě či s OECD v Paříži. Naproti tomu Rada Evropy, Mezinárodní organizace práce (ILO), Světová zdravotnická organizace, EFTA a Organizace arabské jednoty mají stálé zastoupení v Bruselu.

Plné členství EU v mezinárodních organizacích je výjimečné. Chce-li totiž mezinárodní organizace přijmout za člena subjekt podobný EU, vyžaduje to zpravidla změnu zakládajícího dokumentu. Příkladem může být případ *Organizace Spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO)*, která v roce 1991 přijala tehdejší ES za svého člena, což vyžadovalo předchozí revizi zakládající charty FAO, umožňující nově členství ekonomickému integračnímu celku. EU proto působí často jako zvláštní host s hlasovacím právem, právem projevu nebo bez, nebo jako pozorovatel.

Právo hlasovat má EU např. ve *WTO*, *Mezinárodní radě pro obilí*, *Mezinárodní komisi rybolovu v Atlantiku* a mnohých dalších. Při *OECD* se Unie účastní **de jure**, tzn. Komise je oprávněna účastnit se jednání této organizace, podávat návrhy a diskutovat. Jako

účastník na pozvání je EU přítomna v *Radě Evropy, NATO, Mezinárodním fondu zemědělského rozvoje*, aj. **Účast na základě smlouvy o spolupráci** má EU uzavřenou s *Ligou arabských států, Sdružením národů jihovýchodní Asie (ASEAN) a s Organizací arabské jednoty*. **Statut pozorovatele** EU získala při *OSN, Konferenci spojených národů pro obchod a rozvoj, WHO, OBSE, Komisi pro trvalý rozvoj a Organizaci amerických států*. Statut pozorovatele umožňuje EU přístup na jednání příslušné mezinárodní organizace bez hlasovacího práva nebo zvláštních finančních závazků [16].

3 Evropská politika sousedství a její postavení mezi ostatními politikami EU

Evropská politika sousedství formálně *vznikla v květnu 2004* a účastní se jí *16 partnerských zemí* Evropské Unie.

Důraz na dobré vztahy se svými sousedy se začal stupňovat po roce 2000, kdy již bylo jisté největší rozšíření Evropské unie o nových 10 států. Posunutí unijních hranic dále na východ a jihovýchod byl pro EU důležitým krokem, jehož ideou se stala myšlenka vytvoření sousedství založeném na sdílení společných hodnot, stability a prosperity či dokonce na postupné integraci nových sousedů do některých politik a programů EU.

Tento zájem formálně vyjádřily již v roce 2003 Evropská rada, Komise i Parlament v dokumentu nazvaném „*Širší evropské sousedství*“ či ve strategickém dokumentu „*Evropská politika sousedství*“ o rok později. Ideou bylo především přispět ke stabilitě a prosperitě uvnitř i vně Unie prostřednictvím dlouhodobé podpory reforem, udržitelného rozvoje a obchodu.

Po těchto dokumentech následovalo množství akčních programů, doporučení či nařízení jako nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1638/2006 o obecných ustanoveních o zřízení evropského nástroje sousedství a partnerství. Dalším významným dokumentem, který nastínil základní cíle Evropské politiky sousedství, byla *Evropská bezpečnostní strategie* nazvaná „Bezpečná Evropa v lepším světě“ ze září 2003, která definovala celosvětové hrozby, kterým musí Unie čelit. Navazuje na dříve vydanou americkou bezpečnostní strategii a rozšiřuje ji o dvě další hrozby. V zásadě tedy Unie čelí *terorismu, profilaci zbraní hromadného ničení, regionálním konfliktům, nefunkčním státům a organizovanému zločinu*. Právě Evropská politika sousedství by měla svým charakterem zlepšit politickou a ekonomickou situaci v partnerských zemích a nepřímo tím snížit potenciální rizika vycházející z regionů Afriky, Blízkého východu či Jižního Kavkazu [17].

Záměrem bylo také vytvořit kolem rozšířené Unie pás stability, který by ji chránil před negativními dopady sociálních či politických krizí v prostoru bývalého Sovětského svazu. Postupně však do celého konceptu začaly zasahovat ostatní členské státy a výsledkem byl vznik široce pojaté Evropské politiky sousedství, zahrnující státy od Maroka, přes Egypt a Jordánsko až po kavkazské republiky. Naopak Rusko si oproti původnímu záměru vysloužilo privilegovaný status strategického partnera stojící na tzv. společných prostorech.

Hlavní podíl na rozšíření geografického záběru měly státy jižní Evropy, v jejichž

enormním zájmu bylo udržet stabilitu na jižním pobřeží Středozemního moře a tím udržet imigraci na únosné míře.

Je nutné zmínit, že podle dokumentů o Evropské politice sousedství se tato vize **neměla týkat** *Norska, Lichtenštejnska, Islandu a Švýcarska, států jihovýchodní Evropy*, o kterých se předpokládalo, že diskuze s nimi je nebo bude zahrnuta do předstupních dohod (Rumunsko, Bulharsko, Chorvatsko a také Turecko), ale také Srbska a Černé Hory (včetně Kosova), Bosny a Hercegoviny, Makedonie a Albánie. Naopak politika dobrého sousedství se měla týkat Ruské federace, Ukrajiny, Běloruska a Moldavska, na Kavkazu Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie, a ve Středomoří Alžírsko, Libye, Izraele, Jordánska, Libanonu, Maroka, Sýrie, Tuniska a Palestinské samosprávy [18].

V první vlně byly k účasti na Evropské politice sousedství přizvány Alžírsko, Bělorusko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Moldavsko, Palestinská samospráva, Sýrie, Tunisko a Ukrajina. Během roku 2004 byly přizvány i státy jižního Kavkazu⁹.

Pomoc Unie v rámci EPS musí být poskytována v souladu s mezinárodními dohodami a úmluvami a s ohledem na obecné zásady mezinárodního práva, které EU a partnerské země uznávají. Je důležité, aby podpora, která má být v rámci evropské politiky sousedství poskytnuta sousedním rozvojovým státům, byla v souladu s cíli a zásadami rozvojové politiky Evropské unie, která je vymezena ve společném prohlášení nazvaném „**Evropský konsensus o rozvoji**“ z prosince 2005

3.1 Cíle EPS a rozsah poskytované pomoci

Strategie EPS z května 2004 uvádí, že „cílem EPS je sdílet výhody rozšíření z roku 2004 se zeměmi v sousedství posilováním stability, bezpečnosti a blahobytu všech, jichž se to týká“.

Privilegovaný vztah mezi Evropskou unií a jejími sousedy by měl být založen na oddanosti společným hodnotám, včetně demokracie, právního státu, řádné správy věcí veřejných a respektování lidských práv, a zásadám tržního hospodářství, otevřeného, spravedlivého a pravidla dodržujícího obchodu, udržitelného rozvoje a snižování chudoby. (Nařízení č.1638/2006). Zmíněno je i hledání společných závazků v oblasti boje proti terorismu a řešení konfliktů. Cílem je nabídnout politické partnerství a ekonomickou integraci za dodržování těchto hodnot.

⁹ Arménie, Ázerbájdžán, Gruzie

Evropská politika sousedství primárně pomáhá partnerským zemím:

- posilovat demokracii a správu věcí veřejných, například volební procesy, reformu soudnictví apod.;
- uskutečňovat hospodářské a právní reformy (v oblasti výrobních a zdravotních standardů apod.);
- zdokonalovat podnikatelské a investiční prostředí, například pomocí kvalitnější legislativy, lépe fungující administrativy, výkonnějších soudů a obchodních zákonů zvyšovat objem obchodu
- podporovat udržitelný rozvoj a bojovat proti chudobě (mj. strategie na snižování chudoby) ;
- uskutečňovat reformy a spolupracovat v oblasti spravedlnosti a bezpečnosti, například prostřednictvím boje proti organizovanému zločinu a obchodování s lidmi;
- posilovat spolupráci v oblasti migrace;
- budovat energetické a dopravní spoje, např. potrubí a dopravní koridory s napojením na EU, propojení energetických sítí apod.;
- řešit problémy v oblasti životního prostředí, např. uskutečňování Kjótských cílů;
- podporovat přeshraniční spolupráci, např. financováním společných projektů realizovaných na obou stranách společných hranic;
- posilovat mezilidské kontakty mj. prostřednictvím studentských a kulturních výměnných programů, kontakty mezi občanskými společnostmi a místními a regionálními úřady;
- předcházet konfliktům a řešit je, např. podporou regionální spolupráce a kvalitnější správy věcí veřejných.

Za účelem podpory reformního úsilí dále EU nabízí:

- zvýšenou spolupráci v záležitostech zahraniční a bezpečnostní politiky, například možnost spolupráce v rámci vojenské operace Evropské unie ALTHEA (v Bosně a Hercegovině);
- vyhlídku na budoucí přistoupení těchto zemí na vnitřní trh EU a uvedení jejich produktů na tento trh a rovněž poradenství a podporu v reformních záležitostech v zájmu tohoto cíle;
- příležitost pro partnerské země zúčastnit se příslušných programů a činností EU;

- osvědčenou zkušenost a odborné poradenství v oblasti reform, což zahrnuje i technologické výměnné programy a „twinning“ mezi administrativou v partnerských zemích a členských státech EU;

Jako **hlavní cíl** Evropské politiky sousedství se uvádí pomoc ekonomickému rozvoji, šíření prosperity a stability či zajišťování bezpečnosti prostřednictvím prevence nestability. Ve skutečnosti je ENP výslednicí rozličných motivací jako jsou vytvořit náhražku za plné členství, oživit euro – středomořský dialog nebo rozšířit sféru vlivu. Chvályhodným cílem je ovšem pokrok v ekonomické integraci počínaje volným obchodem v oblasti zboží a služeb, ale též podporou ekonomických reform, zejména jejich regulačního rámce. To může většině sousedních zemí výrazně pomoci [19].

Podpora mobility a výměnných programů pro některé skupiny občanů (studenti, vědci, podnikatelé, nevládní organizace, novináři) je vzhledem k sociálním obavám uvnitř EU v dohledné době maximem dosažitelného. Do té doby, než budou členské státy ochotny legalizovat ekonomické imigranty, nelze v této oblasti čekat pokrok.

Evropská unie přijímá opatření v rámci EPS v souladu se zásadami **subsidiarity** a **proporcionality**, neboť požadované cíle by byly jen těžce realizovatelné na úrovni jednotlivých členských států.

3.1.1 Jižní a východní dimenze EPS

Do Evropské politiky sousedství je zapojeno 16 zemí pokrývajících území od severní Afriky, přes Střední Východ a jižní Kavkaz. Z této geografické rozmanitosti vzešlo přirozené dělení sousedské politiky na „jižní“ a „východní dimenzi“. **Jižní dimenzi** tvoří **Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie a Tunisko**. **Východní dimenze** zahrnuje **Arménii, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzii, Moldavsko a Ukrajinu**.

Tabulka 3.1 Základní ekonomické ukazatele zemí Evropské politiky sousedství a jejich klasifikace dle HNDv roce 2010

	Obyvatelstvo (mil.)	HDP (mld. \$)	HDP/ob.	HDP PPP	v Míra nezaměstnanosti
Alžírsko	36.494	206.502	5,658	7,541	9.696
Arménie	3.366	10.511	3,123	5,604	19.000
Azerbájdžán	9.195	72.182	7,85	10,568	6.048
Bělorusko	9.386	58.068	6,186	15,755	0.600
Egypt	80.943	252.458	3,118	6,594	11.479
Gruzie	4.444	15.984	3,596	5,929	14.085
Izrael	7.761	245.955	31,691	31,514	6.000
Jordánsko	6.397	31.450	4,916	6,001	12.900
Libanon	4.010	41.804	10,425	15,985	n/d
Libye	6.608	79.691	12,058	10,129	n/d
Moldavsko	3.553	7.559	2,127	3,539	6.600
Maroko	32.522	100.354	3,085	5,251	8.900
Palestinská samospráva	4.152	n/d	n/d	n/d	n/d
Sýrie	20.447	59.147	2,579	n/d	n/d
Tunisko	10.766	46.146	4,286	9,706	17.000
Ukrajina	45.326	183.230	4,042	7,584	8.213

Vysvětlení barevného odlišení řádků v předchozí tabulce:

HND zemí s vysokými příjmy (12 276 USD a více)

HND zemí s vyššími středními příjmy (3 976 USD až 12 275 USD)

HND zemí s nižšími středními příjmy (1006 USD až 3 975 USD)

HND zemí s nízkými příjmy (méně než 1005 USD)

Zdroj: online databáze SB, ILO, MMF, vlastní zpracování

3.1.2 Jižní dimenze

V období fungování Evropského hospodářského společenství se politika jeho členů soustředila především na ekonomické vazby uvnitř Společenství. I tehdy ovšem existovaly úzké vztahy s některými více či méně geograficky vzdálenými zeměmi. Od poloviny 70. let proto začalo Evropské hospodářské společenství uzavírat sérii dohod o spolupráci se zeměmi Středomoří a Blízkého východu¹⁰.

Zásadním milníkem při formování vztahů se středomořskými státy se však stal **rok 1995**, kdy byl zahájen **Barcelonský proces**, a to souhlasným podpisem ministrů zahraničních věcí 15 států Společenství a 12 států Středomoří¹¹. Liga arabských států¹² a Svaz arabského

¹⁰ 1976 Tunisko, Maroko, Alžírsko, 1977 Egypt, Jordánsko, Libanon a Sýrie.

¹¹ Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie a Tunisko, včetně kandidátských států Turecka, Malty a Kypru.

¹² 22 států severní Afriky, středního Východu a severozápadní Asie.

Maghrebu¹³ byli přizváni jako nezávislí pozorovatelé. Nově vzniklá deklarace ustanovila **Euro – středomořské partnerství**, jehož podstatou bylo posilování vazeb mezi Společenstvím a státy v regionech Maghrebu a Mašreku¹⁴.

Cílem bylo vytvořit společný prostor míru, stability a prosperity, skrze posilování politického dialogu, bezpečnosti a ekonomické, sociální a kulturní spolupráce. Euro- středomořské partnerství odstartovalo vlnu uzavírání asociačních dohod, které nahradily dosavadní dohody o spolupráci uzavřené v průběhu 70. let.

Mezi léty 1998 a 2006 bylo podepsáno 7 asociačních dohod (s Tuniskem, Marokem, Izraelem, Jordánskem, Egyptem, Alžírskem a Libanonem) a jedna prozatímní asociační dohoda o obchodu a spolupráci s Palestinskou samosprávou z 16.7.1997. Tyto dohody mají vlastní institucionální zajištění v podobě Asociační rady, organizované na ministerské úrovni, přijímající rozhodnutí a doporučení a Asociačního výboru, který má na starosti správnou interpretaci smluv, implementaci a monitoring, včetně organizování Euro- středomořských konferencí [3].

Z Barcelonského procesu vzešla deklarace, která rozdělila partnerství do 3 hlavních dimenzí: politické a bezpečnostní partnerství, ekonomické a finanční partnerství a sociální a kulturní partnerství.

Politické a bezpečnostní partnerství

Cílem tohoto partnerství bylo podporovat vznik společného prostoru míru a stability ve Středomořské oblasti. Toho mělo být dosaženo skrze multilaterálního a bilaterálního dialogu, v němž se partneři zavázali:

- respektovat lidská práva a základní principy vycházející z Charty OSN a z Všeobecné deklarace lidských práv, a z mezinárodního práva;
- respektovat demokratické principy a suverenitu států;
- respektovat principy nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných států;
- bojovat s terorismem, organizovaným zločinem a drogami;
- podporovat regionální bezpečnost včetně eliminace zbraní hromadného ničení.

Ekonomické a finanční partnerství

¹³ Alžírsko, Maroko, Mauretánie, Tunisko a Libye
¹⁴ Egypt, Jordánsko, Libanon a Sýrie.

Partnerství usilující o udržitelný a vyvážený socioekonomický rozvoj, skrze vytvoření zóny volného obchodu. Ta by měla zajistit snížení obchodních tarifů a cel a postupnou liberalizaci obchodu se zemědělskými produkty a službami. To vše v souladu s pravidly Světové obchodní organizace. Dále se společenství zavázalo k finanční podpoře, především ve formě půjček z Evropské investiční banky.

Sociální a kulturní partnerství

Mezi priority této dimenze patří rozvoj lidských zdrojů a tolerance a porozumění odlišných kultur a náboženství. Deklarace konkrétně hovoří o důležitosti interkulturního a náboženského dialogu a posilování role médií, včetně podpory kulturně vzdělávacích, jazykových a výměnných programů.

Po zavedení Evropské politiky sousedství v roce 2004, představovalo Eurostředomořské partnerství jižní dimenzi této politiky, avšak i nadále si zachovalo podobu multilaterálního a bilaterálního dialogu mezi EU a jižním Středomořím. EPS se však více soustředí na své vlastní zájmy, především v oblasti bezpečnosti či efektivní kontrolu unijních hranic. Prostřednictvím politiky „nárazníkového pásma“ se Evropská unie snaží propojit se svými sousedy sítěmi obchodu, energetiky, infrastruktury a politicky korektními vztahy. Významnou složku zde sehraává i snaha o management migračních proudů a otázka soužití muslimských komunit v Evropě.

V roce 2005, ku příležitosti 10. výročí podepsání Barcelonské deklarace, se představitelé EU a partnerských zemí dohodli na pětiletém pracovním programu, který představoval **základní priority Partnerství na období pěti let**. Cílem bylo zefektivnit naplňování dílčích cílů deklarace ve všech třech dimenzích. Přesto však, po 13 letech fungování Barcelonského procesu, se EU rozhodla strategii obnovit a vytvořit efektivnější rámec vztahů se zeměmi Středomoří. Důvodem byly nejasné a ne příliš uspokojivé výsledky Partnerství, které zdaleka nedosáhlo všech cílů stanovených v Barcelonské deklaraci.

Mezi dílčí úspěchy však jistě patří zintenzivnění vztahů mezi EU a partnerskými zeměmi a to díky řadě konferencí, setkání a společných iniciativ, které vytvořily hustou síť vztahů napříč všemi zeměmi regionu. Barcelonský proces zviditelnil EU ve Středomoří a seznámil veřejnost s procesem evropské integrace a jejího významu pro tento region.

Evropská unie se stala pro Středomoří hlavní obchodní partner, a to jak v obchodu se zbožím, tak i službami. Více než 50 % obchodu regionu se uskutečňuje s EU a některé středomořské státy vyvázejí do zemí EU až 70 % svého exportu. Evropa je také největším

zahraničním investorem v regionu a největším poskytovatelem finanční pomoci ve formě půjček a grantů. Evropská unie je také hlavním zdrojem turismu do středomořských zemí a preferovanou destinací pro migranty z těchto zemí [20].

Hlavním neúspěchem však zůstala skutečnost, že i přes značnou finanční a technickou pomoc tyto státy zůstávají ve spodním pásu středně příjmových zemí a neuspokojivá úroveň obchodní výměny mezi státy na jižním břehu Středomoří, která se v roce 2007 pohybovala okolo 5 % celkové obchodní výměny. K naplnění cílů nedošlo ani v rámci sociálně kulturní dimenze, jejíž význam prudce vzrostl po teroristických útocích z 11. září 2001. Po této události se ještě více prohloubily kulturní a civilizační rozdíly a celosvětově vzrostl strach z arabského světa [21].

Vznik Unie pro Středomoří

Během **summitu v Paříži v červenci 2008** se představitelé vlád členských států EU a partnerských zemí dohodli na sepsání nového dokumentu, který má prohloubit a rozšířit úsilí, které přineslo naplňování Barcelonské deklarace. Ta i nadále zůstala základním kamenem nové strategie, přičemž její cíle a oblasti spolupráce stále zůstávají v platnosti. Obnovená strategie přinesla také zjednodušení názvu na **Unii pro Středomoří**, novou organizační strukturu a nové iniciativy, mezi něž patří:

- odstranění znečištění ve Středozemním moři, včetně pobřežních oblastí a chráněných území;
- vybudování mořských a pozemních dálnic, které by propojily přístavy a usnadnily námořní dopravu, čímž by se zefektivnil pohyb osob a zboží;
- otevření Středomořské univerzity ve Slovinsku;
- vytvoření Středomořské iniciativy pro rozvoj obchodu, která by podpořila malé a střední podniky působící v regionu, prostřednictvím poskytnutí technické podpory a přístupu k financím;
- vytvoření plánu pro solární energii, který by zvýšil možnosti rozvoje alternativních zdrojů energie v regionu.

Celá strategie stojí na realizaci konkrétních projektů vycházejících právě z těchto iniciativ. Jejich provádění nově závisí na získávání dalších finančních prostředků z jiných než tradičních rozpočtových přidělů. Očekávalo se, že budou k dispozici finanční zdroje ze

soukromého sektoru, od mezinárodních finančních institucí a z příspěvků členských států EU a středomořských partnerů. Projekty obecně usilují o podporu růstu, zaměstnanosti, regionální soudržnosti a hospodářské integrace.

Podpora politických, ekonomických a sociálních reforem je v oblasti Středomoří naplňována v rámci strategického partnerství se Středomořím a Blízkým východem. Stejně tak se berou v úvahu příslušné části strategie Evropské unie pro Afriku.

Nově vzniklý politický dokument předpokládá konání vrcholných schůzek předsedů vlád jednou za dva roky a zavedení **spolupředsednictví**, což znamená, že nově se všech summitů a meetingů účastní jeden zástupce EU a jeden z partnerské země. Unijní reprezentant je kompatibilní s představitelem pro vnější vztahy, v případě partnerské země je prezident vybrán na základě jednotného konsensu na dobu dvou let bez možnosti prodloužení. Dále se každoročně koná **zasedání ministrů jednotlivých odvětví a zasedání výboru Euromed**.

Nově zřízený **Sekretariát** se sídlem v Barceloně sehraává klíčovou roli v organizační struktuře. Přípravuje nejen veškeré pracovní dokumenty, hledá nové finanční partnery, ale také zajišťuje propagaci a dohled nad realizací projektů.

Stálý výbor zástupců Středomoří sídlící v Bruselu připravuje schůzky vysokých představitelů a díky svému permanentnímu charakteru disponuje mechanismem rychlé reakce, tzn. poskytuje konzultace při nečekaných situacích v regionu vyžadující okamžité projednání.

Eurostředomořské parlamentní shromáždění a Fórum místních a regionálních zástupců jsou speciální orgány, které pomáhají veřejnosti v lepší orientaci v probíhajících procesech a možnost konzultovat svá stanoviska na nižší úrovni [22].

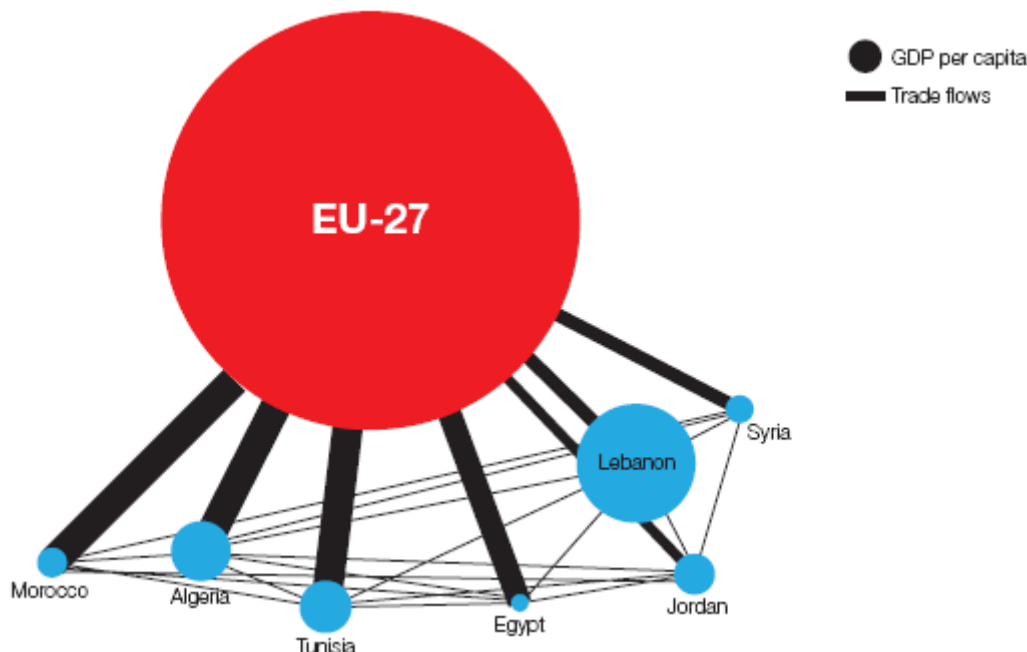
Současná podoba Unie pro Středomoří a klíčové ekonomické ukazatele

Unii pro Středomoří v současné době tvoří 27 členských států Unie a 16 států jižního Středomoří a Středního východu, z toho však do **EPS spadá jen 9 států** (Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Maroko, Palestinská samospráva, Sýrie a Tunisko). Libye má od roku 1999 stále status pozorovatele.

I přes silné historické vazby je Středomořský region ekonomicky natolik odlišný, že rozdíl HDP na obyvatele mezi oběma břehy je jeden z největších na světě. Navzdory tomu, průměrný roční ekonomický růst mezi roky 2007 až 2011 činil na Jihu 5 %, zatímco ve státech jižní Evropy pouze 0,6 % [23].

Velké rozdíly jsou patrné i mezi jednotlivými zeměmi jižního Středomoří. Některé státy jsou téměř závislé na unijním trhu, jiné s EU obchodují jen nepatrně.

Graf 3.1 Výše HDP na obyvatele a obchodní toky ve Středomořském regionu

Zdroj: Světové ekonomické fórum – Scenario Mediterranean Region Report 2011

Schéma znázorňuje rozdíl v HDP/ob. zemí jižního Středomoří a EU-27, ale také objem vzájemné obchodní výměny a regionální výměny. Průměrný podíl exportů do zemí EU v roce 2007 činil 47 % celkového objemu obchodů, avšak Maroko a Tunisko dosahovalo až kolem 70 %. Naproti tomu Alžírsko a Sýrie vyvážely do EU jen 45 %, Egypt 30 % a Jordánsko dokonce jen 3 % objemu. Navíc se jedná **převážně o textilní a ropné produkty s nízkou přidanou hodnotou**

Problémem je také **příliš nízká vzájemná obchodní výměna v tomto regionu**, která dosahuje průměrně jen 5,7 %. Proto EU podporuje i regionální integraci mezi zeměmi středomořského regionu. V roce 2006 uzavřely Tunisko, Maroko, Jordánsko a Egypt v Agadiru dohodu o volném obchodu. Dohodu o volném obchodu podepsaly také Izrael a Jordánsko. Egypt, Izrael, Maroko, Palestinská území, Sýrie a Tunisko podepsaly dvoustranné dohody s Tureckem [24].

Přidružené země mají navíc bezcelní přístup na trh EU pro průmyslové výrobky a preferenční zacházení pro zemědělské a zpracované zemědělské produkty a produkty rybolovu. Cla mají být postupně odstraňována i pro vývoz EU do regionu Středomoří (tento

proces již byl dokončen v Tunisku). Cílem je liberalizace obchodu se zbožím a službami mezi EU a jejími středomořskými partnery.

Z pohledu konkurenceschopnosti se státy jižního Středomoří vyznačují obdobnými rysy. Ačkoliv disponují práceschopným obyvatelstvem, postrádají pružný trh práce, vysoké školství reagující na potřeby trhu, inovativní prostředí a kvalitní infrastrukturu. Naopak musí čelit neefektivní a netransparentní státní správě či nedostatečné technické vyspělosti

3.2 Východní dimenze

Východní partnerství je relativně nová iniciativa Evropské Unie fungující *od 20. března 2009*, která vzešla z potřeby navázat užší spolupráci se zeměmi na východ od jejich hranic. Evropská politika sousedství předpokládala nejen vytvoření partnerství s jižním Středomořím, ale i posílení vazeb se zeměmi bývalého Sovětského svazu a tím podstatně posílit míru politické angažovanosti v této oblasti.

V souvislosti s rozšiřováním směrem na východ bylo potřeba klást větší důraz na stabilitu, bezpečnost a prosperitu zemí v blízkém sousedství a tím pomoci naplňovat cíle definované v Evropské bezpečnostní strategii z roku 2003.

Východní partnerství tedy mělo zúčastněným zemím nabídnout strategické partnerství bez výhledu na členství v EU. Podpora vnitřních reforem, zajištění bezpečnosti a ekonomický rozvoj měly těmto státům přinést prosperitu a blahobyt, tedy to, co Unie přislíbila zemím patřící do „jižní dimenze“ Evropské politiky sousedství.

Představení projektu Východního partnerství

Představení polsko-švédské iniciativy Východního partnerství v květnu 2008 znamenal úspěch pro celý východní region a od začátku Švédsko, Polsko, ale i Česká republika prezentovalo Východní partnerství jako projekt vycházející ze stávajícího rámce EPS a jejího finančního nástroje ENPI. Při načasování této iniciativy hrál roli i fakt, že právě Švédsko i Česká republika během svého předsednictví EU v roce 2009 vytvořili příznivé podmínky pro její formování. Během francouzského předsednictví se totiž očekával důraz na Středomoří, naproti tomu ČR i Švédsko byli orientováni na východní region. Pokud by se nepodařilo Východní partnerství zformovat v roce 2009, později by to bylo možné je s obtížemi.

Určitým zlomem bylo vypuknutí pěti denní rusko-gruzinské války trvající od 8.8. do 13.8. 2008, která přiměla Francii, jako předsedající zemi EU, aby zde soustředila svou pozornost a snažila se vyjednat příměří. Tento konflikt mezi Ruskem a Gruzii byl paradoxně impulsem k urychlení příprav a následného zahájení Východního partnerství. V prosinci 2008 tento projekt představila Komise a 20. března 2009 bylo Východní partnerství formálně schváleno na summitu EU pod českým předsednictvím. Právě české předsednictví sehrálo v celém tomto procesu významnou roli [25].

Úloha českého předsednictví při formování Východního partnerství

České předsednictví, trvající od 1. ledna do 30. června 2009, si *stanovilo za cíl posílit spolupráci EU se zeměmi východní Evropy a jižního Kavkazu* prostřednictvím projektu Východního partnerství. Tato otázka se stala ústředním tématem summitu pro Východní partnerství, který se konal **7. 5. 2009** v Praze.

Výstupem bylo přijetí společné deklarace, čímž bylo *Východní partnerství* oficiálně zahájeno za účasti 27 států EU a Arménie, Ázerbájdžánu, Běloruska, Gruzie, Moldavska a Ukrajiny.

Během českého předsednictví pokračovala jednání s těmito státy také na bilaterální úrovni. Hlavním cílem Východního partnerství se tak stalo vytvoření podmínek nezbytných pro urychlení politického sblížení a další hospodářskou integraci mezi EU a jejími šesti partnerskými zeměmi.

Pozornost byla věnována také posílení vztahů s Moldavskou republikou, jakož i s Gruzii, Ázerbájdžánem a Arménií. V rámci evropské politiky sousedství měla být navázána plnohodnotná spolupráce s Běloruskem v případě, že se v této zemi výrazně zlepší politická situace.

Dalším summitem konaným českým předsednictvím byl summit „Jižní koridor – nová hedvábná stezka“, který se konal 8. 5. 2009 v Praze za účasti českého předsednictví, Evropské komise, Generálního sekretariátu Rady EU a zástupci zemí Jižního koridoru (Ázerbájdžán, Turecko, Gruzie, Turkmenistán a Kazachstán.), tedy Ázerbájdžánu, Gruzie, Turecka a Egypta. Výstupem summitu je tzv. Pražská deklarace, která obsahuje i závazky učinit konkrétní kroky v oblasti energetické spolupráce v rámci koridoru [26].

Současný přístup České republiky k zemím Východního partnerství

Obsahově se česká diplomacie orientuje především na demokratizaci východního regionu a na lidskoprávní aspekty. Dokladem této změny je vytvoření samostatného oddělení transformační spolupráce na ministerstvu na zahraničí v červenci 2004.

Geograficky se ve východoevropském regionu ČR zaměřuje na Bělorusko, Moldavsko, Gruzii a Ukrajinu. Z výrazné geografické zacílenosti je zřejmé, že si česká diplomacie uvědomuje, že není možné se na unijní rovině věnovat obecně celému východoevropskému prostoru. Zaměřila se proto na konkrétní státy, které byly diplomacií ostatních nových členských států opomíjeny, zejména Moldavsko a částečně i Gruzii. Moldavsko navíc patří mezi prioritní země zahraniční rozvojové spolupráce a na konci roku 2005 bylo v Kišiněvě otevřeno historicky první velvyslanectví České republiky.

Evropskou politikou sousedství se do určité míry zabývá odbor jihovýchodní a východní Evropy, ale také již zmíněné oddělení transformační spolupráce, dále také odbor Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a odbor rozvojové spolupráce a rozvojové pomoci [27].

Cíle východního partnerství

Východní partnerství v mnoha oblastech vychází ze **Strategie posilování EPS** z prosince 2006. Konkrétní body hovoří o přístupu na trh EU, o spolupráci v oblasti energetické bezpečnosti nebo perspektivě bezvízového režimu. Východní partnerství explicitně uvádí, že zjednodušení vízového režimu je prvním krokem vedoucím k úplné liberalizaci trhu a ke zjednodušení cestování občanů do členských zemí EU. Nový východní program dále předpokládá podstatné posílení míry politické angažovanosti EU včetně vyhlídky na uzavření nových asociačních dohod o přidružení.

Podstatným cílem je také posílení energetické bezpečnosti prostřednictvím spolupráce, pokud jde o dlouhodobé stabilní a bezpečné dodávky a přepravu energie, mimo jiné pomocí lepší regulace, zvýšení energetické účinnosti a širšího využívání obnovitelných zdrojů energie.

Principy fungování Východního partnerství

Projekt Východního partnerství je **realizován na bilaterální i multilaterální úrovni**. **Bilaterální vztahy** mají podobu *Dohod o partnerství a spolupráci*, jež usnadňují politický dialog s jednotlivými partnerskými zeměmi. Z pohledu ekonomické spolupráce se dohody

zaměřují především na hospodářský a sociální rozvoj, rozvoj lidských zdrojů, podporu podnikání, energetiku, dopravu, atd.

Specifickými cíli těchto dohod jsou:

- spolupráce v oblasti demokracie a dodržování lidských práv
- prevence nelegálních aktivit (nelegální migrace, praní špinavých peněz, šíření drog)
- kulturní spolupráce
- technická asistence

Dohody zřizují ***Radu pro spolupráci***, která je zodpovědná za jejich implementaci v jednotlivých státech. Rada se schází minimálně jednou ročně na ministerské úrovni a při její činnosti ji napomáhá ***Parlamentní výbor pro spolupráci***. Navíc se každé dva roky v partnerských zemích konají zasedání hlav států a předsedů vlád zemí Východního partnerství.

V roce 2010 byl zahájen program ***Comprehensive Institution Building Programme***, jehož cílem je rozpoznat a řešit administrativní nedostatky u jednotlivých členských států, a tím pomoci v kratší době uskutečnit potřebné reformy.

Rámcem **multilaterálních vztahů** jsou *čtyři tématické platformy*, na jichž se schází zástupci partnerským zemí a vyměňují si zkušenosti a informace. Těmito platformami jsou:

- Platforma I. - demokracie, řádné vládnutí a stabilita;
- Platforma II. - ekonomická integrace a konvergence s politikami EU;
- Platforma III. - energetická bezpečnost;
- Platforma IV. - mezilidské kontakty.

V rámci jednotlivých platforem byly zřízeny speciální **panely**, které mají podpořit práci a výměnu informací ve specifických oblastech:

- *Panel integrovaného řízení hranic* – výměna informací souvisejících s efektivní kontrolou hranic;
- *Panel boje proti korupci* – výměna zkušeností s prevencí a potíráním korupce;
- *Panel na podporu administrativních reforem* – zvýšení efektivnosti veřejného sektoru, výměna zkušeností při provádění reforem, budování kapacit nezbytných pro realizaci projektů Východního partnerství;

- *Panel na podporu malých a středních podniků* – navázání obchodních kontaktů a výměna zkušeností z podnikatelského sektoru;
- *Panel na sbližování obchodních pravidel* – výměna zkušeností při implementaci unijních obchodních opatření a legislativy.

Řízením platforem a panelů je pověřena Evropská komise, ale členské státy mají možnost ovlivnit jejich obsah i náplň jednotlivých jednání [28].

Finanční podpora zemí Východního partnerství

Evropská unie poskytuje partnerským zemím podporu prostřednictvím finančního nástroje ENPI od roku 2008, kdy dosahovala výše 450 mil. EUR. V roce 2013 už má tato podpora dosahovat 785 milionů eur, což je nárůst o téměř 75 %.

Mezi roky **2007 – 2013** obdrží partnerské země v rámci bilaterálních dohod prostředky ve výši **2, 32 mld. EUR**. Jednotlivé země získají tyto částky:

- Arménie 255, 7 mil. EUR
- Azerbájdžán 214,5 mil. EUR
- Bělorusko 102 mil. EUR
- Gruzie 300,7 mil. EUR (navíc 500 mil. EUR na opravu škod způsobené válkou v roce 2008)
- Moldavsko 482,9 mil. EUR
- Ukrajina 964 mil. EUR

Na období 2010 až 2013 Unie vyčlenila další finanční prostředky určené na podporu tří programů, jejichž cílem je usnadnit implementaci iniciativ a projektů realizovaných v rámci Východního partnerství. Patří zde:

- Program na vybudování institucí nutných k provádění reforem (175 mil. EUR)
- Program regionálního rozvoje ke snížení ekonomických a sociálních disparit (75 mil. EUR)

Program sbližování s unijními politikami, podpora energetické bezpečnosti a občanské společnosti (350 mil. EUR) [29].

Východní partnerství v energetické politice EU

V případě Východního partnerství je energetika pouze jednou z oblastí spolupráce a mimo jiné předpokládá uzavření dohod o spolupráci v energetické oblasti se všemi členy Partnerství.

Nová podoba evropské energetické politiky se začala formovat v lednu 2007, kdy Komise zveřejnila konkrétní cíle v dokumentu pod názvem „*Energetická politika pro Evropu*“. Tomuto předcházelo nejen podepsání dohod o spolupráci v energetické oblasti s Ukrajinou a Azerbájdžánem, ale i krizové události související s přerušением dodávek ropy a plynu k některým členským státům Unie. V témže roce byl také spuštěn projekt **Černomořské synergie** německého předsednictví, který byl zařazen jako platforma energetického dialogu nově vznikající východní dimenze Evropské politiky sousedství. Tento projekt odkazoval na důležitost černomořského regionu coby produkční a transportní oblasti pro zásobování EU energetickými surovinami.

Jedním z hlavních efektů spolupráce v energetické oblasti mělo být vylepšení stávající infrastruktury, včetně budování nových tras produktovodů, které by zajistily energetickou bezpečnost v souladu s politikou diverzifikace zdrojů. Přípravu celého projektu Černomořské synergie provázela nejen otázka vztahu k Východnímu partnerství, které má dle Komise doplňovat nikoliv nahrazovat regionální aktivity tohoto typu, ale také možnou angažovanost Ruska. Zapojení Ruska do této iniciativy slibovalo předejít nedůvěře, kterou Rusko obecně chová vůči unijním projektům v postsovětském prostoru, ale mělo i vyjádřit důvěru tomuto masivnímu producentovi a dodavateli energetických surovin [30].

Evropská unie ve snaze diverzifikovat své dodávky energetických surovin věnuje již delší dobu pozornost regionům Kaspického moře a jižního Kavkazu, které představují strategické tranzitní oblast. Právě jižní Kavkaz, a především Gruzie, je díky své geografické poloze klíčovou oblastí pro zajištění tranzitu energetických komodit ze středoasijských republik do EU.

Na gruzinském území se v současné době nachází řada terminálů na uskladnění ropy a důležitých ropovodů a plynovodů, které exportují ropu a zemní plyn z oblasti Kaspického moře a Střední Asie do Evropy a obcházejí přitom Rusko.

Nejdůležitějším kaspickým ropovodem přepravujícím ropu do Evropy a vyhýbajícím se území Ruska je BTC ropovod (Baku-Tbilisi-Ceyhan), který vede ropu z Azerbájdžánu přes

území Gruzie do terminálu na východě Turecka u Středozemního moře. Pětinu až čtvrtinu své spotřeby ropy bere z ropovodu BTC také Česká republika. Kaspickými ropovody vedoucími přes území Gruzie plyne do Evropy přibližně jeden milion barelů ropy denně. Dále může být přes území Gruzie po železnici přepravováno až 200 000 barelů ropy za den [31].

3.3 Rámec programování Evropské politiky sousedství

Pracovními dokumenty pro Evropskou politiku sousedství jsou **akční plány**, základním rámcem vymezujícím vztahy EU a států účastnících se EPS však nadále zůstávají **dohody o partnerství a spolupráci a asociační dohody**. Společně schválené akční plány jsou klíčovým opěrným bodem pro stanovení priorit pomoci a jsou koncipovány jako dvoustranné smlouvy uzavírané na dobu 3 až 5 let, a to tak, aby byly co nejadresnější k potřebám konkrétní země.

Akční plány specifikují sledované cíle, oblasti pomoci, řídicí postupy i celkovou plánovanou částku financování. Berou v úvahu zkušenosti získané při provádění pomoci Společenství v minulosti. Obsahují popis operací, které mají být financovány, údaje o částkách přidělených pro každou operaci a orientační harmonogram provádění. Dále definují ukazatele výkonu, které je nutné v průběhu financování sledovat.

Evropská unie a partnerské země společně sestavily v rámci Evropské politiky sousedství soubor priorit, které měly být začleněny do série společně schválených akčních plánů pokrývajících řadu klíčových oblastí pro konkrétní akce, včetně politického dialogu a reform, obchodních a hospodářských reform, spravedlnosti a vnitřních věcí, energetiky, dopravy, informační společnosti, životního prostředí, výzkumu a inovace, rozvoje občanské společnosti a kontaktů mezi jejich obyvateli. Pokroky při splnění těchto priorit by měly přispět k využití úplného potenciálu dohod o partnerství a spolupráci a dohod o přidružení.

Mimo akční plány Evropská komise s každým státem vypracuje **Strategický dokument** na dobu 7 let, který reflektuje aktuální situaci v zemi a stanoví priority spolupráce. Dále to jsou tříleté **Národní programovací dokumenty** a roční detailní programy.

Akční plány obsahují kritéria hodnocení pokroku, které slouží k sestavení pořadí úspěšnosti a jsou vodítkem přístupu k jednotlivým zemím. Pravidelné hodnocení akčních plánů ukazuje na odlišné tempo vývoje v jednotlivých oblastech. Ovšem výrazně se zde projevuje nesourodost skupinového přístupu. Proto jsou jednotná kritéria často kritizována. Z pohledu cílových zemí je žádoucí diferenciací a ocenění specifických podmínek

3.3.1 Financování programů a projektů EPS

Financování projektů EPS vychází ze strategických dokumentů, které pokrývají operační programy pro jednu zemi, nebo ze společných operačních programů přeshraniční spolupráce, která se zaměřuje na společné problémové oblasti členských států a partnerských zemí. Všechny strategické dokumenty obsahují víceletý finanční plán, včetně konkrétních přidělů pro každou zemi či region a prioritní cíle, které jsou v souladu s obecnými cíly EPS. Vždy v polovině programovacího období či podle potřeby se tyto cíle přezkoumávají.

Finanční přiděl pro každou zemi stanoví Komise pomocí kritérií, které berou v úvahu charakteristiky země, počet obyvatel, konkrétní potřeby, pokrok směrem k uskutečnění sjednaných cílů i kapacitu pro správu a čerpání pomoci.

Programy a projekty EPS mohou spolufinancovat mimo jiné:

- členské státy a jejich regionální a místní orgány;
- země EHP, Švýcarsko a jiné rádcovské země;
- mezinárodní či regionální organizace, včetně finančních institucí;
- společnosti, firmy a jiné soukromé organizace;
- partnerské země a regiony, které jsou příjemci finančních prostředků.

V případě **souběžného financování** je projekt nebo program rozdělen do více zřetelně odlišitelných dílčích projektů, z nichž každý financuje jiný partner, který poskytuje spolufinancování takovým způsobem, že konečné použití finančních prostředků lze vždy identifikovat. V případě **sdíleného spolufinancování** sdílejí partneři celkové náklady na projekt nebo program a zdroje se slučují takovým způsobem, že není možné identifikovat zdroj finančních prostředků pro konkrétní činnost (čl.17 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006).

Všechny programy a projekty financované v rámci EPS musí být v souladu s politikami Evropské unie a respektovat závazky vyplývající z mnohostranných dohod a mezinárodních smluv, ke kterým se země zavázaly. Komise a členské státy mají za úkol zajistit soudržnost mezi pomocí poskytovanou EPS a jinými vnitřními či vnějšími nástroji, včetně Evropské investiční banky. **Úkolem Komise je koordinovat** spolupráci s mezinárodními a regionálními organizacemi a subjekty, jako jsou mezinárodní finanční instituce, agentury, fondy a programy OSN a dárce mimo Evropskou unii.

Pomoc Unie zpravidla doplňuje odpovídající vnitrostátní, regionální nebo místní strategie a opatření. Proto je založena na partnerství mezi Komisí a příjemci. Do partnerství jsou podle okolností zapojeny vnitrostátní orgány, hospodářští a sociální partneři, občanská společnost a jiné důležité subjekty.

3.3.2 Způsobilost k čerpání finančních prostředků a druhy opatření

Způsobilost čerpat finanční prostředky v rámci EPS má podle *nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006 o obecných ustanoveních o zřízení evropského nástroje sousedství a partnerství osm okruhů žadatelů*. Jedná se především o:

- partnerské země, regiony a jejich instituce;
- decentralizované subjekty, například kraje a obce;
- některé nestátní subjekty (nevládní organizace, místní občanská sdružení, družstva, odbory, univerzity, církve, sdělovací prostředky, a jiné.)
- společné subjekty zřízené partnerskými zeměmi a EU;
- mezinárodní organizace (pokud přispívají k naplňování cílů EPS);
- orgány a instituce EU
- agentury Evropské unie
- některé nestátní a soukromé subjekty, které splňují pravidla pro přístup k vnější pomoci EU

Toto nařízení dále specifikuje druhy opatření, které mohou být financovány z prostředků EPS, přispívají-li k dosažení stanovených cílů.

Mezi tyto opatření patří například financování:

- technické pomoci, investic, mikroprojektů a nákladů nezbytných pro účinnou správu projektů a programů včetně dozoru,
- programy oddlužení v případě mezinárodně přijatého programu oddlužení,
- opatření pro zabezpečování potravin,
- poskytnutí pojištění neobchodních rizik, nebo poskytnutí úrokových dotací, zejména pro půjčky v oblasti životního prostředí.

Financovat lze také výdaje na činnosti spojené s přípravou, dozorem, auditem a hodnocením projektů a programů. Dále studie, zasedání, zvyšování informovanosti, publikační činnost a opatření týkající se vzdělání a odborné přípravy partnerů, která jim umožní zapojit se do programu v jeho různých fázích.

Projekty přeshraniční spolupráce

Klíčovým pojmem EPS se stává přeshraniční spolupráce, která má přispět k integrovanému a udržitelnému regionálnímu rozvoji mezi sousedními hraničními regiony. Tohoto cíle lze nejlépe dosáhnout kombinací cílů vnější politiky s politikou hospodářské a sociální soudržnosti. Proto chce EU podporovat spolupráci jak na vnějších hranicích, tak i mezi partnerskými zeměmi, zejména těmi z nich, které jsou si zeměpisně blízké.

Programy přeshraniční spolupráce jsou finančně podpořeny i Evropským fondem pro regionální rozvoj. Výše příspěvku z EFRR na opatření v oblastech na hranici s partnerskými zeměmi je stanovena v příslušných ustanoveních nařízení Rady (ES) č.1083/2006 o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu a Fondu soudržnosti.

3.3.3 Zásady hodnocení programů a projektů

Veškeré dohody, které jsou podepsány v rámci EPS musí obsahovat ustanovení na ochranu finančních zájmů Společenství, zejména s ohledem na nesrovnalosti, podvody a korupci. Dohody poskytují Komisi a Účetnímu dvoru právo auditu všech dodavatelů a subdodavatelů, kteří obdrželi finanční prostředky Společenství, a to na základě dokladů i na místě. Partnerská země musí zajistit dodržování zásad průhlednosti, proporcionality, rovného zacházení a nediskriminace, a musí pravidelně kontrolovat, zda jsou projekty financované z rozpočtu EU prováděny řádným způsobem.

Komise pravidelně vyhodnocuje výsledky územních a přeshraničních politik a programů a efektivnost celého programování, aby mohla sestavit doporučení pro zlepšení dalších operací.

Komise poté, co posoudí dosažený pokrok při provádění opatření v rámci EPS, předloží Evropskému parlamentu a Radě výroční zprávu o provádění pomoci Společenství. Tato zpráva se předkládá také Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů. Obsahuje informace vztahující se k předešlému roku týkající se financovaných

opatření, výsledků sledování a hodnocení a plnění rozpočtových závazků a plateb podle jednotlivých zemí, regionů a odvětví spolupráce.

3.4 Finanční nástroje Evropské politiky sousedství

Už v průběhu prvního programovacího období bylo zřejmé, že pro pomoc sousedním zemím a pro podporu spolupráce mezi nimi bude třeba vytvořit jednotný politicky řízený nástroj, který nahradí množství stávajících nástrojů, zajistí soudržnost a zjednoduší programování a řízení pomoci. Tento nový nástroj měl také podporovat přeshraniční spolupráci mezi partnerskými zeměmi a členskými státy a přinést zvýšení účinnosti tím, že bude fungovat prostřednictvím jednotného mechanismu řízení. Měl vycházet ze zkušenosti získané při provádění programů sousedství v letech 2004 – 2006 a fungovat na základě zásad, jakými jsou víceleté programování, partnerství a spolufinancování.

Pro financování aktivit ENP je od počátku roku 2007 spuštěn nový finanční instrument **ENPI** (European Neighbourhood and Partnership Instrument). V rozpočtovém období **2007 – 2013** ENPI disponuje zhruba **12 miliardami eur**.

ENPI nahrazuje dva regionální finanční instrumenty **MEDA** a **TACIS**, které fungovaly do konce roku 2006. MEDA byl určen pro středomořské země účastníci se barcelonského procesu a TACIS pro země Východního partnerství (včetně Ruska, Běloruska, Mongolska a zemí Střední Asie). V minulém rozpočtovém období 2000 – 2006 bylo v rámci MEDA uvolněno **5,35 mld. eur**, a v rámci TACIS **3,14 mld. eur**. Další významné prostředky tvořily půjčky Evropské investiční banky [32].

Nový instrument má znamenat rozdíl především pro země, které čerpaly TACIS, jež se soustředil na technickou pomoc a obnovu infrastruktury. ENPI je podle Komise flexibilnějším nástrojem umožňujícím podporu i v oblasti hospodářských a politických reforem.

Finanční krytí pro provádění evropské politiky sousedství na **období 2007 – 2013** je stanoveno na **11 181 000 000 EUR** a je rozděleno takto (čl. 29 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1638/2006):

- **nejméně 95 %** finančního krytí je přiděleno na programy vztahující se na jednu zemi nebo více zemí;
- **až 5 %** finančního krytí je přiděleno na programy přeshraniční spolupráce.

Jednotlivé roční položky poté schvaluje rozpočtový orgán v mezích finančního rámce.

V programovacím období 2007 – 2013 mohou také partnerské země EPS čerpat prostředky ze **Sousedského investičního fondu (NIF)**, který je určen na financování nákladných projektů z oblasti energetiky, životního prostředí a dopravy. Nástroj byl zřízen v roce 2007 (finanční prostředky poskytuje od r. 2008) a Evropská komise na něj vyčlenila částku **700 mil. EUR**. Tento nástroj usnadňuje zemím EPS dosáhnout na půjčky *Evropské investiční banky, Evropské banky pro obnovu a rozvoj a dalších finančních institucí*. Země, které dosáhnou významného pokroku v provádění reforem, získají dohromady až 300 mil. EUR jako odměnu za projevené úsilí [32].

Nástroje technické asistence

Evropská politika sousedství zahrnuje také **tři nástroje technické asistence** Twinning, TAIEX a SIGMA.

- **Twinning** – iniciativa původně vytvořená k pomoci kandidátským státům získat nezbytné znalosti a zkušenosti k přijetí a implementaci evropské legislativy. Od roku 2004 byl twinning zpřístupněn i pro země EPS. Iniciativa je založená na poskytnutí unijních expertů, kteří pomáhají zlepšit či zmodernizovat instituce veřejného sektoru v partnerských zemích.
- **TAIEX** (Technical Assistance and Information Exchange) – iniciativa zařazena do EPS v roce 2006 s cílem poskytnout technickou asistenci a poradenství partnerským zemím a tím jim pomoci s implementací akčních plánů. TAIEX má podobu expertních misí, workshopů a seminářů.
- **SIGMA** – společná iniciativa OECD a Evropské unie určená na podporu provádění veřejných reforem.

3.5 Revize EPS a finanční výhled na programovací období 2014 až 2020

V reakci na špatnou politickou situaci v severní Africe a na blízkém Východě Vysoká představitelka EU pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a místopředsedkyně Komise Catherine Ashtonová a Komisař pro rozšíření a politiku sousedství Štefan Füle navrhli v květnu 2011 novou podobu Evropské politiky sousedství.

Tento návrh, předložený členskými státy a Evropskému parlamentu vytyčil hlavní priority a směry obnovené strategie evropské politiky sousedství, která nově usiluje o posílení

individuálních i regionálních vztahů mezi EU a zeměmi v jejím sousedství přístupem „**více prostředků na větší počet reforem**“. K dispozici je tedy více prostředků, ale zároveň je vyžadována větší vzájemná odpovědnost. Bude záviset na pokroku v budování a upevňování demokracie a dodržování právního státu. Čím dále a rychleji určitá země ve svých vnitřních reformách pokročí, tím více od EU získá.

K 5,7 miliard EUR, které již na období 2011–2013 byly vyčleněny dříve, **přibyla částka ve výši 1,24 miliardy EUR**. Catherine Ashton navíc zajistila další finanční prostředky z Evropské investiční banky a Evropské banky pro obnovu a rozvoj. Podle očekávání by mohly do roku 2013 roční objemy půjček dosahovat až 2,5 miliardy EUR [33].

I přes přetrvávající finanční potíže a vysokou zadluženost členských států se Evropská unie rozhodla navýšit objem finančních prostředků určených na Evropskou politiku sousedství v programovacím období 2014 až 2020. Podle předběžných odhadů by se mělo jednat o částku **18,2 mld. EUR**, což je nárůst o 40 % oproti současnému období.

Dojde také k přejmenování ENPI na **Evropský sousedský instrument (ENI)**, který se zároveň stane součástí devíti geografických a tématických nástrojů vnější spolupráce. Předpokládaná celková alokace těchto nástrojů by měla být **96,249 mld. EUR**. O konečném finančním rámci bude rozhodovat Rada a Evropský parlament v průběhu roku 2012 [34].

4 Analýza pokroku vybraných zemí v EPS

Jak již bylo řečeno dříve, Evropská Unie působí na území Egypta a Ukrajiny od 90. let a to na smluvním principu vyplývajícím z podepsání Dohod o spolupráci. Tyto země měly možnost využívat výhody, které jim partnerství nabízelo, ovšem chyběl jednotný politický rámec, který by komplexně definoval práva a povinnosti partnerských zemí. Evropská politika sousedství takový nástroj, zavedený v roce 2004, znamenala. Prostřednictvím finanční a technické podpory se EU snažila země vymanit z chudoby, ekonomicky pozvednout a zlepšit celkovou sociální situaci, za současného dodržování pravidel EPS.

Následující podkapitoly budou analyzovat a hodnotit dosažený pokrok na Ukrajině a v Egyptě a zároveň čtenáře upozorní na oblasti, ve kterých byl zaznamenán žádný či minimální pokrok. Pro zvýšení vypovídající schopnosti grafů a tabulek, jsou použity data z roku 2003, popř. z roku 2002.

Pro snazší orientaci v dané problematice, je u každé země uvedena hospodářská a sociální charakteristika. Čtenář tak získá přehled o podmínkách, ve kterých je EPS implementována. Získané informace a zpracovaná data budou dále využita při komparaci obou zemí, která nám umožní zhodnotit efektivitu využití finanční a technické pomoci.

4.1 Egypt v Evropské politice sousedství

Egypt, celým názvem Egyptská arabská republika leží v severovýchodním cípu Afriky a je omýván Středozemním a Rudým mořem. Země, s celkovým počtem obyvatel 80 943 000 a rozlohou 1 001 450 km² sousedí na západě s Libyí, na východě s Izraelem a na jihu se Súdánem. Ačkoliv je 90 % Egypta pokryto pouště, úrodná oblast řeky Nil a její delty umožňuje rozvoj většiny zemědělských a ekonomických aktivit.

Mapa 4.1 Egypt

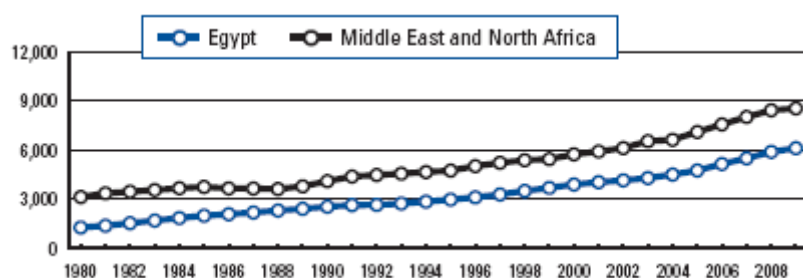
Zdroj: http://www.goway.com/africa/afr_img/maps/egypt_intro_map.jpg

Egypt je nejlidnatější arabskou zemí světa a zároveň 2. nejlidnatější zemí Afriky. Téměř většina z 80 mil. obyvatel je soustředěna v Káhiře, Alexandrii a v údolí řeky Nil. Hustota zalidnění těchto regionů patří mezi největší na světě s průměrným počtem obyvatel 1 540 na km², což je několikanásobně více v porovnání s celkovým průměrem země, který činí 77 obyvatel na km² [35].

Jen malé skupiny obyvatel (Berbeři na západě a Beduíni na východě a na Sinajském poloostrově) jsou soustředěny kolem oáz a historických obchodních a přepravních cest, proto se vláda dlouhá léta snažila podporovat jejich přechod do nově zavlažovaných oblastí. Nicméně podíl obyvatel žijící ve venkovských oblastech nadále klesá a lidé se stěhují do měst, které jim nabízí práci i lepší životní podmínky.

Egyptská ekonomika se i přes zahraniční investice a vládní podporu vyznačuje pomalým tempem růstu. Z následujícího schématu je možné vyčíst podprůměrný vývoj HDP v paritě kupní síly v porovnání s ostatními státy severní Afriky a Středního Východu.

Graf 4.1 Vývoj HDP v paritě kupní síly mezi roky 1980 – 2008 (v USD)

Zdroj: Světové ekonomické fórum - Arab world competitiveness report 2010

Důvodem je stále značný podíl zemědělské produkce na HDP země. Sekundární sektor je soustředěn na textilní a potravinářskou výrobu, chemický a farmaceutický průmysl. Značná část příjmů ovšem přichází i z turismu a také z lodní přepravy skrze Suezský průplav.

Přibližně jedna třetina Egyptanů pracuje v zemědělství a v zpracovatelském průmyslu. Veškeré zemědělské aktivity se odehrávají na ploše 2,5 mil. hektarů v povodí a deltě řeky Nil.

Díky výstavbě Asuánské přehrady, která byla dokončena v roce 1970, došlo k regulaci toku a tedy k eliminaci záplav v zimním období a nedostatku vody v létě. Tím se zintenzivnilo zemědělství a zvýšila celková úrodnost půdy. Vodní elektrárna umožnila elektrifikaci egyptského venkova a vyrobená energie pokrývá část energetické potřeby Egypta, včetně průmyslových podniků.

Teplé počasí a dostatek vody z přehrady umožňují několik sklizní v roce. Hlavní plodiny tvoří rýže pšenice, kukuřice, cukrová třtina a řepa. Stále vzrůstající počet specializovaných farem umožňují export ovoce, zeleniny, bavlny a květin. Přesto však převládají malé rodinné farmy o rozloze jednoho akru. V živočišné výrobě převládá chov skotu, buvolů, ovcí, koz, velbloudů, drůbeže a rybolov [36].

V posledních 10 letech se pracuje na projektu Toška, který má za cíl přivést vodu z Násirova jezera (přehradní nádrž za Asuánskou přehradou) a vytvořit novou úrodnou půdu a místo pro rostoucí populaci Egypta. Projekt egyptské vlády by měl vytvořit nová jezera v poušti, která by byla zásobována prostřednictvím systémů kanálů odvádějící vodu z Nilu.

Egypt také disponuje velkými zásobami nerostných surovin, především ropou, zemním plynem, fosfáty a železnou rudou. Naleziště ropy se nachází v oblastech Suezského průplavu a v pouštních oblastech na západě, naopak zemní plyn se těží v povodí Nilu a u pobřeží Středozemního moře. Ropa a zemní plyn tvoří přibližně 12 % HDP. Export ropy a ropných produktů v roce 2009 dosáhl 11,4 mld. USD [35].

Působení Egypta na mezinárodní scéně

Díky své poloze, historickým vazbám i vojenské síle Egypt získal značný politický vliv v severní Africe i na Blízkém východě. Káhira byla křižovatkou obchodu a kultury po tisíciletí a dnes je centrem vzdělanosti arabského světa a jeho rozvoje. Ředitelství Ligy arabských států sídlí právě v Káhiře a generální tajemník Ligy je tradičně Egyptan.

Egypt je klíčovým partnerem v mírových jednáních na Blízkém východě a při řešení izraelsko-palestinského konfliktu. V roce 1991 se účastnil mírové konference v Madridu a v roce 1996 hostil „Summit mírotvůrců, jehož se účastnil Bill Clinton a ostatní světoví lídři. V roce 2004 Egypt úzce spolupracoval s Izraelem a Palestinskou samosprávou s cílem zajistit stabilitu regionu po stažení Izraelských vojáků z pásma Gazy v srpnu 2005. Tomu předcházelo podepsání dohody s Izraelem, který umožnil Egyptu nasadit dodatečné vojenské síly k zajištění kontroly hranic a zamezení pašování zbraní. I v současnosti působí jako prostředník při vyjednávání mezi Izraelem a palestinskou samosprávou.

Během války v Perském zálivu mezi roky 1990 až 1991 Egypt pomohl sestavit mezinárodní koalici a nasadil 35 000 egyptských vojáků proti Iráku s cílem osvobodit Kuvajt. Egyptský kontingent byl třetí největší z koaličních sil, hned po USA a Velké Británii. Výsledkem války bylo podepsání deklarace se Sýrií a státy Perského zálivu o posílení bezpečnosti v zálivu [37].

Egypt i nadále přispívá v mírových misích OSN, například ve Východním Timoru, Sierra Leone, a Libérii.. V srpnu 2004 byl Egypt zapojen do řešení krize v súdánském Dárfúru. Po teroristických útocích ve Spojených státech v roce 2001, Egypt aktivně podporoval snahu USA v boji proti terorismu.

Evropský vliv na formování egyptských dějin

Novodobé dějiny Egypta silně poznamenala turecká nadvláda pod vedením vojevůdce a později diktátora Muhammada Alího. Do roku 1801 ovládl za pomoci armády postupně celou zemi, která byla dříve součástí Osmanské říše. Provedl reformy podle evropského vzoru a položil základy moderního státu. Za jeho vlády začala stavba Suezského průplavu, která však zemi enormně zadlužila. Egypt musel prodat rozhodující část akcií egyptského Suezského průplavu Anglii a v roce 1888 byl průplav prohlášen za neutrální území pod správou Velké Británie. Británie tak získala Egypt do svého područí. Britští generální

konzulové řídili egyptskou vládu složenou ze stínového kabinetu a ze slabého místokrále, a hospodářské zisky plynuly do jejich rukou. Na počátku první světové války prohlásila Anglie Egypt za svůj protektorát.

Pět let poté však v zemi začínají první národně osvobozené povstání, která vyvrcholila v roce 1922 vyhlášením nezávislosti. Egypt se stal oficiálně královstvím, které trvalo až do roku 1953, kdy byla vyhlášena Egyptská republika. Plukovník Gamál Abd an-Násir se stal novou hlavou státu a zavedl socialistický způsob vlády. Zestátnění Suezského kanálu v roce 1956 vedlo k vojenskému zákroku Izraele, Velké Británie a Francie a k tzv. Suezské krizi. V roce 1967 Izrael zaútočil na Egypt a v šesti dnech zabral území Sinajského poloostrova. Vypuknutí arabsko-izraelské války ukončil až nástup nového prezidenta Anvar Sadata, který s Izraelem podepsal separátní mírovou smlouvu v americkém Camp Davidu v roce 1979. Izraelské vojsko se stáhlo ze Sinajského poloostrova a obě země vzájemně uznaly svá území. S mírovou smlouvou, která také umožňovala volný průjezd izraelských lodí Suezským průplavem, nesouhlasily ostatní arabské státy a proto vyloučily Egypt z členství v Lize arabských států.

V roce 1981 byl Sadat zavražděn a jeho nástupcem se stal Muhammad Husní Mubarak, za jehož působení došlo k obnově členství a diplomatických styků s arabskými zeměmi. 90. léta byla poznamenána množstvím teroristických útoků ze strany islámských extrémistů, kteří vyzývali všechny cizince, aby opustili Egypt. Silící extremismus se projevil i v parlamentních volbách v roce 2000, kdy bylo poprvé po deseti letech zvoleno 17 zástupců strany Muslimského bratrstva. Volby zvítězila opět Národní demokratická strana prezidenta Mubaraka [38].

4.1.1 Počátek smluvních vztahů mezi Společenstvími a Egyptem

Smluvní vztahy mezi Evropským společenstvím a Egyptem byly poprvé navázány v roce 1977, kdy byla podepsána bilaterální Smlouva o spolupráci. Jejím cílem bylo zajistit ekonomickou spolupráci, vzájemný přístup na trh a liberalizaci obchodu založeném na nrecipročním principu. Touto dohodou Egypt získal volný přístup na trh pro průmyslové výrobky dovážené do Společenství, zatímco průmyslové vývozy Společenství se řídily Doložkou nejvyšších výhod.

Od poloviny 90. let se začalo vyjednávat o nové Asociační dohodě. Na její konečné podobě se pracovalo téměř pět let a byla podepsána **1. června 2001**. **V platnost vstoupila 1. června 2004** a nahradila tak dosavadní Smlouvu o spolupráci.

Asociační dohoda je uzavřena na dobu neurčitou a její preambule podmiňuje platnost dohody dodržováním demokratických zásad a základních lidských práv. Dohoda svým obsahem odráží pilířovou strukturu Barcelonské deklarace, která stojí na politickém dialogu, ekonomické integraci a sociální a kulturní spolupráci. V rámci politického dialogu dohoda předpokládá pravidelné schůze na úrovni ministrů, vyšších úředníků i diplomatů. Setkání byla zavedena také mezi Evropským parlamentem a Egyptským národním shromážděním. Dialog se vztahuje na oblasti společného zájmu, především podpory míru, demokracie a regionálního rozvoje. Cílem je zvýšit vzájemné porozumění, sjednotit postoje k mezinárodním otázkám a zajistit bezpečnost a stabilitu regionu.

Egypt má díky této dohodě bezcelní přístup na trh EU pro průmyslové výrobky a preferenční zacházení pro zemědělské a zpracované zemědělské produkty a produkty rybolovu. Kompletní snižování cel a jiných poplatků s rovnocenným účinkem u egyptských průmyslových výrobků vstoupil v platnost 1.ledna 2004 a to bez množstevních omezení [39].

U nově vznikajících průmyslových odvětví nebo těch, které čelí vážným obtížím, může Egypt přijmout dočasné opatření v podobě zavedení či zvýšení cel.

U zemědělským produktů se Evropská komise a Egypt zavázali do tří let od implementace dohody přezkoumat situaci na trhu a navrhnout další liberalizační opatření. U většiny egyptských zemědělským produktů uvedených na seznamu v příloze, dohoda garantuje snížení cel až 100 %. V případě evropských zemědělským produktů uvedených na seznamu se snížení cel pohybuje od 25 % do 100 %.

Dohoda o přidružení obsahuje také kapitoly týkající se práva na usazování a poskytování služeb, plateb a pohybu kapitálu, ochrany práv duševního vlastnictví či pravidel hospodářské soutěže. Hlava V. Dohody o přidružení dále specifikuje odvětví, ve kterých by měla být posílena spolupráce. Jedná se především o vzdělání, vědu a technologie, životní prostředí, energetiku, cestovní ruch, dopravu, ale i praní špinavých peněz či boj proti drogám a terorismu.

Spolupráce se rovněž předpokládá v rámci třetího pilíře Barcelonského procesu, tedy v rovině sociální a kulturní. Sociální dialog řeší zejména pohyb pracovníků, otázky migrace a kontrolu nelegálního přistěhovalectví. Kulturní dimenze zahrnuje audiovizuální techniku, media a přenos informací.

4.1.2 Vývoj finanční pomoci mezi léty 1995 až 2013

Od roku 1995 byl Egypt oprávněn čerpat prostředky z programu MEDA určený pro partnerské země jižního Středomoří, které podepsaly Barcelonskou deklaraci. Pro roky 1995 až 1999 bylo Egyptu vyčleněno **685 mil. EUR** v programu **MEDA I.**, který měl zemi usnadnit přechod k tržní ekonomice a podpořit rozvoj soukromého sektoru. Ročně tak země získala v průměru 137 mil. EUR (2,15 mil. EUR ročně na jednoho obyvatele).

Mezi roky 2000 až 2006 Egypt obdržel **596 mil. EUR** z programu **MEDA II** s průměrným ročním čerpáním 85 mil. EUR (1,33 mil. EUR ročně na jednoho obyvatele). Důraz byl kladen především na reformy v klíčových oblastech jako jsou finance, obchod, sociální rozvoj, vzdělání a odborná příprava. V roce 2006 se stala hlavní prioritou reforma veřejné zdravotní péče. Za tímto účelem bylo **dodatečně uvolněno 88 mil. EUR** [40].

Prostředky poskytnuté v novém programovacím období 2007 až 2013

Od roku 2007 Evropská komise poskytuje Egyptu finanční prostředky v rámci EPS prostřednictvím jednotného instrumentu **ENPI**. Rámec spolupráce na období 2007 až 2013 je definován v Národním strategickém plánu, který obsahuje analýzu aktuální politické, ekonomické a sociální situace, přehled a hodnocení minulého programovacího období a hlavní současné prioritní oblasti, kterých by mělo být dosaženo.

Na základě strategického rámce Egypt vypracoval dva Národní programové dokumenty na období 2007 až 2010 a 2011 až 2013. Tyto dokumenty konkrétně specifikují cíle, kterých má být dosaženo v každé prioritní oblasti, včetně finanční alokace, ukazatelů a předpokládaných výsledků.

Na současné programovací období jsou stanoveny tři priority:

- podpora politických reforem, ochrana lidských práv, soudnictví
- podpora ekonomických reforem
- udržitelný rozvoj

Tabulka 4.1 Finanční prostředky pro jednotlivé prioritní oblasti (mil. EUR):

	2007-2010	2011-2013
Reformy v oblasti demokracie, dodržování lidských práv a soudnictví	40	50
Konkurenceschopnost a produktivita ekonomiky	220	199
Udržitelný rozvoj a lepší řízení lidských a přírodních zdrojů	298	200
Celkem (mil. EUR)	558	449

Zdroj: National indicative programme 2007-2010, 2011-2013

Prostřednictvím ENPI Egypt získá v rozmezí let 2011 až 2013 prostředky ve výši 449 mil. EUR, což je téměř o 100 mil. EUR méně než v předešlém období. Je to dáno omezením rozpočtu na projekty v oblasti udržitelného rozvoje a řízení zdrojů. **Celková alokace Egypta tedy dosáhne 1,007 mld. EUR.**

Národní plán specifikuje konkrétní sub-priority a ukazatele pro jednotlivé oblasti.

Egypt je dále oprávněn čerpat prostředky ENPI „Přeshraniční spolupráce“ a z evropského vzdělávacího programu Erasmus Mundus, podporující mobilitu a spolupráci na poli vysokého školství.

Nástroje Twinning, SIGMA a TAIEX

V rámci Evropské politiky sousedství Egypt využívá doplňkové nástroje Twinning, SIGMA a TAIEX.

Twinning poskytuje expertní pracovníky členských států EU k pomoci při budování institucionálních kapacit. Jedná se především o podporu v oblasti turismu, poštovních služeb, bezpečnosti na železnici či řízení odpadů. Celková alokace tohoto programu činí 62 mil. EUR. Od roku 2005 do prosince 2011 Egypt využil tento nástroj v 15-ti případech, což je 16 % z celkových 111 projektů uskutečněných v rámci jižního partnerství v tomto období.

Od roku 2007 také funguje nástroj TAIEX, který prostřednictvím expertních misí, workshopů a seminářů pomáhá v implementaci akčních plánů. Počet projektů v roce 2007 dosáhl počtu 31, avšak v následujících letech se jejich počet postupně snižoval až na 10 projektů v roce 2011. Důvodem bylo pravděpodobně vypuknutí politických nepokojů a určitý odklon od priorit sousedské politiky. Přesto však v rámci nástroje SIGMA, který poskytuje podporu při provádění administrativních reforem, finančních kontrol a boje proti korupci, Egypt tuto pomoc využil mezi roky 2008 a prosincem 2011 nejčastěji ze všech zemí EPS, konkrétně ve 12 případech [41].

Tématické programy

Vnější politika EU poskytuje partnerským zemím i další nástroje pomoci zaměřené na konkrétní tématické oblasti. V případě Egypta se jedná o Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva a dílčí tématické programy financované z DCI. Zde patří Rozvoj místní samosprávy, Investice do lidí a Migrace.

4.1.3 Analýza dosažených výsledků po vstupu Egypta do Evropské politiky sousedství

Jak již bylo řečeno dříve, Evropská Unie působí na egyptském území od druhé poloviny 90. let, kdy byla podepsána Barcelonská deklarace a země měla možnost těžit z tohoto členství. Prostřednictvím finanční a technické podpory se EU snažila zemi vymanit z chudoby, ekonomicky pozvednout a zlepšit celkovou sociální situaci, která má přímý vliv na stabilitu a bezpečnost Egypta. Podepsáním asociační dohody a vstupem do Evropské politiky sousedství v roce 2004 se vztahy EU a Egypta ještě přiblížily a zemi byly nabídnuty další nástroje pomoci, které z členství vyplývaly.

Pro větší přehlednost je pokrok hodnocen v těch oblastech, které jsou uvedeny v Asociační dohodě, i již dříve v Barcelonské deklaraci. Jedná se tedy o oblast ***politickou, ekonomickou a sociální***. Hodnocení je zakončeno rokem 2010, tedy v průběhu aktuálního programovacího období. Počátek roku 2011 odstartoval v Egyptě řadu politických a sociálních změn, které budou analyzovány v další části textu, neboť se jedná o období, které odhalilo řadu strukturálních problémů, které ani Evropská unie prostřednictvím sousedské politiky nedokázala vyřešit.

Politická dimenze

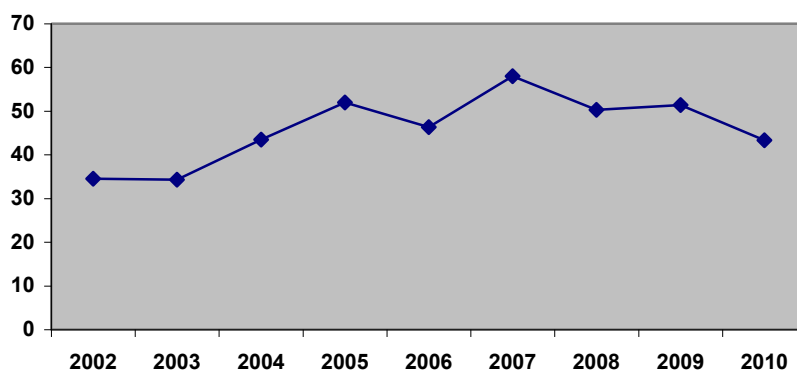
Tato oblast se dlouhodobě vyznačuje malým pokrokem, který je dán především nedostatečnou snahou provést v zemi strukturální reformy.

Nedostatky:

- centralizace politické moci, která podněcuje regionální disparity a brání udržitelnému rozvoji;
- nízká účast obyvatel na politickém životě (například účast na prezidentských volbách v roce 2005 byla pouze 23 % a na parlamentních volbách v témže roce jen 26 %);

- nízké zastoupení či vyloučení některých politických stran (zákaz platil např. pro stranu Muslimského bratrstva, přesto byli jeho členové v roce 2005 zvoleni jako nezávislí kandidáti, a to v počtu 88 z celkových 444 členů parlamentu)
- nezahrnutí kvót pro ženy v zákoně o parlamentních volbách (omezená účast žen na politickém životě)
- problém s dodržováním principů demokracie a politických práv;
- nízká nezávislost médií, svoboda projevu a shromažďování – z grafu jsou patrné změny v průběhu let 2002 až 2010 (nižší skóre značí větší svobodu tisku), avšak stále se Egypt drží na spodních příčkách (např. 143. příčka z celkového počtu 175 registrovaných zemí) spolu s Irákem, Alžírskem či Etiopií.

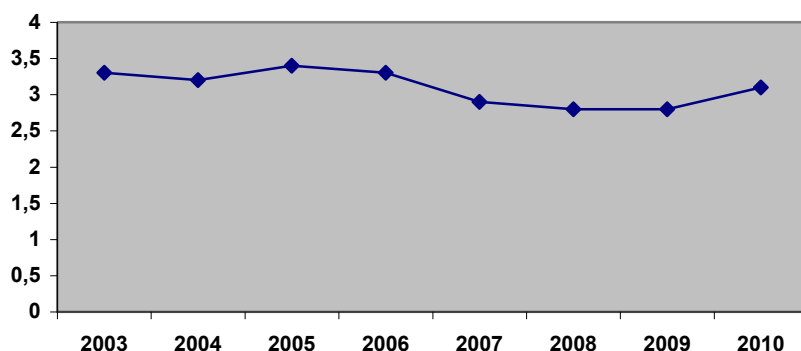
Graf 4.2 Svoboda tisku

Zdroj: Reporters without Borders, vlastní zpracování

- nedostatečná nezávislost soudců
- vysoká míra korupce, 112. místo ze 182. zemí v roce 2011 (Dle Transparency International)

Graf 4.3 Míra korupce veřejného sektorů

Zdroj: Transparency International (rozpětí 1 – 10), vlastní zpracování

Přínosy:

- Pokrok v oblasti dodržování lidských práv – vznik Národní rady pro lidská práva a Parlamentní komise pro lidská práva, výuka lidských práv ve školách (ovšem stále tristní situace ve věznicích a detenčních ústavech)
- Značné úsilí v boji proti terorismu, organizovanému zločinu a praní špinavých peněz (přesto Unie doporučila Egyptu přijmout Všeobecnou úmluvu proti mezinárodnímu terorismu a odpovídající protokoly OSN v této oblasti)

Ekonomická dimenze:

Egypt se dlouhodobě řadí mezi země s nižšími středními příjmy, jejichž hrubý národní důchod nepřekračuje 3 975 USD (klasifikace dle Světové banky). Ekonomika se vyznačuje vysokým podílem zemědělství na celkovém HDP – v roce 2010 tento podíl činil 13 %. Podíl průmyslu ve stejném roce činil 37,9 % a podíl služeb (především turismu) 48,6 % HDP. Důležitým komponentem ekonomiky je energetika, resp. export ropy, který tvořil 40 % objemu exportu v roce 2006.

Po zavedení Evropské politiky sousedství začala egyptská vláda provádět řadu obchodních, daňových a finančních reforem, což vedlo ke zvýšení důvěry na finančních trzích.

Následující tabulka ukazuje základní hospodářské ukazatele, které odráží vývoj egyptské ekonomiky za posledních 12 let.

Tabulka 4.2 Vývoj základních ekonomických ukazatelů mezi roky 2002 - 2010

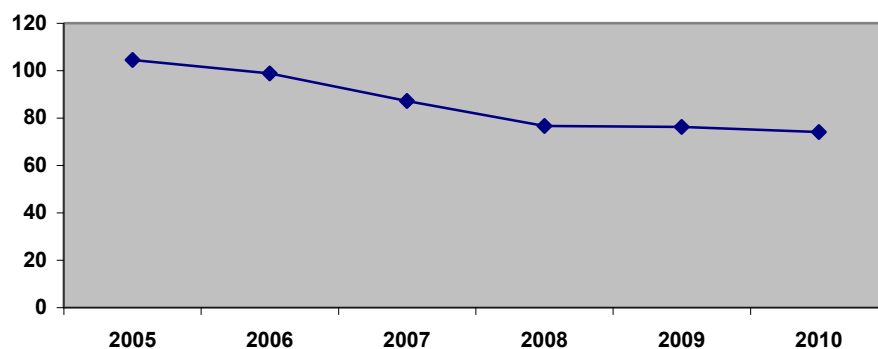
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP (mld. USD)	87,8	82,9	78,8	89,7	107,5	130,5	162,8	188,9	218,9
Vývoj HDP (roční % změna)	2,4	3,2	4,1	4,5	6,8	7,1	7,2	4,7	5,1
HDP/ob. (v USD)	1251,9	1159,8	1082,4	1208,7	1422,3	1695,8	2078,8	2370,7	2698,4
Průměrná inflace (v %)	3,2	6,8	11,7	6,2	7,4	12,6	12,2	11,2	10,1
Nezaměstnanost (v %)	10,2	10,4	10,7	11,2	10,6	8,9	8,7	9,4	9,7

Zdroj: Světová banka a Mezinárodní organizace trhu práce (ILO), vlastní zpracování

Nedostatky:

- vysoká míra inflace - 11,4 % v roce 2005, 10,1 % v roce 2010;
- přetrvávající vysoká míra nezaměstnanosti – 10,5 % v roce 2005, 9,7 % v roce 2010;
- vysoký veřejný dluh – 104,4 % HDP v roce 2005, ovšem s klesající tendencí (viz graf níže).

Graf 4.4 Vývoj veřejného dluhu (v % HDP)

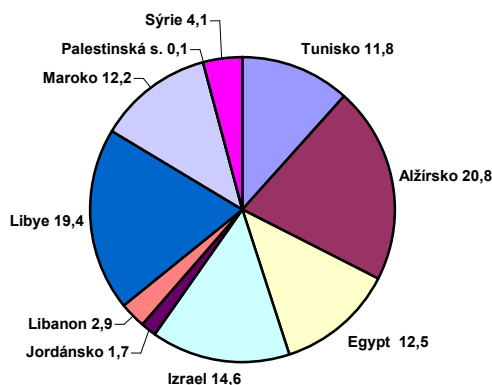

Zdroj: Evropská komise – Egypt Sector Progress Report 2010, vlastní zpracování

Přínosy:

- snížení průměrné celní sazby ze 14,6 % na 9,1 % a zrušení dovozních poplatků;
- zvýšení průměrné obchodní výměny s EU z 10 mld. EUR v roce 2000 na 13,3 mld. EUR v roce 2005 a 17,4 mld. EUR v roce 2010;

Graf 4.5 Podíl Egypta na celkové obchodní výměně Středomořských partnerů s EU v roce 2010

Zdroj: Eurostat 2011, vlastní zpracování

- podepsání dohod o vytvoření zóny volného obchodu: PAFTA (zóna dokončena 2005, sdružuje státy severní Afriky a Blízkého Východu), COMESA (sdružuje 20 afrických států, Egypt členem od r. 1998), smlouva z Agadir (2004, Egypt, Tunisko, Jordánsko, Maroko) a bilaterální smlouva s Tureckem (2005);
- restrukturalizace finančního sektoru (prodej státních podílů v některých finančních institucích, čímž se zvýšila stabilita směnných kurzů a ustálilo se investiční prostředí)
- zahájen proces privatizace (od července 2004 do března 2005 a během této doby bylo zprivatizováno 17 nefinančních podniků);
- provedení fiskálních reforem (snížení daně z příjmu).

Sociální dimenze:

Egypt se dlouhodobě vyznačuje nízkým indexem lidského rozvoje (119. místo ze 177 zemí v roce 2005 a 113. místo ze 187 zemí v roce 2010). Důvodem je především nízká kvalita základního vzdělání, přetrvávající regionální disparity (s tím související odchod mladých lidí do měst za prací a lepší kvalitou života), ale i nedostatečné výdaje na zdravotnictví. Špatná dostupnost a nízká kvalita základního vzdělání zapříčiňuje vysoký podíl negramotného obyvatelstva. Gramotnost v roce 2010 dosahovala 71,4 % z toho 83 % u mužů a 59,4 % u žen.

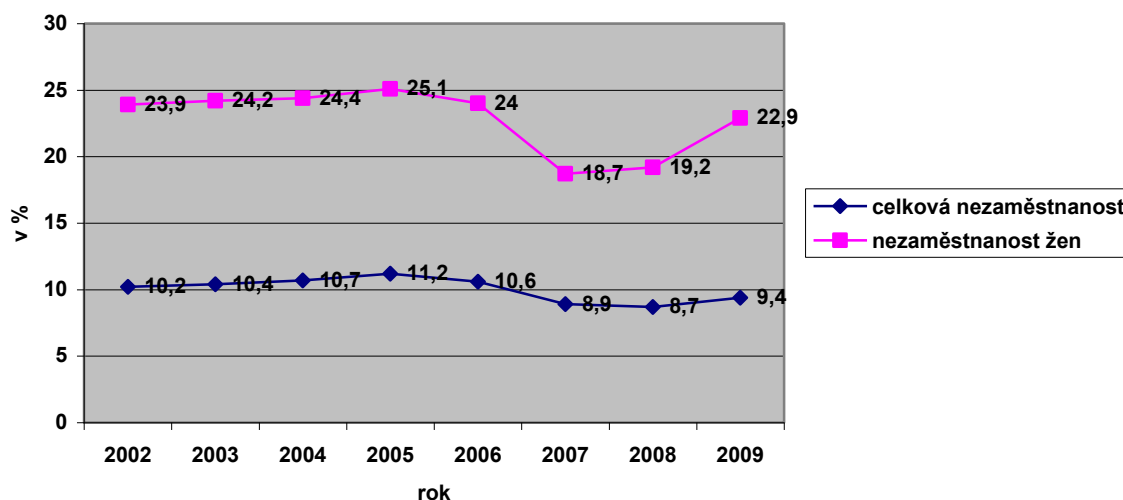
Společenská situace v průběhu posledních let byla navíc zhoršena potravinovou krizí, která zvýšila ceny základních potravin o 26,5 % na počátku roku 2008. Ačkoliv vláda

představila řadu opatření v podobě zvýšení platů ve veřejném sektoru, podpory nejzranitelnějších skupin obyvatel a dotací některých komodit, celosvětová hospodářská krize v roce 2009 situaci ještě prohloubila. Zpomalení růstu HDP mezi roky 2008 a 2009 a zvýšení růstu nezaměstnanosti (500 000 obyvatel pracujících v zemi Perského zálivu ztratilo práci a byli nuceni vrátit se do Egypta) vyvolalo celorepublikovou vlnu nespokojenosti a sociálního napětí.

Další nedostatky:

- vysoká nezaměstnanost, především nezaměstnanost žen, která je dvojnásobně vyšší v porovnání s celkovou nezaměstnaností, jak ukazuje následující graf:

Graf 4.6 Srovnání celkové nezaměstnanosti s nezaměstnaností žen

Zdroj: databáze Mezinárodní organizace trhu práce ILO, vlastní zpracování

- pracovní místa soustředěny do nízko-příjmových oblastí (zemědělství, zpracovatelský průmysl) a veřejného sektoru bez přidané hodnoty;
- mzdy v soukromém sektoru jsou nedostatečné k přilákání vysoce kvalifikované pracovní síly;
- přetrvávající trest smrti;
- potlačování práv homosexuálů (nelegální);
- nedostatečná ochrana žen a dětí proti nucené prostituci a žebrání;
- problém dětské pracovní síly – odhady UNICEF hovoří o 3 až 15 % pracujících dětí. Až 70 % z nich pracuje v zemědělství a jejich příjmy tvoří 30 % rodinného rozpočtu.

Každý rok je najímáno okolo 1 miliónu dětí na sezónní práce (sběr bavlny, balení cigaret, atd.), jež pracují až 11 hodin denně, 7 dnů v týdnu [42].

Politická, ekonomická a sociální dimenze - použité zdroje: [40] , [43] a [44].

Hospodářské a sociální změny v souvislosti s vypuknutím „Arabského jara“

V lednu 2011 Egyptem zasáhla sociální a politická revoluce, která vyústila v rezignaci prezidenta Husního Mubaraka a odchod jeho Národní demokratické strany z vlády. Tzv. Arabské jaro začalo na konci roku 2010 v Tunisku a postupně se rozšířilo do většiny arabských států. Hlavními motivy byly chudoba, vysoká nezaměstnanost a špatné životní podmínky spojené s dlouhodobě vládnoucími autoritářskými režimy.

V Egyptě převzala moc armáda a faktickou hlavou státu se stal předseda Nejvyšší vojenské rady ozbrojených sil (SCAF) Muhammad Husejn Tantávi. Probíhající revoluce v ulicích, ačkoliv tvrdě potlačované armádou, měly značný dopad na ekonomický a sociální vývoj. Plnění priorit stanovaných v Akčním plánu se tím na čas omezilo či úplně zastavilo. Během vlády SCAF došlo k potlačování lidských práv (mučení, násilí proti civilnímu obyvatelstvu) a demokratických zásad. Civilisté byli souzeni vojenskými tribunály, čímž bylo porušeno jejich právo na spravedlivé soudní řízení.

Dále došlo k omezení svobody vyjadřování a svobody sdělovacích prostředků (zablokování některých sociálních sítí, útoky na novináře, cenzura informací, tresty za kritiku armády. Organizace Reporters without borders snížila Egyptu hodnocení svobody tisku, čímž se propadla o 39 pozic na 166. místo ze 179 zúčastněných států v roce 2011.

Armáda vedla neodůvodněná vyšetřování proti nevládním organizacím financovaným z amerických a evropských zdrojů. Deset z nich uzavřela a zabavila dokumenty a počítače [45].

K propadu také došlo v hodnocení míry korupce o 22 pozic na 112. místo (dle Transparency International).

Politická nejistota měla přímý vliv na stav národního hospodářství. Četné stávky vedly k uzavření některých obchodů a bank, včetně uzavření káhirské burzy na 55 dní se ztrátou 40 % (březen 2011). Silná nedůvěra zahraničních investorů vedla k odlivu investic a deficitu na kapitálovém účtu platební bilance. Příjmy z cestovního ruchu klesly o 33 % a reálný HDP se

meziročně snížil o 4,2 % na konci roku 2011. To mělo vliv také na zvýšení nezaměstnanosti na 12,4 % [45].

Pokroku nebylo dosaženo ani v oblasti liberalizace služeb, práv duševního vlastnictví a práva na usazování. Navíc v říjnu 2011, bez předchozí konzultace s EU, Egypt přijal zákaz dovozu bavlny a v listopadu uvalil dočasnou daň na dovoz bavlněné příze. Tato ochranná opatření Unie odsoudila jako neslučitelná s asociační dohodou a pravidly WTO.

Na druhou stranu došlo ke zvýšení celkové obchodní výměny mezi Egyptem a EU na 23,3 mld. EUR v roce 2011. Pro Egypt zůstal dominantní vývoz energetických surovin, chemikálií a textilu[45].

Začátek roku 2012 se nesl v duchu probíhajících parlamentních voleb, kde EU žádala o vytvoření oficiální pozorovatelské mise. Tuto žádost Egypt odmítl a umožnil účast pouze sedmi mezinárodním nevládním organizacím. Přesto Unie podpořila volby uvolněním finančních prostředků na vyškolení 1000 volebních pozorovatelů, zvýšení povědomí voličů a budování kapacit volebních komisí.

Nový parlament byl zvolen na konci února 2012 s převahou islámských stran. Strana Muslimského bratrstva Svoboda a spravedlnost získala 47 % křesel, ultrakonzervativní islamistická strana Núr obdržela 24 % křesel a na třetím místě se s 8 % umístila sekulární liberálně-levicová koalice Egyptský blok.

Proces předání moci do civilních rukou byl dokončen zvolením nového **prezidenta 24. června 2012**. Vítězným kandidátem se stal člen Muslimského bratrstva Muhammad Musí, který s 51,7 % hlasů porazil jediného protikandidáta Ahmada Šafíka [46].

Tímto krokem Egypt vstoupil do nové politické etapy, od které se očekává především provedení nezbytných strukturálních reforem a zlepšení životních podmínek egyptského obyvatelstva.

4.2 Ukrajina v Evropské politice sousedství

Ukrajinská republika získala nezávislost roku 1991 po rozpadu Sovětského svazu a v témže roce se stala zakládajícím členem Společenství nezávislých států. Ukrajina je s rozlohou 603 600 km² (dle SB 2011) po Rusku druhým největším státem Evropy s celkovou populací 45,6 mil. obyvatel (dle MMF, 2011).

Země se dělí na 24 administrativních jednotek, 2 města se zvláštním statutem (Kyjev a přístav Sevastopol) a autonomní republiku Krym. Krymský poloostrov, dnes převážně ruskojazyčný, byl k Ukrajině připojen v roce 1954 a **12. února 1991** zde byla vyhlášena

autonomní republika, která měla utišit silné tendence ke znovu připojení k Rusku, které se objevovaly záhy po rozpadu Sovětského svazu. Ačkoliv na Krymském poloostrově leží přístavní město Sevastopol, není součástí Krymské republiky, ale získal zvláštní status a je podřízen ukrajinské vládě, stejně jako hlavní město Kyjev [47].

Ukrajina se vyznačuje národnostně pestrou škálou obyvatel. Nejvyšší podíl Ukrajinců se nachází v oblastech Haliče, Volyně a Podolí, kde jejich podíl přesahuje 90 %. Naopak největší zastoupení Rusů vykazuje oblast Luhanská (39 %), Doněcká (38 %) a Charkovská (26%). Podíl Rusů na Krymském poloostrově dosahuje 58,5 %. Nejvýznamnější rumunskou menšinu má Bukovina (Černovická oblast). Východní regiony (na mapě jsou podtrženy červeně) jsou tradičně orientovány na Rusko, naproti tomu, západní část Ukrajiny jako Halič nebo Zakarpatí náleží kulturně a historicky spíše ke střední Evropě. Dlouhodobě se tak vytvořila názorová nejednotnost ve vnímání vztahů k Evropské unii, která je podporována především západními regiony. Vývod země vnímá Rusko jako svého partnera a snaží se o prosazení ruštiny jako úředního jazyka [47].

Mapa 4. 2 Ukrajina

Zdroj: Allbiz dostupné z: http://www.ua.all.biz/en/enterprises/by_region/

Ukrajinská ekonomika byla druhou největší v rámci Sovětského svazu, a to především díky nerostnému bohatství. Po jeho rozpadu bylo nastoleno tržní hospodářství, které bylo ovšem doprovázeno hyperinflací, netransparentní privatizací a krachem řady podniků. V roce 1996 byla zavedena nová měna – Ukrajinská hřivna- která situaci částečně stabilizovala. Ukrajinské hospodářství se vyznačuje ekonomikou orientovanou na obory s nízkou přidanou hodnotou a převahou těžkého průmyslu, zejména metalurgie. Významný je dále zejména strojírenský, chemický a potravinářský průmysl

Nejdůležitější nerostnou surovinou je černého uhlí, jež se těží v oblasti Donbasu, který je zároveň hlavním průmyslovým regionem země. Díky úrodné půdě je na Ukrajině také rozšířené zemědělství, především pěstování pšenice, ječmene, cukrové řepy, brambor, kukuřice a slunečnice.

4.2.1 Počátek smluvních vztahů Společenstvím a vstup Ukrajiny do EPS

Evropské Společenství projevilo snahy navázat užší spolupráci s Ukrajinou ihned po jejím osamostatnění v roce 1991 s cílem prohloubit bilaterální spolupráci v oblasti politické a ekonomické. Evropská unie si tím chtěla zajistit především bezpečnost pro své členské státy a to tak, že Ukrajině zajistí hospodářský rozvoj, založený na demokratických principech, což se odrazí i na prosperitě a stabilitě ukrajinské společnosti

Základem smluvních vztahů se stal podpis **Smlouvy o partnerství a spolupráci**, která vstoupila v platnost v roce 1998 a nahradila původní *Smlouvu o obchodu a hospodářské spolupráci* podepsané s bývalým Sovětským svazem z roku 1989.

Smlouva obsahuje ustanovení týkající se:

- politického dialogu (posilování bezpečnosti a stability, principů demokracie a prosazování lidských práv, zejména práv menšin; konání pravidelných schůzí na úrovni ministrů, delegátů i na úrovni multilaterální – OSN, CSCE);
- ekonomické spolupráce (obchod se zbožím, ustanovení v oblasti investic a podnikání, práv průmyslového vlastnictví, spolupráce v v sektoru zemědělství, průmyslu, dopravy a energetiky, poštovní služby a telekomunikace);
- vzdělání, vědy a techniky;
- regionálního rozvoje a životního prostředí.

Platnost smlouvy byla koncipována na dobu 10 let a společně s Akčním plánem tvořila základní rámec pro další společné kroky [48].

V roce 2004 byla **Ukrajina zařazena do první vlny** zemí přizvaných k účasti na Evropské politice sousedství, a to spolu s Alžírskem, Běloruskem, Egyptem, Izraelem, Jordánskem, Libanem, Libyí, Marokem, Moldavskem, Palestinskou samosprávou, Sýrií a Tuniskem.

Navíc v téže roce byla odstartována vlna událostí, která urychlila sbližování Ukrajiny a Evropské unie. Jednak rozšířením Unie o deset nových států se stala Ukrajina jejím přímým sousedem se společnou hranicí, a na druhé straně politické změny na Ukrajině, které měly demonstrovat odhodlání prohloubit proces domácích demokratických reforem a přiblížení k západním hodnotám.

Tzv. oranžová revoluce proběhla po druhém kole prezidentských voleb, kde se utkali tehdejší ukrajinský premiér Viktor Janukovyč s kandidátem opozičního bloku Naše Ukrajina Viktorem Juščenkem. Viktor Janukovyč měl podporu zejména ruskojazyčného východu a tehdejšího ruského prezidenta Vladimira Putina. Prosazoval orientaci na Rusko. Viktor Juščenko, byl naopak prozápadní a preferoval větší nezávislost na Rusku.

Průběh voleb v listopadu a prosinci 2004 byl od začátku doprovázen machinacemi a podvody, a to i přesto, že na ně dohlížela mezinárodní pozorovatelská mise složená ze zástupců Úřadu pro demokratické instituce a lidská práva OBSE, Parlamentního shromáždění OBSE, Parlamentního shromáždění Rady Evropy, Evropského parlamentu a Parlamentního shromáždění NATO. Ústřední volební komise prohlásila Viktora Janukovyče vítězem, přestože favoritem byl už od prvního kola Viktor Juščenko.

Evropská unie, USA a Kanada výsledek neuznaly a Nejvyšší soud rozhodl o opakování druhého kola, ve kterém nakonec vyhrál Viktor Juščenko. Právě on změnil směr ukrajinské politiky k větší otevřenosti vůči Evropě například tím, že byla zrušena vízová povinnost pro občany států Evropské unie[49].

Prohloubení politické spolupráce vedlo v roce 2007 k procesu vyjednávání o možnostech podepsat s Ukrajinou v budoucnu Asociační dohodu, která svým charakterem umožňuje hlubší integraci do unijních struktur, včetně vytvoření zóny volného obchodu. Rozhovory o vzniku a obsahu asociační dohody byly dokončeny v prosinci 2011 a jejich úspěch byl podpořen vstupem Ukrajiny do WTO 16. května 2008. Vzhledem k tomu, že proces ratifikace dohody může trvat i několik let, v závislosti na politické situaci, vytvořila Rada po spolupráci Asociační agendu, která byla přijata 23. listopadu 2009 a nahradila Akční plán. Agenda

obsahuje souhrn reformních priorit vždy na jeden rok a jejich plnění pravidelně hodnotí nově zřízená Asociační komise. Postupná realizace těchto priorit má později usnadnit implementaci Asociační dohody.

4.2.2 Vývoj finanční pomoci mezi léty 1991 až 2013

Evropská unie poskytovala Ukrajině pomoc ve formě úvěrů, humanitární a technické pomoci již od roku 1991, která do roku 1998 dosáhla částky 4,4 mld. ECU¹⁵. Tím se Unie stala největším poskytovatelem pomoci Ukrajině. Největší objem finančních prostředků byl poskytnut v podobě technické asistence prostřednictvím programu Tacis. Cílem bylo usnadnit v zemi přechod k tržní ekonomice, zviditelnit Ukrajincům unijní principy, zvýšit zájem evropských firem o ukrajinský trh a v neposlední řadě posílit dodržování demokratických zásad.

Stav ukrajinského hospodářství vyžadoval kromě pomoci EU i zapojení dalších mezinárodních subjektů jako Světové banky, Mezinárodního měnového fondu, Evropské banky pro rekonstrukci a rozvoj a Americké agentury pro mezinárodní rozvoj USAID.

Pozdější hodnocení ukázalo, že poskytnutá pomoc nepřinesla očekávané úspěchy. Důvodem byla neschopnost a neochota politiků realizovat požadované ekonomické a politické reformy a vést efektivní dialog s EU. Navíc Unie neprovedla dostatečnou analýzu situace v zemi, nezhodnotila možné rizika (především dopad transformace na obyvatele) a nekoordinovala své kroky s ostatními poskytovateli pomoci. Můžeme však vidět dílčí úspěchy při budování institucí veřejného sektoru a školení pracovníků státní správy.

V programovacím období 2000 až 2006 mohla Ukrajina čerpat celkem **327 mil. EUR**, znovu z programu Tacis, který zahrnoval kromě národních programů i přeshraniční spolupráci, regionální programy a nukleární bezpečnost. Pomoc měla směřovat především na reformy justice a státní správy, zdravotní reformu a ekonomický rozvoj. Dalšími prioritami byly řízení hraničních kontrol, podpora soukromého sektoru a zmírnění sociálních důsledků spojených s transformací ekonomiky.

V současném programovací období 2007 až 2013 poskytuje Evropská unie prostředky z jednotného nástroje sousedské politiky ENPI. Pro Ukrajinu v něm bylo vyčleněno celkem **964 mil.EUR** , které jsou uvolňovány ve dvou časových blocích, a které se liší prioritami i sledovanými ukazateli [50].

¹⁵ Zúčtovací jednotka používaná před zavedením eura.

Tabulka 4.2 Prioritní oblasti 2007-2010

Prioritní oblast 2007 - 2010	mil. EUR	v %
Rozvoj demokracie a dobrého vládnutí	148,2	30
Budování administrativních kapacit	148,2	30
Rozvoj infrastruktury	197,6	40
Alokace celkem	494	100

Zdroj: Národní indikativní program Ukrajiny 2007-2010

Dle zprávy o pokroku z roku 2011 můžeme vypočítat, že Ukrajina tyto prostředky přečerpala o 28 mil. EUR, finální poskytnutá částka tedy byla 522 mil. EUR. Jednalo se o oblast infrastruktury a budování administrativních kapacit. Podpora demokracie a dobrého vládnutí byla realizována jen ze 7 % z plánovaných 30 % poskytnutých prostředků.

Tabulka 4.3 Prioritní oblasti 2011 - 2013

Prioritní oblast 2011 - 2013	mil. EUR	%
Podpora dobrého vládnutí a právního státu	94 – 141	20 – 30 %
Uspornění implementace asociační dohody	117,5 – 164,5	25 – 35 %
Udržitelný rozvoj	211,5 – 258,527	45 – 55 %
Alokace celkem	470,050	100 %

Zdroj: Národní indikativní program Ukrajiny 2011-2013

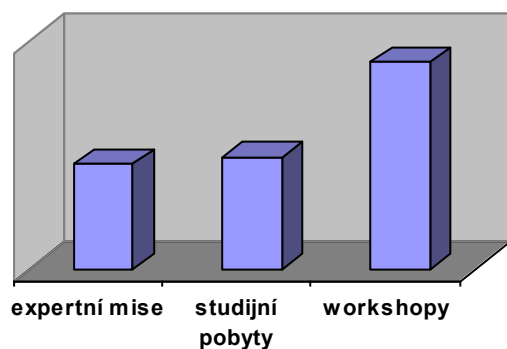
Nástroje Twinning, SIGMA a TAIEX

Stejně jako Egypt, může i Ukrajina využívat doplňkové nástroje Evropské politiky sousedství.

Nejdéle Ukrajina využívá nástroj Twinning, jež byl použit od roku 2005 do roku 2011 ve 40 případech, což je nejvíce ze všech zemí východního partnerství. Sigma byl využit jen v 8 případech, což je například méně než v Arménii. Nejvíce používaný nástroj od roku 2007 byl TAIEX, který Ukrajina využila v 385 případech, zdaleka nejvíce ze všech partnerských zemí EPS [41].

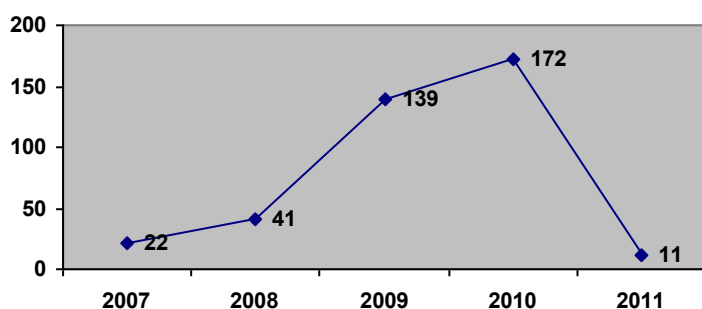
Z následujících dvou grafů můžeme vyčíst vývoj počtu žádostí projektů TAIEX mezi roky 2007 až 2011 a jejich konkrétní typy:

Graf 4.7 Žádosti TAIEX

Zdroj: European Commission: Implementation of the ENP in 2011 Statistical Annex, vlastní zpracování

Graf 4.8 Vývoj počtu žádostí TAIEX v letech 2007 - 2011

Zdroj: European Commission: Implementation of the ENP in 2011 Statistical Annex, vlastní zpracování

4.2.3 Hodnocení hospodářské a politické situace Ukrajiny před vstupem do EPS

Z dostupných informací a dat můžeme konstatovat, že v 90. letech, resp. do roku 2004 Ukrajina čelila určité hospodářské agónii, která byla způsobená špatným politickým vedením a zdoluhavým přechodem od plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. Právě tato dílčí analýza nám pomůže lépe pochopit problémy, které doprovázely implementaci Evropské politiky sousedství po jejím zavedení v roce 2004.

Ačkoliv **první prezident** nezávislé Ukrajiny **Leonid Kravčuk** přijal zákony o privatizaci, liberalizaci cen a zahraničního obchodu, řízení reforem státních podniků a podpoře rozvoje soukromého podnikání, země se nevyhla prudkému poklesu ekonomické aktivity a hyperinflaci, které se obvykle objevují v prvních fázích procesu transformace.

Vláda tedy, ve snaze situaci stabilizovat, obnovila veřejné intervence ve všech oblastech ekonomiky.

Vlna změn se očekávala od nového prezidenta **Leonida Kučmy**, který nahradil Kravčuka v roce 1994. Poté, co prosadil posílení prezidentských pravomocí, představil **reformní balík** obsahující:

- reformu veřejných financí založenou na decentralizaci veřejného rozpočtu;
- daňovou reformu zahrnující zavedení DPH;
- vytvoření nové měny;
- vytvoření dvoustupňového bankovního systému sestávajícího z nezávislé centrální banky a sítě komerčních bank;
- liberalizaci cen a postupné odstranění cenových subvencí;
- podporu rozvoje soukromého sektoru;
- proces privatizace státních podniků a distribuci podílových poukázek občanům Ukrajiny;
- uznání práva jednotlivců a institucí na vlastnictví půdy;
- liberalizaci zahraničního obchodu;

Proces privatizace začal v roce 1994, kdy bylo zprivatizováno 11 552 podniků. O rok později 28 272 a na konci roku 1996 48 225 podniků. Ve většině případů vedení společností a jejich zaměstnanci měli přednostní právo na odkup podílů, čímž byla zachována relativně stejná vnitřní struktura. Problém byl ovšem ten, že do privatizace vstupovaly především malé podniky, zatímco střední a velké zůstaly v majetku státu. Například v průmyslovém sektoru bylo zprivatizováno pouze 52 % z celkové průmyslové produkce.

Navíc ukrajinská ekonomika vstupovala do 90. let s hlubokou hospodářskou krizí, která byla ústředním faktorem v závěrečném kolapsu SSSR. Ačkoli Ukrajina disponovala velkým nerostným bohatstvím, musela se spoléhat na import energií a to za stále se zvyšující světové ceny. Rozpadem ztratila přístup na rozsáhlý sovětský trh. Ekonomická infrastruktura a podnikový sektor byly zastaralé. Snahy o export vlastních produktů narážel na neznalost plynoucích z předešlého centrálního plánování, zkreslování nákladů a pomalý proces odstraňování cenových subvencí. Cena produktů vyvážěných na západní trhy musela být proto přehodnocena tak, aby nebyla v rozporu s antidumpingovými pravidly.

Mezi léty 1992 a 1996 došlo také ke zhoršení obchodní bilance států. V roce 1996 činil deficit 4,3 mld. dolarů, což odpovídá 8 % HDP. Důvodem je především dovoz energie

z Ruska a bývalých sovětských republik. Hodnota přímých zahraničních investic za období 1991 až 2000 dosahovala jen 4 mld. dolarů.

Špatná připravenost země soutěžit v západních tržních ekonomikách znamenala prudký pokles produkce, vzrůstající inflaci, snižování státních příjmů a růst státního deficitu. Znepokojující však bylo, že se situace nezlepšila ani na konci 90. let.

Konstantní pokles HDP od získání nezávislosti do roku 1999, kdy dosahoval pouze 50 % hodnoty v roce 1992, znamenal pro Ukrajinu nejnižší vývoj ze všech států NIS.

Ke zvrácení negativního trendu vývoje došlo až v roce 2000, kdy HDP vzrostlo o 6 %, průmyslová výroba o 13 % a zemědělská produkce o 9 %. Změnu způsobilo zvýšení spotřebitelské poptávky a produkce v těžkém průmyslu, ale i lepší podnikatelské prostředí.

Závěrem můžeme konstatovat, že i přes některé ekonomické pokroky země stále trpěla rozsáhlou úřední a politickou korupcí, organizovaným zločinem, vysokou individuální kriminalitou a nedostatkem politické kultury i právního vědomí ve všech vrstvách [51].

4.2.4 Analýza dosažených výsledků po vstupu Ukrajiny do Evropské politiky sousedství

Ukrajina vstupovala do Evropské politiky sousedství poznamenaná špatným ekonomickým vývojem 90. let. Neúplná transformace ekonomiky, nepředvídatelné politické prostředí a špatná sociální situace, to vše utvářelo podmínky, ve kterých byla EPS implementována.

Pro snazší zhodnocení dosaženého pokroku, je i v této analýze použito stejné členění, tedy hodnocení v oblasti politické, ekonomické a sociální.

Politická dimenze:

Politická situace v zemi při vstupu do EPS se odvíjela od probíhajících prezidentských voleb, v nichž zvítězil **Viktor Juščenko** (okolnosti průběhu voleb viz. subkapitola 4.2.1). Od proevrosky orientovaného prezidenta, jež byl u moci až do února 2010, se očekával pokrok v přibližování se unijským standardům a snaha provést v zemi potřebné reformy, které by urychlily vyjednávání o podepsání Asociační dohody. Z následujících řádků lze vyvodit, zda byla očekávání naplněna či nikoliv.

Nedostatky:

- kritická míra korupce veřejného sektoru – 122. příčka (skóre 2,2) ze 145 zemí v roce 2004 a 152. příčka (skóre 2,3) ze 182. zemí v roce 2011 dle Transparency International – nebylo dosaženo žádného pokroku;
- problém nestrannosti a nezávislosti justice a policie;
- netransparentnost vlastnických práv ukrajinských sdělovacích prostředků (možné politické vazby, tlak na novináře – strach se zveřejňování informací o politicích a prominentních osobách);
- netransparentnost volebního procesu na lokální i celostátní úrovni (projevila se falšováním výsledků a machinacemi v prezidentských volbách v roce 2004);
- Ukrajina neprojevuje snahu ratifikovat smlouvu o přistoupení k Mezinárodnímu trestnímu tribunálu. Jeho úkolem je vyšetřovat a soudně stíhat zločiny proti lidskosti (genocida, válečné zločiny), kterými se domácí justice nechce zabývat. Podepsání smlouvy je klíčovou prioritou vyjednávání s EU, bez níž nebude možné podepsat Asociační dohodu;
- neúspěšné vyjednávání o zrušení bezvízové povinnosti pro občany Ukrajiny (země musí zavést biometrické pasy, zesílit boj proti organizovanému zločinu, pašování drog a obchodování s lidmi). Evropané bezvízově cestují na Ukrajinu od roku 2005. Ukrajina ročně podává nejvíce žádostí o víza ze všech států EPS. Tabulka ukazuje počet podaných žádostí mezi státy Východního partnerství v roce 2011.

Tabulka 4.4 Počet podaných žádostí o vízum

	Krátkodobá víza	Multiple entry víza
Arménie	33 527	5 086
Ázerbajdžán	43 009	7 512
Bělorusko	579 924	262 469
Gruzie	59 602	15 397
Moldavsko	50 300	11 558
Ukrajina	1 103 328	391 396

Zdroj: : European Commission: Implementation of the ENP in 2011 Statistical Annex, vlastní zpracování

Přínosy:

- v roce 2006 se Ukrajina stala členem skupiny států bojujících proti korupci GRECO pod záštitou Rady Evropy;
- ratifikace Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod v červenci 2006;

- pokroky v oblasti svobody sdělovacích prostředků a svobody projevu – přijetí Zákona o televizním a rozhlasovém vysílání a zrušení „Temniki“, což byly pokyny státních orgánů o tom, co a jak mohou novináři sdělit posluchačům;
- slabý dialog mezi sociálními partnery se Ukrajina snažila zlepšit přijetím Evropské sociální charty;
- navázání úzké spolupráce s Moldávií prostřednictvím projektu EUBAM, jehož cílem je ochrana ukrajinsko-moldavských hranic a výměna informací o pohybu osob a zboží přes hranice;
- ukrajinská Služba pro správu hranic spolupracuje s unijní agenturou pro správu vnějších hranic FRONTEX;
- v roce 2006 podepsala Ukrajina s Evropským atomovým společenstvím Dohodu o spolupráci v oblasti atomové energie (účinnost nabyla v roce 2006) a od 2005 realizuje Program modernizace a zvýšení bezpečnosti jaderných reaktorů financovaný ze zdrojů EURATOM a EBRD;
- Ukrajina se účastní, společně s Běloruskem a Moldavskem programu BUMAD Evropské komise (ve spolupráci s Rozvojovým programem OSN). Jeho úkolem je odhalovat opiové trasy vedoucí do Evropy z Afghánistánu a Íránu a bojovat proti pašování drog. Program funguje od roku 2003;
- Ukrajina neprojevuje snahu ratifikovat smlouvu o přistoupení k Mezinárodnímu trestnímu tribunálu. Jeho úkolem je vyšetřovat a soudně stíhat zločiny proti lidskosti (genocida, válečné zločiny), kterými se domácí justice nechce zabývat. Podepsání smlouvy je klíčovou prioritou vyjednávání s EU, bez níž nebude možné podepsat Asociační dohodu;
- vstupem do EPS se také zvýšil objem poskytnuté technické asistence prostřednictvím nástrojů twinning a TAIEX (školení soudců a expertů na lidská práva, pomoc při vyhledávání náslapných min a munice, pomoc při implementaci mise EUBAM);

Ekonomická dimenze:

Ukrajina se dlouhodobě řadí mezi země s nižšími středními příjmy, jejichž hrubý národní důchod nepřekračuje 3 975 USD (klasifikace dle Světové banky). Ukrajinská ekonomika se vyznačuje slabou právní ochranou tržních subjektů, nepředvídatelným investičním prostředím neochotou provádět strukturální reformy.

Následující tabulka ukazuje základní hospodářské ukazatele, které odrážejí vývoj ukrajinské ekonomiky od roku 2002 do roku 2010. Pro lepší představu jsou do tabulky zařazeny hodnoty už od roku 2002, tedy 2 roky před vstupem do EPS.

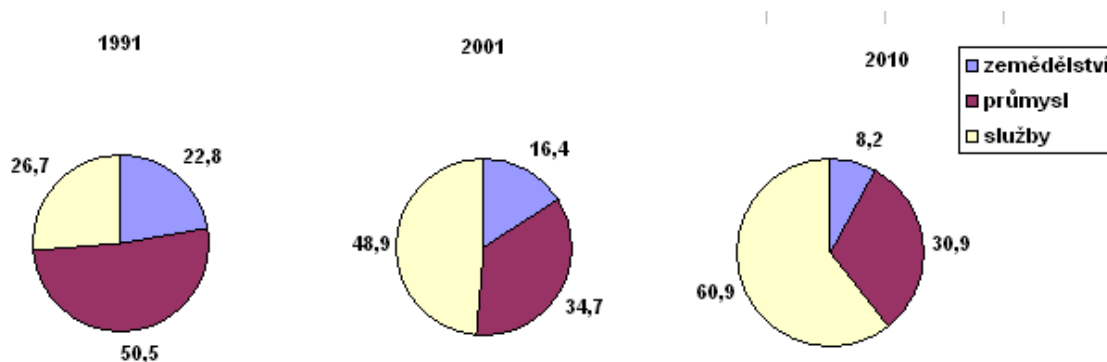
Tabulka 4.5 Základní ekonomické ukazatele Ukrajiny

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HDP (mld. USD)	42,4	50,1	64,8	86,1	107,7	142,7	179,9	117,2	136,4
Vývoj HDP (roční % změna)	5,2	9,4	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	- 14,8	4,1
HDP/ob. (v USD)	879,5	1048,5	1367,4	1828,7	2303,0	3068,6	3891,0	2545,5	2974,0
Průměrná inflace (v %)	5,1	8,2	15,2	24,6	14,9	22,8	28,6	13,1	13,9
Nezaměstnanost (v %)	9,6	9,1	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	8,1

Zdroj: online databáze Světové banky a Mezinárodní organizace trhu práce (ILO), vlastní zpracování

Od 90. let došlo k výrazné změně podílů jednotlivých sektorů na celkovém HDP. Vývoj struktury HDP znázorňuje následující graf.

Graf 4.9 Podíl zemědělství, průmyslu a služeb na celkovém HDP Ukrajiny

Zdroj: EUROSTAT, vlastní zpracování

Nedostatky:

- nízká podpora podnikatelského sektoru – v roce 2006 se Ukrajina umístila dle Světové banky na 128. místo ze 175 zemí v hodnocení podpory podnikání. S tímto výsledkem se zařadila pod všechny evropské země a většinu nově

industrializovaných zemí. Důvodem jsou především vysoké daně, složitá byrokracie a vágně definovaná práva podnikatelů a investorů;

- Ukrajina dlouhodobě kritizována za omezené pokroky v oblasti cel;
- stejně jako ostatní země EPS byla i Ukrajina zasažena celosvětovou finanční krizí. Z ekonomických dat pořízených v roce 2009, se lze domnívat, že náchylnost ukrajinského hospodářství je způsobena nízkou flexibilitou podnikatelského prostředí a nedostatečnou diferenciací exportovaných produktů. Pokles poptávky po ukrajinské oceli a krach řady podniků měl vliv na rapidní pokles HDP. Navíc finanční krize a vysoké ceny potravin způsobily zvýšení nezaměstnanosti, snížení mezd a zpoždění jejich vyplácení (více než 290 000 pracovníkům nebyla vyplacena mzda v září 2009).

Přínosy:

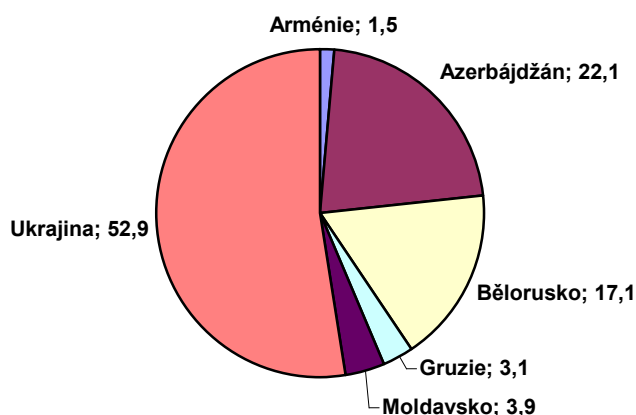
- krátce po vstupu Ukrajiny do EPS došlo k nárůstu objemu mezinárodního obchodu, ovšem s převahou dovozů, což způsobilo zápornou obchodní bilanci (- 1,1 mld. USD). Zatímco export zboží se zvýšil o 5 % oproti roku 2004, import dokonce o 25 %;
- v roce 2006 Ukrajina podepsala Mezinárodní úmluvu na ochranu rostlin a zintenzivnila spolupráci s Unií v oblasti bezpečnosti potravin a blahobytu zvířat, čímž se přiblížila k unijním pravidlům v této oblasti;
- Ukrajina se přiblížila unijním sanitárním a fytosanitárním nařízením přijetím Zákona o veterinárních lécích, zahrnující systém značení zvířat. Vláda navíc přijala Národní plán monitoringu recidiv a cizích látek v živočišných produktech na období 2008 až 2013;
- Potravinová a veterinární kancelář Evropské komise pravidelně vysílá na Ukrajinu inspekční návštěvy, které kontrolují živočišné a rostlinné produkty. V roce 2008 inspekce objevila stopy minerálních olejů ve slunečnicovém oleji a nařídila Ukrajině zřídit kontrolní systém, bez něhož by byl export tohoto produktu do EU zakázán;
- v únoru 2008 začaly jednání mezi Ukrajinou a EU o vytvoření zóny volného obchodu (vznikne podepsáním a ratifikací Asociační dohody);

Bilaterální obchod s EU

Evropská unie je jedním z největších obchodních partnerů Ukrajiny. V roce 2008 Unie podpořila vstup Ukrajiny do Světové obchodní organizace, a tím otevřela Ukrajině možnost uzavření s Unií Asociační dohodu. Její nedílnou součástí bude vytvoření zóny volného obchodu. Poslední kolo vyjednávání o podmínkách bylo uzavřeno v září 2011 a podpis smlouvy se očekává do tří let.

Objem obchodování s EU činil v roce 2010 **28,8 mld. EUR**, což je nárůst oproti roku 2005 o 8,3 mld. EUR a 16,2 mld. EUR oproti roku 2000. Následující graf nám pomůže porovnat podíl Ukrajiny na celkovém objemu obchodu mezi EU a Východním partnerstvím.

Graf 4.10 Podíl Ukrajiny na celkové obchodní výměně států Východního partnerství s EU v roce 2010

Zdroj: European Commission: Implementation of the ENP in 2010 Statistics, vlastní zpracování

Hlavní vývozní artikly do EU jsou zemědělské produkty, energie, chemické produkty, stroje, železo a ocel. EU naopak vyváží na Ukrajinu převážně stroje, dopravní vybavení, chemické produkty, textil a zemědělské výrobky.

Ukrajinský vývoz do EU je do značné míry liberalizován díky Všeobecnému systému preferencí (GSP) ze strany EU k Ukrajině od roku 1993. V roce 2010 dosáhla míra využití GSP poměrně dobré úrovně 72,2 % způsobilých produktů. S GSP vývozy do EU v hodnotě 2,15 mld. EUR, Ukrajina patří mezi 12 nejúčinnějších uživatelů tohoto systému. Preferenční dovozy do EU zahrnují stroje a mechanická zařízení, rostliny, oleje, základní kovy, chemikálie a textil. Navíc díky doložce nejvyšších výhod může Ukrajina dovážet do Unie

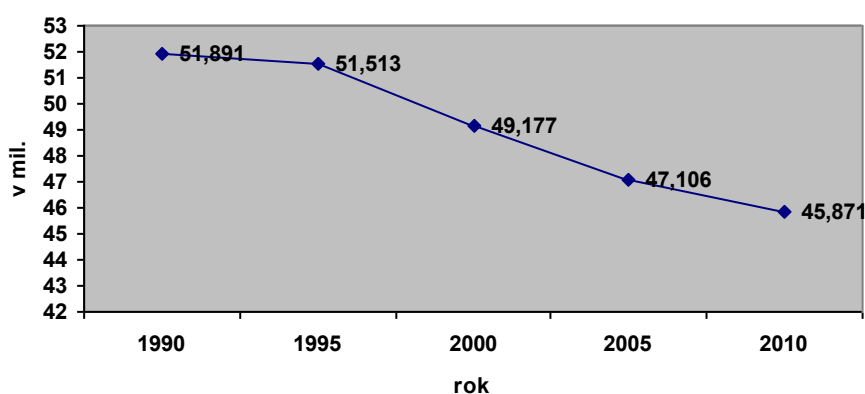
některé položky s nulovou celní sazbou. Například se jedná o 42 % ze všech zemědělských výrobků.

Sociální dimenze

Organizace spojených národů řadí Ukrajinu dle indexu lidského rozvoje mezi vysoce rozvinuté země. V roce 2011 se umístila na 77. místě ze 187 zemí, což je dáno relativně vysokými výdaji na zdravotnictví (4 % HDP) a vzdělání (5,3 %). Gramotnost obyvatelstva dosahuje 99,7 %.

Ukrajina jako jediná země Východního partnerství čelí dlouhodobému poklesu počtu obyvatel. Je to dáno nejen nízkou porodností, ale i poklesem průměrné délky života (71 let v roce 1989, ale 68, 5 v roce 2010). Následující graf potvrzuje postupný úbytek, který mezi roky 1995 až 2000 dosáhl 8 %.

Graf 4.11 Vývoj počtu obyvatel mezi roky 1990 až 2010

Zdroj: databáze WHO , vlastní zpracování

V roce 2005 žilo 68 % obyvatel ve městech a 32 % na venkově. Právě venkovské oblasti se musely potýkat s rostoucí chudobou, která byla spojená s restrukturalizací zemědělství, v němž pracovalo až 25 % z celkového počtu obyvatel.

Stárnutí obyvatelstva způsobuje vážné problémy v pensijním systému, který vykazuje nedostatek prostředků k vyplácení důchodů. Očekává se, že v roce 2055 bude na jednoho pracovníka 1,42 důchodce.

Za viditelný pokrok uskutečněný od roku 2004 můžeme považovat přijetí těchto úmluv a rozhodnutí:

- V roce 2008 Ukrajina podepsání Úmluv OSN o ochraně práv osob s postižením;
- se připojila k expertní skupině Evropské komise bojující proti nemoci AIDS. Důvodem je rychlý nárůst nových případů HIV v zemi;
- v roce 2008 vláda přijala Akční plán boje proti xenofobii (pouze na 2 roky);
- v roce 2007 žilo 27,3 % populace pod hranicí chudoby, proto vláda uzavřela memorandum s obchodníky a výrobci o stabilizaci cen základního zboží na domácím trhu. Od dubna do prosince 2008 maloobchodní marže u těchto výrobků nepřekročila 10 %. Obdobné memorandum bylo uzavřeno i s producenty ropy o stabilizaci cen mezi říjnem a prosincem 2008;
- v roce 2010 Ukrajina přijala Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením;
- v roce 2010 ukrajinská Státní zaměstnanecká služba podpořila osoby, které ztratily práci v důsledku finanční krize a nabídla jim rekvalifikační kurzy v sedmi vzdělávacích centrech.

Ze zpráv o pokroku se lze domnívat, že ačkoliv Ukrajina přijímá mezinárodní úmluvy a akční plány, v praxi ignoruje řadu sociálních problémů, především diskriminaci a vyloučení některých skupin obyvatel. Diskriminace se týká především národnostních menšin (Romů a krymských Tatarů), nemocných HIV a homosexuálů (a to i přesto, že je homosexualita na Ukrajině legální). Projevuje se v zaměstnání, při řešení stížností (policie, soudy) a při poskytování zdravotní péče. Problémem je také to, že ukrajinská vláda nevede statistické údaje o počtu rasově motivovaných útoků, existují pouze neoficiální data z tisku a nevládních organizací. Tyto organizace poukazují na značný nárůst útoků na ohrožené skupiny obyvatel (2008).

Politická, ekonomická a sociální dimenze – použité zdroje: [52], [53] [54]

4.2.5 Komparace Egypta a Ukrajiny na základě předešlých tvrzení

Dle analýzy předchozích dat, lze provést srovnání dosaženého pokroku v obou zemích, což nám umožní zhodnotit, která země je v implementaci EPS úspěšnější.

Z historické analýzy je zřejmé, že Evropa měla v minulosti v těchto zemích odlišné postavení. Ačkoliv je Egypt muslimskou zemí, přetrvává v něm evropský vliv, který je dán britským kolonialismem na přelomu 20. století. Naproti tomu Ukrajina, jako součást bývalého

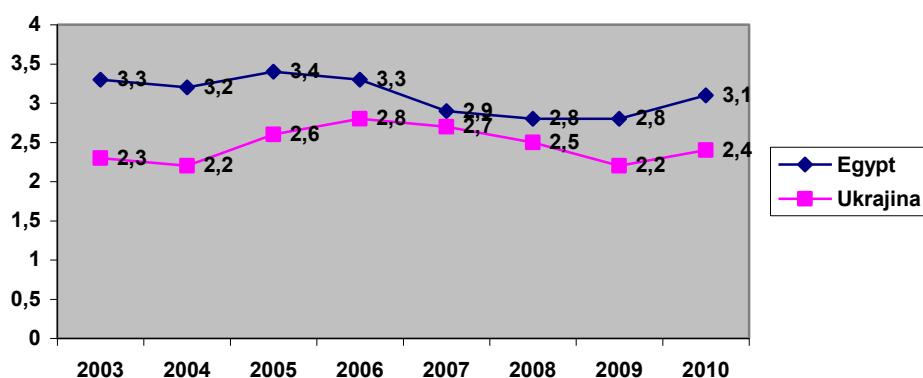
SSSR, měla vždy blízké vazby na Rusko a Společenství s ní navázalo užší spolupráci až v 90. letech.

Vztahy Egypta a EU vycházejí z Asociační dohody, která mu poskytuje hlubší integraci do evropských struktur, než je tomu u Smlouvy o spolupráci, kterou podepsala Ukrajina (obsah a priority dohod viz. subkapitoly 4.1.1 a 4.2.1)

Politická dimenze:

V obou státech byl od roku 2004 dosažen jen nepatrný pokrok v politické oblasti. Egypt i Ukrajina jsou dlouhodobě kritizovány za nedodržování základních lidských práv, nízkou nezávislost médií a justice. Problémem je také vysoká míra korupce. Srovnání vývoje míry korupce ve veřejném sektoru vidíme na následujícím grafu.

Graf 4.12 Vývoj míry korupce a komparace hodnot mezi roky 2003 – 2010 (skóre 1-10)

Zdroj: databáze Transparency International, vlastní zpracování.

Z předešlého grafu je patrné, že Ukrajina má dlouhodobě horší hodnocení míry korupce než Egypt. V roce 2011 se Ukrajina umístila na 152. místě ze 182 zemí. Egypt se v téže roce umístil na 112. místě.

V oblasti dodržování lidských práv nebylo od roku 2004 dosaženo významnějšího pokroku. Oběma zemím jsou vytýkány nevyhovující vazební podmínky a podmínky v detenčních ústavech, násilí ve věznicích, diskriminace menšin (národnostních skupin, homosexuálů). Egyptu je navíc vyčítána diskriminace žen.

Na základě předešlé analýzy lze vyvodit, že Ukrajina má větší snahu v kooperaci na unijních projektech, jež se přímo nedotýkají vnitřního chodu státu. V souvislosti s prováděním strukturálních reforem Ukrajina ignoruje doporučení Evropské unie i jiných organizací.

(BUMAD, EUBAM). Naopak prioritou Egypta je zachovat si vůdčí postavení mezi arabskými státy a silnou vyjednávací pozici při mírových procesech na Blízkém východě. Přes veškeré pokroky můžeme pozorovat snahu Egypta udržet si blízké vztahy s NATO a arabskými uskupeními, více než s Evropskou Unií.

Současný přístup obou států k Evropské politice sousedství je značně nejistý, vzhledem k politickým změnám (politické reformy po svržení režimu v Egyptě a nástup proruský smýšlejícího prezident Viktor Janukovyč na Ukrajině v roce 2010).

Ekonomická dimenze

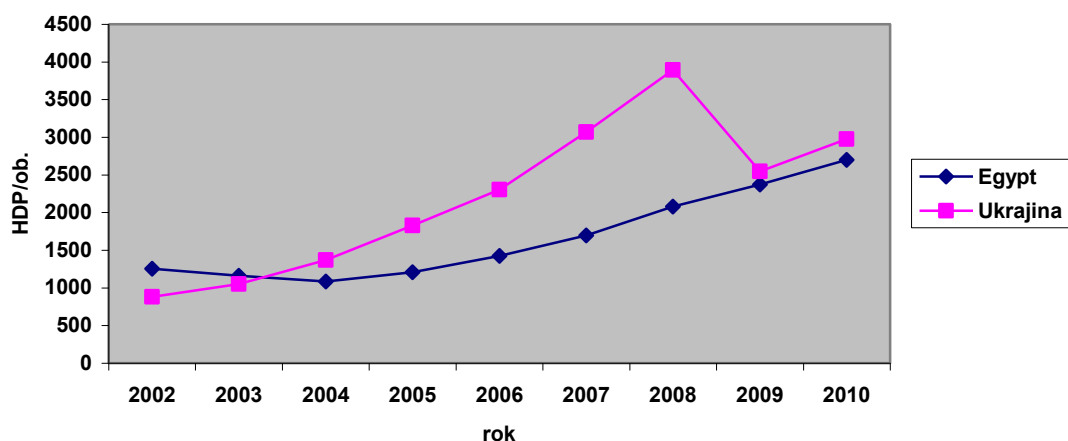
Egypt využívá při obchodování s EU zónu volného obchodu, díky níž má volný přístup na vnitřní trh pro průmyslové výrobky a snížené celní sazby pro většinu zemědělských výrobků. Ukrajina využívá pouze Všeobecný systém preferencí, neboť doposud nesplnila podmínky pro podpis Asociační dohody (vytvoření zóny volného obchodu je její nedílnou součástí). Přesto však bilaterální obchod mezi Unií a Ukrajinou dosahoval **52,9 %** ze všech států Východního partnerství, u Egypta tento podíl činil pouze **12,5 %** (z objemu obchodu Unie se Středomořím).

Z makroekonomického pohledu lze konstatovat, že ekonomika Ukrajiny i Egypta dlouhodobě roste, tempo růstu je však rozdílné. Z předešlých indikátorů poukazujících na **změny HDP** lze odvodit, že **vyšší průměrné tempo** růstu od roku 2004 do roku 2010 bylo zaznamenáno **v Egyptě**, kdy dosahovalo **5,6 %**. Tempo růstu HDP **Ukrajiny** bylo ve sledovaném období poznamenáno silným propadem ekonomiky v roce 2009, **s meziročním poklesem HDP o - 14,8 %**. Průměrné tempo růstu HDP mezi roky 2004 až 2010 tedy bylo **3 %**.

Lze se tedy domnívat, že ukrajinská ekonomika je více citlivá na externí vlivy, což je dáno vysokým podílem exportů na celkovém HDP. Skladba vyvážených komodit, především oceli, rychle reaguje na změny cen na světových trzích.

Pro přesnější srovnání vyspělosti ekonomik nám poslouží následující graf, který znázorňuje vývoj HDP na obyvatele (v USD) mezi roky 2002 až 2010.

Graf 4.13 Vývoj HDP/ob. V Egyptě a na Ukrajině mezi roky 2002 - 2010

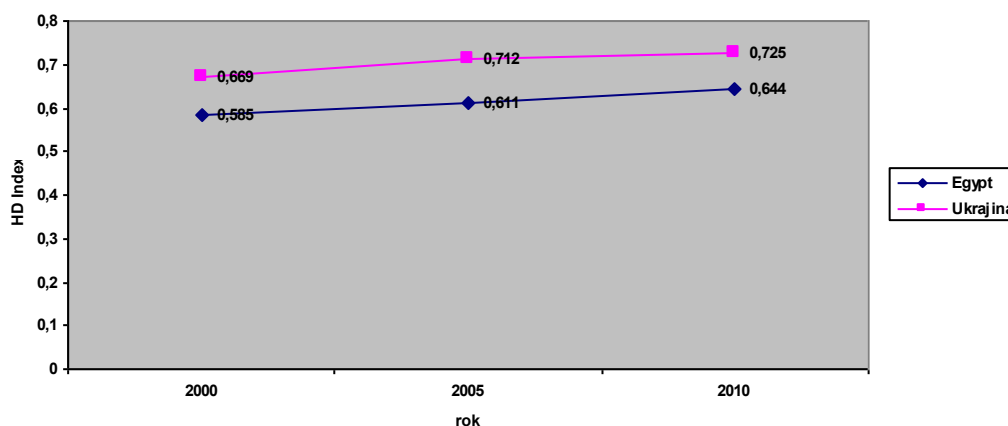
Zdroj: online databáze Světové banky, vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že ačkoliv obě země vstupovaly do EPS téměř s totožnou hodnotou HDP/ob., Ukrajina zaznamenala oproti Egyptu strmější vzestup. Markantním poklesem v roce 2009 se hodnoty opět přiblížily a v současnosti má ukrajinská ekonomika jen nepatrně vyšší HDP na obyvatele.

Sociální dimenze

Z předešlých analýz obou zemí je zřejmé, že se kvalitou života a sociálními podmínkami značně liší. Ačkoliv se Egypt i Ukrajina řadí do skupiny zemí s nižšími středními příjmy, dle indexu lidského rozvoje Ukrajinu řadíme mezi vysoce rozvinuté země a Egypt mezi středně rozvinuté země. Z následujícího grafu je patrný vývoj HDI mezi roky 2000 až 2010.

Graf 4.14 Vývoj hodnocení lidského rozvoje v Egyptě a na Ukrajině mezi roky 2000 – 2010

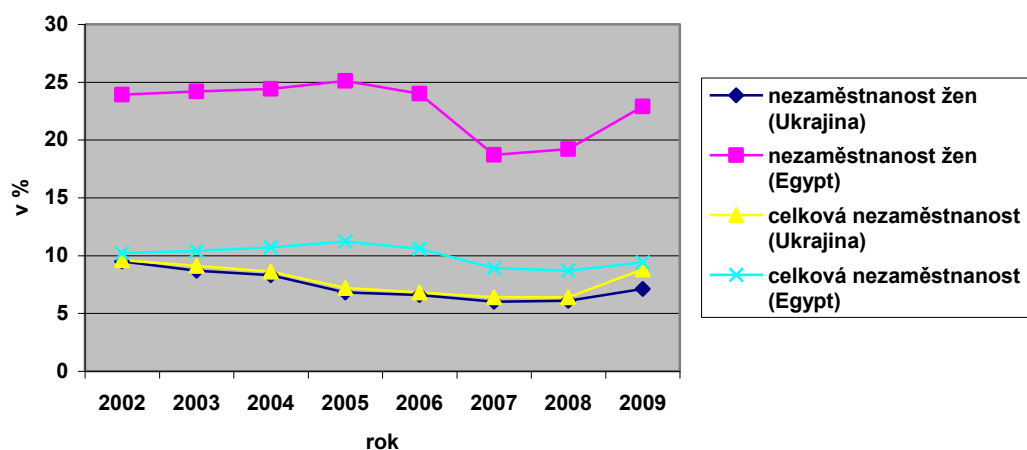

Zdroj: vlastní zpracování

Důvodem horšího hodnocení Egypta jsou především nízké výdaje na vzdělání (**3,8 % HDP** v r. 2010) a zdravotnictví (**2,4 % HDP** v r. 2010), nižší průměrné příjmy domácností a nízká míra gramotnosti obyvatelstva, která v roce 2010 dosahovala **71,4 %**. Naproti tomu gramotnost ukrajinského obyvatelstva dosahuje **99,7 %**, vládní výdaje na zdravotnictví v roce 2010 činily **4 % HDP** a na vzdělání **5,3 % HDP**.

Zajímavým sociálním aspektem je vnímání žen ve společnosti. Zatímco v Egyptě jsou ženy často předmětem diskriminace, především v politice a v zaměstnání (určitou roli zde hraje islámské náboženství), Ukrajina se vyznačuje vysokým stupněm začlenění žen do společnosti. Určitou vypovídající schopnost má porovnání míry nezaměstnanosti žen v obou státech.

Graf 4.15 Vývoj míry nezaměstnanosti žen a celkové nezaměstnanosti v Egyptě a na Ukrajině

Zdroj: databáze Mezinárodní organizace trhu práce

5 Závěr

Evropská politika sousedství je pro většinu veřejnosti neznámý pojem, a to i přesto, že na její realizaci členské státy Evropské unie poskytují nemalé finanční prostředky ze svých rozpočtů (viz. subkapitola 3.4). Tato pomoc je podmíněna dodržováním pravidel a doporučení ze strany EU, avšak řada partnerských zemí provádí své národní politiky bez ohledu na tato doporučení. Důsledkem je financování řady projektů, jejichž úspěšnost naráží na nedostatečnou institucionální kapacitu či nestabilní politické prostředí.

Pod Evropskou politiku sousedství dnes spadá 17 zcela odlišných zemí, a postihnout všechny změny, které jim politika přinesla, nebylo v rámci jediné diplomové práce možné. Pro hodnocení dopadů EPS jsem proto vybrala Egypt a Ukrajinu.

Ústředním cílem diplomové práce bylo na základě analýzy, identifikovat a charakterizovat přínosy a nedostatky ve vybraných zemích v souvislosti s přistoupením k výše uvedené politice. Dílčím cílem pak bylo porovnání dosažených výsledků v rámci těchto zemí a zhodnotit, zda vynaložené finanční prostředky jsou užity efektivně.

Domnívám se, že diplomová práce svým rozsahem a strukturou naplňuje vytyčené cíle. Překážkou při psaní práce mi byly značné rozdíly v číselných údajích poskytovaných EUROSTATEM a mezinárodními organizacemi. Pro potřebu analýz a kvantitativních hodnocení základních ekonomických indikátorů (HDP, % změna HDP, HDP/ob., průměrná inflace a nezaměstnanost), jsem tedy čerpala pouze ze statistik Světové banky, MMF, Mezinárodní organizace trhu práce a Světové zdravotnické organizace.

V úvodu práce jsem si stanovila dvě hypotézy, jež tvrdí:

Evropská politika sousedství přispěla k růstu objemu dvoustranné obchodní výměny mezi EU a vybranými zeměmi a usnadnila export produktů na unijní trh.

Tato hypotéza se potvrdila. V případě Egypta došlo k nárůstu průměrné obchodní výměny s EU z **10 mld. EUR** v roce 2000 na **13,3 mld. EUR** v roce 2005 a **17,4 mld. EUR** v roce 2010; Z grafu X je však patrné, že tato výměna představuje jen 12,5 % z celkového objemu, jež je realizován se zeměmi Jižního partnerství.

Domnívám se, že by Egypt měl více těžit z výhod, které mu plynou z asociační dohody, například bezcelní přístup na trh EU pro průmyslové výrobky a preferenční

zacházení pro zemědělské a zpracované zemědělské produkty a produkty rybolovu. Objem egyptského exportu do zemí EU totiž činí pouze 30 % (viz. subkapitola 3.2.1).

Nárůst obchodní výměny byl zaznamenán také v případě Ukrajiny. V roce 2000 činil objem vzájemného obchodu **12,6 mld. EUR**, v roce 2005 už **20,5 mld. EUR** a v roce 2010 dosáhl **28,8 mld. EUR**.

Tato hypotéza se tedy potvrdila.

Druhá hypotéza zněla:

Finanční prostředky poskytnuté v rámci Evropské politiky sousedství nemají přímý vliv na zlepšení sociálních podmínek občanů těchto vybraných zemí.

Tato hypotéza se také potvrdila.

Na základě provedených analýz se nepotvrdilo, že by došlo k výraznému pokroku v sociální oblasti. Ačkoliv byla podepsána řada úmluv na ochranu lidských práv, v obou státech stále dochází k jejich porušování. Problémem je přetrvávající vysoký stupeň diskriminace menšin, špatné podmínky v detenčních ústavech a ve věznicích. Egypt navíc neposkytuje dostatečnou ochranu ženám a dětem a nezabývá se problémem dětské pracovní síly.

K tomuto je nutné přidat vysokou míru korupce, problém nestrannosti a nezávislosti justice a policie, porušování demokratických principů (svoboda tisku, svoboda projevu a shromažďování) a neochotu politiků provádět strukturální reformy.

Uvědomíme-li si, že Evropská politika sousedství je financována z příspěvků členských států a z rozpočtu EU, tedy z příspěvků všech obyvatel Unie, musíme zhodnotit pokrok jako nedostačující. Pokud budeme brát v úvahu finanční prostředky jen z nástroje ENPI, zjistíme, že Ukrajina obdrží v tomto programovacím období **964 mld. EUR** a Egypt dokonce **1,007 mld. EUR**. Celková alokace pro všechny země EPS činí téměř **12 mld. EUR** a na programovací období 2014 až 2020 se dokonce počítá s navýšením částky na **18,2 mld. EUR**.

Výsledky, které byly analýzou zjištěny v obou státech, pouze reflektují pravděpodobnou situaci ve všech partnerských zemích EPS. Z předešlých kapitol lze vyvodit, že ačkoliv mohou být realizovány kvalitní a dobře zamýšlené projekty, budou často narážet na makro i mikroekonomické překážky (vysoká míra korupce, slabá právní ochrana

a podnikatelské prostředí) a na neochotu či nedostatečné úsilí vlád provádět potřebné strukturální reformy. Jedině tato vzájemná propojenost by mohla zajistit plnění stanovených priorit a pozvednout ekonomický a sociální blahobyt obyvatel partnerských států EPS.

Seznam použité literatury

- [1] EUROSOP. Výbory Evropského parlamentu. *Euroskop.cz* [online]. ©2012 [24. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8468/2306/clanek/memo-vybory-evropskeho-parlamentu/>
- [2] EUROPEAN COMMISSION. Humanitarian aid and Civil Protection. *EC.europa.eu* [online]. ©2012 [18. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/echo/about/presentation_en.htm
- [3] SVOBODA, Pavel. *Právo vnějších vztahů EU*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-352-3.
- [4] ENPI INFO CENTER. Eu delegations. *Enpi-info.eu* [online]. ©2012 [16. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.enpi-info.eu/maineast.php?id=488&id_type=2
- [5] ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK EVROPSKÉ UNIE. Konsolidované znění smlouvy o Evropské Unii. Brusel, 2010.
- [6] LAURSEN, Finn. The EU as a foreign and security policy actor. 1. vyd. Dordrecht: Republic of Letters, 2009. ISBN 978-90-897-9029-3.
- [7] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Institucionální zajištění SZBP. *Mzv.cz* [online]. ©2010 [18. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/spolecn_a_zahranicni_a_bezpecnostni/institucionalni_zajisteni_szbp.html
- [8] NATOAKTUAL. Mise a operace severoatlantické aliance. *Natoaktual.cz* [online]. ©2012 [16. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/natoaktual/na_zpravy.aspx?y=na_zpravy/mise_main.htm
- [9] ÚŘEDNÍ VĚSTNÍK EVROPSKÉ UNIE. Konsolidované znění smlouvy o fungování Evropské unie. Brusel, 2010.
- [10] EVROPSKÁ KOMISE. Rozpočet EU. *Ec.europa.eu* [online]. ©2011 [11. 4. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/abc/budget/index_cs.htm
- [11] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Finanční nástroje vnější spolupráce EU. *Mzv.cz* [online]. ©2010 [18.2. 2012]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vnejsi_vztahy_eu/vnejsi_pomoc_eu/index.html

- [12] EU EXTERNAL ACTION. Russia. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2012 [18. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/russia/index_en.htm
- [13] EU EXTERNAL ACTION. United States of America. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2012 [18. 4. 2012]. http://www.eeas.europa.eu/us/index_en.htm
- [14] EU EXTERNAL ACTION. China. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2012 [18. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/china/index_en.htm
- [15] EU EXTERNAL ACTION. EU and Latin America. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2012 [18. 4. 2012]. Dostupné z: http://www.eeas.europa.eu/la/index_en.htm
- [16] CARDWELL, Paul James. *EU external relations and systems of governance*. 1. vyd. Abingdon: Routledge research in EU law, 2009. ISBN 978-0-415-54380-4.
- [17] COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. A Secure Europe in a Better World. *Consilium.europa.eu* [online]. ©2003 [5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
- [18] EUROPEAN COMMISSION. Politique européenne de Voisinage: Document d'Orientation. *Ec.europa.eu* [online]. ©2004 [15. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/strategy/strategy_paper_fr.pdf
- [19] EUROPEAN COMMISSION. Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours. *Ec.europa.eu* [online]. ©2003 [15. 3. 2012]. Dostupné z http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com03_104_en.pdf
- [20] MEZINÁRODNÍ POLITIKA. Barcelonský proces ve vývoji. 4/2007
- [21] EUROMED. Five year work programme. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2012 [13. 5. 2012]. Dostupné z: www.eeas.europa.eu/euromed/.../five_years_en.pdf
- [22] Déclaration Commune du Sommet de Paris pour la Méditerranée. *Eu2008.fr* [online]. ©1995 [2. 3. 2012]. Dostupné z: http://www.ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/07/0713_declaration_de_paris/Declatation_du_sommet_de_Paris_pour_la_Mediterranee-FR.pdf
- [23] Světové ekonomické fórum: WEF Scenarion for Mediterranean Region. *Weforum.org* [online]. ©2012 [13. 5. 2012] Dostupné z: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Scenario_MediterraneanRegion_Report_2011.pdf

- [24] EUROPEAN COMMISSION. A Partnership for democracy and shared prosperity with the Southern Mediterranean. *Ec.europa.eu* [online]. ©2011 [5. 6. 2012]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/euromed/docs/com2011_200_en.pdf
- [25] MEZINÁRODNÍ POLITIKA. Východní partnerství: Světlo na konci tunelu východní politiky Evropské unie?. 4/2009
- [26] EU2009.CZ. Výsledky českého předsednictví v Radě. *Eu2009.cz* [online]. ©2011 [5. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.eu2009.cz/assets/czech-presidency/programme-and-priorities/achievements/cz-pres_vysledky_cs_2.pdf
- [27] MINISTERSTVO ZAHRANIČNÍCH VĚCÍ. Východní partnerství. *Mzv.cz* [online]. ©2009 [18.5. 2012]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/evropska_unie/vychodni_partnerstvi/index.html
- [28] EUROPEAN COMMISSION. Eastern Partnership. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2008 [5. 3. 2012]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/eastern/docs/com08_823_en.pdf
- [29] EUROPEAN COMMISSION. Implementation of the ENP in 2011 Statistical Annex. *Ec.europa.eu* [online]. ©2012 [5. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/statistical_annex_en.pdf
- [30] MEZINÁRODNÍ POLITIKA. Role Východního partnerství v energetické politice EU. 4/2009
- [31] MEZINÁRODNÍ POLITIKA. Význam jižního Kavkazu pro energetickou politiku EU a rusko-gruzinský konflikt. 4/2009
- [32] EUROPEAN COMMISSION. Funding. *Ec.europa.eu* [online]. ©2011 [20. 5. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/funding_en.htm
- [33] ENPI INFO CENTER. EU launches new and ambitious ENP. *Enpi-info.eu* ©2011 [20. 5. 2012]. Dostupné z http://www.enpi-info.eu/main.php?id_type=1&id=25298
- [34] ENPI INFO CENTER. 18.2 billion for Neighbours. *Enpi-info.eu* ©2011 [20. 5. 2012]. Dostupné z: http://www.enpi-info.eu/main.php?id=27347&id_type=1
- [35] CIA. The World Factbook – Egypt. *Cia.gov* [online]. ©2012 [7. 6. 2012]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html>
- [36] VACHALA, Břetislav. Egypt. Praha : Libri, 2003. ISBN 80-7277-138-8.
- [37] WANNER, Jan. *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence v Egyptě*. Praha: Libri, 2006. ISBN 807-27-729-88.

- [38] THOMPSON, Jason. *A History of Egypt: From the Earliest Times to the Present*. 2.vyd. Londýn: Haus Publishing Limited, 2009. ISBN 978-19-065-980-44.
- [39] EUROPEAN COMMISSION. Association agreement. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2001 [5. 4. 2012]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/egypt/aa/06_aaa_en.pdf
- [40] EUROPEAN COMMISSION. Egypt Country strategy paper 2007 - 2013. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [5. 5. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_egypt_en.pdf
- [41] EUROPEAN COMMISSION. Implementation of the ENP in 2011 Statistical Annex. *Ec.europa.eu* [online]. ©2012 [5. 3. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/statistical_annex_en.pdf
- [42] UNICEF. Egypt – Working children. *Unicef.org* [online]. ©2012 [23. 6. 2012]. Dostupné z: http://www.unicef.org/egypt/protection_147.html
- [43] EUROPEAN COMMISSION. Progress Report 2008. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [12. 6. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2008/sec08_395_en.pdf
- [44] EUROPEAN COMMISSION. Progress Report 2010. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [12. 6. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2010/sec10_517_en.pdf
- [45] EUROPEAN COMMISSION. Progress Report 2011. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [12. 6. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/docs/2012_enp_pack/egypt_memo_2011_en.pdf
- [46] MEDIAFAX: *Konečné výsledky voleb potvrdily převahu islamistů*. [online]. ©2012 [12. 6. 2012]. Dostupné z: <http://www.mediafax.cz/zahranici/3995931-Konecne-vysledky-egyptskych-voleb-potvrdily-prevahu-islamistu>.
- [47] CIA. The World Factbook – Ukradne. *Cia.gov* [online]. ©2012 [20. 6. 2012]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/up.html>
- [48] EUROPEAN COMMUNITIES. Partnership and Cooperation Agreement. *Eeas.europa.eu* [online]. ©1998 [11. 6. 2012]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/world/agreements/downloadFile.do?fullText=yes&treatyTransId=6>
- [49] WIKIPEDIE. *Oranžová revoluce*. [online] ©2012 [12. 6. 2012]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Oranžová_revoluce

- [50] EUROPEAN COMMISSION. Ukraine Country strategy paper 2007 - 2013. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [5. 5. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_csp_ukraine_en.pdf
- [51] EUROPEAN COMMISSION. EU-Ukraine Association Agenda. *Eeas.europa.eu* [online]. ©2010 [15. 3. 2012]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf
- [52] EUROPEAN COMMISSION. Ukraine progress report 2006. *Ec.europa.eu* [online]. ©2007 [2. 7. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/sec06_1505-2_en.pdf
- [53] EUROPEAN COMMISSION. Ukraine progress report 2008. *Ec.europa.eu* [online]. ©2009 [2. 7. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2008/sec08_402_en.pdf
- [54] EUROPEAN COMMISSION. Ukraine progress report 2011. *Ec.europa.eu* [online]. ©2012 [2. 7. 2012]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/progress2011/sec_11_646_en.pdf

Seznam použitých zkratk a symbolů

ACP	Země Afriky, Pacifiku a Karibiku Africa, Caribic, Pacifik
CSCE	Komise pro bezpečnost a spolupráci v Evropě Commission for Security and Cooperation in Europe
EBRD	Evropská banka pro obnovu a rozvoj European Bank for Reconstruction and Development
EDF	Evropský rozvojový fond European development fund
EPS	Evropská politika sousedství
ESVČ	Evropská služba pro vnější činnost
FAO	Organizace OSN pro výživu a zemědělství Food and Agriculture Organization
GŘ	Generální ředitelství
ILO	Mezinárodní organizace trhu práce International Labour Organization
MMF	Mezinárodní měnový fond
NIS	Nově industrializované státy
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj Organization for Economic Cooperation and Development
OSN	Organizace Spojených národů
PBV	Politický a bezpečnostní výbor
SBOP	Společná bezpečnostní a obranná politika
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;

beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);

souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;

bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 14. 4. 2012

Čerba'ková
.....
jméno a příjmení studenta